Namik Alijev

A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus

Namik Alijev

A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus

Namik Alijev

A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus

fəl-161101

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Budapest – 2011

X 911.5

UDC

Namik Alijev. A nemzetközi jog és a hegyi-karabahi konfliktus.
Budapest – 2011

A monográfia szerzője széleskörű tudományos és empirikus anyag alapján a hegyi-karabahi örmény-azeri konfliktus számos jogi kérdését vizsgálja. Bizonyítja, hogy nyilvánvalóan megalapozatlanok azok a területi igények, amelyeket az örmények már több évszázada támasztanak Azerbajdzsánnal szemben.

ISBN 978-963-88418-5-8

Akaprint Nyomda Kft., Budapest
30055, 2011
Felelős vezető: Freier László

Tartalomjegyzék

Előszó helyett 7
Bevezetés 11
A kérdés története 13
Az Örmény Köztársaság agressziója 19
„Az el nem ismert államok legitimitása a posztszovjet térségben" 24
Örmény spekulációk „a HKAT-en 1991-ben megtartott népszavazással" kapcsolatban. A SZU 1990. április 3-i törvénye „A szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések rendezésének rendjéről" 29
A "HKK" függetlensége elismerésének lehetősége 35
A népek önrendelkezési joga 38
Nemzetközi területi konfliktus megoldása 43
Az államrendszer formája 51
Föderalizmus és autonómia 55
A jogosítványok megosztása az állam és az autonómia között 59
Kompromisszumok és engedmények 61
Befejezés 62
Bibliográfia 64
Mellékletek 80

Előszó helyett

Kellemes kötelességemnek szeretnék eleget tenni – bemutatni a magyar közönségnek a Nemzetközi jog és a Hegyi-Karabah konfliktusa című könyvet, melynek szerzője kedves kollégám, Azerbajdzsán moldovai nagykövete, a jogi tudományok doktora, elismert tudós, diploma és jogász, Namig Aliyev.

Úgy vélem ahhoz, hogy valaki könyvet írjon Azerbajdzsán elválaszthatatlan területének sorsáról, az örmények által megszállt Hegyi-Karabahról, nemcsak politikai és tudományos tájékozottság szükséges, hanem mindenekelőtt polgári bátorság és személyes empátia.

Immár több mint 20 éve, pontosabban 1988 februárjától hazánk e csodálatos vidéke minden azerbajdzsáni lakos számára a tragédia és fájdalom fogalmával társul. Óazeri nyelven a „Garabag" szó „nagy kertet" jelent. Azonban az örmény szeparatisták kezeikben az egykor virágzó kert egy rémes dzsungellé változott, ahol a terrorizmus és kábítószer-kereskedelem, a szervezett bűnözés és etnikai diszkrimináció uralkodik, ahol etnikai tisztogatást hajtottak végre, és ahol a XX század barbárai romba döntötték és meggyalázták a Hegyi-Karabah jogos őslakóihoz fűződő történelmi emlékeket és anyagi értéket.

Namig Aliyev mint polgár és közéleti személyiség, az örmény szeparatisták által provokált konfliktus első napjaitól kezdve az intellektuális harc élvonalában állt. Lévén a nemzetközi jog szakértője publikációiban és beszédeiben számtalanszor bebizonyította a másik fél területi követelményeinek alaptalanságát, a logika hiányát. 1992-ben tagja volt annak a parlamenti vizsgálóbizottságnak, mely a Hegyi-Karabah azerbajdzsáni lakóival szemben elkövetett tömegpusztítás, első sorban a közismerté vált Khojaly nevű falu tragédiája körülményeinek felderítését végezte, ahol 1992. február 25-ről 26-rá virradó éjszakán az állig felfegyverzett örmény banditák az egykori szovjet hadsereg 366. gépesített lövészezred támogatásával több mint 600 békés lakost – zömében öregeket, asszonyokat és gyerekeket – végeztek ki.

Örményország hadüzenet nélküli háborúja Azerbajdzsán ellen szörnyű statisztikáról tanúskodik. 1993-ban csak a menekültek és kitelepített személyek száma megközelítette az egymilliót. Azerbajdzsánnak a Hegyi-Karabah Autonóm Területével egyidejűleg még 7 szomszédos járása lett megszállva és annektálva Örményország által. Elkerülhetetlenül közeledett a humanitárius katasztrófa. De az emberek összeszedték erejüket és hazánk fokozatosan újjáéledt. Az utóbbi évek során Azerbajdzsán jelentős sikereket ért el a fejlődés útján. Az energetikai tényezők valamint a kedvező geopolitikai helyzetének köszönhetően az ország megújult. És természetesen, megváltoztak az erőviszonyok is Dél-Kaukázuson. Az elszegényedett és kiszolgáltatott Örményország mellett Azerbajdzsán fokozatosan vezető pozícióba kerül. Azerbajdzsánban létrehoztak egy erős hadsereget, és a katonai költségvetés napjainkban meghaladja Örményország teljes állami költségvetését.

Mindettől eltekintve, Azerbajdzsán a béke és egyetértés nyelvét, a politikai párbeszédet részesíti előnyben. Nem vagyunk hívei a fegyvercsörtetésnek. Nem akarjuk térségünket újra vérfürdő színhelyévé tenni.

Egy bölcs azerbajdzsáni közmondás így hangzik: „A vért nem vérrel, hanem vízzel lehet lemosni". Ennek szellemében a bakui vezetőség 1994 májusától kezdve – a fegyverszünetről aláírt Biskeki Protokollt követően – békés tárgyalások útján igyekszik a konfliktus rendezésére olyan elfogadható, nemzetközi jogon alapuló megoldásokat találni, melyekkel elkerülhetővé teszik az újabb vérontást népeink között.

Namig Aliyev könyve azért értékes, mert éppen ezt az utat mutatja meg – a nemzetközi jog alkalmazásának útját a konfliktus megoldásához. Meggyőződésünk, hogy előbb, vagy utóbb Azerbajdzsán helyreállítja szuverenitását a megszállt területein, és mindkét szomszédos nép előnyét szolgálja, ha ez békés úton, újabb vérontás nélkül fog megtörténni.

Úgy gondolom, hogy a hasonló műveknek jelentős szerepe van a különböző etnikai konfliktusok eredetének, lényegének értelmezésében, valamint a békés megoldások kutatásában.

A könyvet Lengyelország jól ismert oroszos műfordítója Stanislaw Ulyashek fordította le lengyel nyelvre, és azt írta nekem, akkoriban

Azerbajdzsán varsói nagykövetének: „Mély meggyőződésem, hogy ez nagyon hasznos könyv – és éppen Lengyelországban. Ugyanis nálunk elterjedt vélemény, hogy csak olyan sokat szenvedett országokat illett meg az együttérzés, mint Grúziát és Örményországot. „Oh, milyen szerencsétlenek, szegénykék!" – valamiért ez vált szokványossá nagy általánosságban... Azerbajdzsán sorsáról pedig senki sem hallott semmi konkrétumot, sejtésük sincs róla. Namig Aliyev viszont dokumentálisan, fehéren-feketén bemutatja a konfliktus lényegét, formáját és hogy ki is az agresszor."

Merem remélni, hogy elolvasva Namig Aliyev könyvet, a magyar közönség is megosztja ezt az igazságos véleményt.

Vilayat Guliyev
az Azerbajdzsáni Köztársaság
magyarországi nagykövete

Bevezetés

A „koszovoi precedens" megjelenése a nemzetközi gyakorlatban, amely kezdetben gondot okozott a nemzetközi közösségnek, az események alakulása folytán és az azt követő értékelésük nyomán megmutatta, hogy mihez vezet, ha a területi konfliktusok rendezésének folyamata kikerül a jog területéről, ha figyelmen kívül hagyják a nemzetközi jognak a nemzetközi közösség által elfogadott normáit, ha az „erő joga" a „jog ereje" fölé kerekedik (tibeti események, a helyzet kiéleződése Abháziában és Dél-Oszétiában, az Örmény Köztársaság fegyveres erőinek arra irányuló kísérletei, hogy megsértsék a tűzszünetet Karabahban és az azerbajdzsáni határon, és végül a sokkot okozó akkord, az ötnapos háború Grúziában).

Ezzel kapcsolatban felmerül annak a nyomós szükségessége, hogy minden józanul gondolkodó erő tegyen meg minden erőfeszítést annak érdekében, hogy Koszovo senki számára se legyen precedens, és a nemzetközi kapcsolatokban a nemzetközi jognak a nemzetközi közösség által kidolgozott normái jelentsék a precedenst. Jelenleg a nemzetközi közösségnek rendkívül fontos feladata van, amelynek a tétje a világbéke: el kell kerülni a világ újrafelosztását, a határok megváltoztatását. E folyamat első szakaszának a kezdete a hegyi-karabahi konfliktus, az Örmény Köztársaság által az Azerbajdzsán Köztársaság ellen elkövetett agresszió kezdetével kapcsolatos. A második szakasz kezdetét pedig Koszovo függetlensége elismerésének a folyamata jelenti.

E feladatot csak oly módon lehet megoldani, ha visszatérünk a konfliktusok megoldásának jogi keretei közé, ha ismét tiszteletben fogják tartani a nemzetközi közösség által kidolgozott nemzetközi jogi normákat. Az események lehetséges fordulatát előre látva, éppen erre szólított fel a GUAM Bakui nyilatkozata (2007. június 19). A nyilatkozat megerősítette annak szükségességét, hogy „a GUAM térségében továbbra is közösen aktív lépéseket kell tenni az elhúzódó konfliktusok rendezése érdekében a szuverenitás, a területi integritás és a nem-

zetközileg elismert államhatárok sérthetetlensége elvének tiszteletben tartása alapján és összhangban a GUAM tagállamok államfőinek a konfliktusok rendezésével foglalkozó Közös Nyilatkozatában foglaltakkal, valamint a nyilatkozat megerősítette annak fontosságát, hogy intenzívebben kell támogatni a nemzetközi közösséget e konfliktusok megoldása érdekében".

Arra irányuló szerény kísérletünknek, hogy megvilágítsuk a legismertebb területi konfliktus során felmerült egyes államjogi kérdéseket, az a célja, hogy a konfliktus rendezésére képes erőknek felhívjuk a figyelmét a nyilvánvaló tényekre.

A kérdés története

Ahhoz, hogy tisztázzuk e konfliktus lényegét, elegendő, ha áttekintjük az utóbbi két évszázadot az előfeltételek kialakulásának, a hegyikarabahi autonómia létrejöttének és alakulásának a történetében, más szóval, ha áttekintjük azt az egész időszakot, amely a Dél-Kaukázusnak Oroszországhoz történt csatlakozásától napjainkig telt el.

Mindenek előtt, az olvasónak tudnia kell, hogy **az örmények nem éltek évezredeken át Karabah területén, sem pedig más azerbajdzsán területeken.** Számos történeti forrás igazolja azt a tényt, hogy az örmények 1828-ban költöztek át az ireváni, nahicseváni és karabahi azerbajdzsáni kánságok területére Perzsiából és az Oszmán Birodalomból.

Amikor a Karabahi kánságot 1805. május 14-én Oroszországhoz csatolták, az örmények a régió lakosságának csupán egy ötöd részét alkották. „A Karabahi provincia leírásában" szereplő adatok szerint, amelyet az orosz uralkodó hivatalnokai állítottak össze, „... a Karabahi kánságban 90000 lakos, egy város és több mint 600 falu, ezek között mindössze 150 örmény falu volt. Susában megközelítőleg 1948 azerbajdzsán és 474 örmény család lakott. A falvakban e számok: 12902 и 4331."

Az 1804 – 1813. és 1826 – 1828. évi orosz iráni háború idején veszi kezdetét az örmények tömeges méretű áttelepülése a Déli Kaukázus vidékére, egyebek között Karabahba. N. N. Savrov az alábbiakat írja könyvében: „... 1828 és 1830 között a Kaukázuson túli területekre több mint 40000 perzsa és 84000 török örményt telepítettünk át, a Jelizavetpoli és Eriváni kormányzóságok legjobb kincstári földjein helyeztük el őket, és több mint 2 millió rubel értékben vásároltunk a muzulmánoktól magántulajdonban levő földeket. A Jelizavetpoli kormányzóság hegyvidéki részét és a Gekcsa (mai Szeván) tó partvidékét telepítettük be ezekkel az örményekkel. Figyelembe kell venni, hogy a hivatalosan áttelepített 124000 örményen kívül nagyon sokan nem hivatalosan is átköltöztek, így az áttelepültek száma összességében

meghaladja a 200 ezer főt." (l. Az orosz ügyet érintő újabb veszély a Kaukázuson túl: Mugani küszöbön álló kiárusítása az idegeneknek. Szentpétervár, 1911. 59-60 o.)

Ezen áttelepítés lehetséges következményei, e terület lakossága etnikai összetételének radikális megváltoztatása már akkor, a XIX században nem csak az őslakosság képviselőit, hanem az orosz értelmiség józanul gondolkodó részét is nyugtalanította. Egyebek között A.Sz.Gribojedov, a kiváló orosz diplomata és költő (akinek közvetlenül is szerepe volt a Turkmancsaji szerződésben, amely két részre osztotta Azerbajdzsánt a következőket írta: „Sokat beszélgettünk vele (Arguni herceggel) arról, hogyan lehetne a muzulmánokat megbékíteni a jelenlegi, nem hosszú ideig tartó teherrel és szétoszlatni azt félelmüket, hogy az örmények örökre birtokba veszik azokat a földeket, ahova őket először beengedték.(Gribojedov A.Sz. Művei 2 kötetben. 2. kötet, Moszkva, 1971. 341.o.)

A Szovjet Azerbajdzsán 1920. december 1-i határozatában az áll, hogy „... Hegyi-Karabah dolgozó parasztsága teljes jogot kap az önrendelkezésre." A pártszervezetekben és szovjet intézményekben tárgyalták Hegyi-Karabah önrendelkezési jogának a megadását. Lassan kialakult az a nézet, hogy ki kell hirdetni Hegyi-Karabah autonómiáját. Még 1919. május 22-én V.I.Leninnek küldött jelentésében A.I.Mikojan közölte: „A dasnakok – az örmény kormány ügynökei – Karabahnak Örményországhoz történő csatolását igyekeznek elérni, de ez Karabah lakossága számára azt jelentené, hogy elveszti Bakut, életének forrását, és Erivánnal kerül kapcsolatba, amelyhez soha semmi sem kötötte. Az örmény parasztság az ötödik kongresszuson úgy döntött, hogy elismeri Szovjet Azerbajdzsánt és csatlakozik hozzá."

Nem sokkal az után, hogy 1920 júniusában létrejött a bolsevik hatalom Azerbajdzsánban, G. V.Csicserin, az OSZSZSZK külügyi népbiztosa az alábbi táviratot kapta G. K. Ordzsonikidze aláírásával: „Karabahban és Zanzegurban kikiáltották a szovjet hatalmat, és e területek az Azerbajdzsán Szovjet Köztársaság részének tekintik magukat (Az SZKP KB mellett működő Marxizmus-leninizmus Intézet Központi Pártarchívuma. 85. állomány, 13. lista, 32. ügy, 3. lap)

1921. július 5-én a KB Kaukázusi Irodájának ülése az OK (b)P KB véleményének figyelembe vételével az alábbi határozatot hozta: A

muzulmánok és az örmények közötti nemzetiségi békének, a felső és alsó Karabah közötti gazdasági kapcsolatnak és Karabah Azerbajdzsán közötti állandó kapcsolatnak a szükségességét tekintve, Hegy-Karabahot az Azerbajdzsán SZSZK kötelékében **kell hagyni,** széleskörű területi autonómiát adva, Susa város területi központtal, amely az autonóm terület részét képezi. (Marxizmus-leninizmus Intézet Központi Pártarchívuma, 64. állomány, 2. lista, 1. ügy, 118, 121-122. lap) Az ülésen Örményország nevében e határozat mellett szavazott az örmény A. M.Nazaretjan. Ne hagyják figyelmen kívül, hogy a szövegben nem az áll, hogy „Azerbajdzsánnak át kell adni", hanem az, hogy „az Azerbajdzsán SZSZK kötelékében kell hagyni" (a KB Kaukázusi Irodájának ülésén hozott határozat szövegének megváltoztatása az örmények részéről abból a célból történt, hogy a járatlan olvasóban és hallgatóban azt a benyomást keltse, hogy Karabah egész korábbi történelme során nem volt Azerbajdzsán része). Karabah felső részén autonómia létesült, amely korábban nem létezett. Ez viszont azt jelenti, hogy nem Karabahot „szakították el Örményországtól és adták át Azerbajdzsánnak", hanem a hegyi részt szakították el Karabahtól és emelték ki külön autonómiával abból a célból, hogy kielégítsék az örményeknek az újabb területek elfoglalása iránti ambícióit. Karabahban az áttelepült örmények kisebbséget alkottak. Az egyetlen lehetőség arra, hogy az örmények hallassanak magukról, az volt, hogy autonóm képződmény létesüljön Felső Karabahban, ahol az örmények többé-kevésbé egy tömbben laktak.

A Déli Kaukázus határainak a megállapításában nagy szerepe volt az 1921. március 16-án Moszkvában kötött orosz-török szerződésnek. Ezen kívül fontos megállapításokat tartalmaz „Az Örmény SZSZK, az Azerbajdzsán SZSZK és a Grúz SZSZK, illetve a Törökország között az OSZSZSZK részvételével 1921. október 13-án kötött barátsági szerződés, amelyet örmény részről Aszkanaz Mravjan, külügyi népbiztos, valamint Pogosz Makinizjan, belügyi népbiztos írt alá.

1923. július 7-én adták ki az AzKVB dekrétumát a „Hegyi-Karabah autonóm terület létrehozásáról". A SZU 1936. évi alkotmányában az áll, hogy a Hegyi-Karabahi Autonóm Terület (HKAT) az Azerbajdzsán SZSZK része (l. a SZU 1936. évi alkotmánya 24. cikkelyét).

A Kaukázusi Iroda határozatát maguk a Hegyi-Karabahban lakó örmények is támogatták, akik az 1923 augusztusában tartott népszavazáson egyetértettek az autonóm terület Azerbajdzsán kötelékében történő létrehozásával.

A SZU 1977. évi alkotmányának 86. cikkelye értelmében egy autonóm terület valamely szövetségi köztársaság vagy tartomány kötelékébe tartozik. Az autonóm területről szóló törvényt az adott szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa fogadta el az autonóm terület népképviselői tanácsának előterjesztése alapján. Az Alkotmány 87. cikkelyében az állt, hogy a SZU-ban mindössze nyolc autonóm terület van, és ebben a listában a HKAT az Azerbajdzsán SZSZK-hoz tartozott. (l. A SZU Alkotmánya. Moszkva, 1977, 13. o.)

1981. június 16-án fogadták el azt a legutóbbi okmányt, amely a Hegyi-Karabahról, mint az Azerbajdzsán SZSZK-hoz tartozó autonóm területről rendelkezett, az Azerbajdzsán SZSZK törvényét „A Hegyi-Karabah autonóm területről". (l. A Hegyi-Karabahi autonóm területről. Az Azerbajdzsán SZSZK 1981. június 16-án elfogadott törvénye. Baku. Azernesr. 1987.) Az autonóm státuszról a SZU Alkotmánya, az Azerbajdzsán SZSZK alkotmánya és az említett törvény rendelkezett).

A törvény értelmében Hegyi-Karabahnak, mint más autonómiának is, képviselete volt a SZU Népképviselőinek Kongresszusában, a SZU Legfelsőbb Tanácsának Nemzetiségi Tanácsában pedig 5 képviselője volt. Az autonómia területét nem lehetett megváltoztatni az autonómia Népképviselői Tanácsának (államhatalmi képviseleti szervének) egyetértése nélkül. Az autonómia területén élő állampolgároknak biztosították az egyenjogúságot a gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális élet minden területén, valamint az anyanyelv használatának a lehetőségét, az igazságszolgáltatás az autonóm terület nyelvén folyt.

Az Azerbajdzsán SZSZK utolsó alkotmánya értelmében az Azerbajdzsán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának egyik elnökhelyettesét a Hegyi-Karabahi autonóm területről választották. Az autonómia területi bíróságának az elnöke tagja volt az Azerbajdzsán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának. Az autonómiában a Népképviselők Tanácsa volt az államhatalmi szerv, amely valamennyi helyi kérdésben döntött. A Népképviselők Tanácsa megválasztotta szerveit, elnökségét, az autonómia bíróságát és más vezető szerveit.

Az autonómia Népképviselői Tanácsa irányította területén az állami, gazdasági és szociális-kulturális politikát; jóváhagyta a gazdasági és társadalmi fejlesztési tervet, az autonómia költségvetését, annak teljesítéséről szóló beszámolót; irányította a neki alárendelt állami szerveket és vállalatokat; biztosította a törvények tiszteletben tartását, az állami és társadalmi rendnek és az állampolgárok jogainak a védelmét. Széleskörű jogosítványai voltak az árak szabályozása, az ipar, az építőipar, a mezőgazdaság, a természeti erőforrások felhasználása, az oktatás, az egészségügy stb. területén.

Ily módon az autonómiának, amelyben a 80-as évek végén a lélekszámot tekintve többségben volt az örmény lakosság, igen széleskörű jogosítványai voltak, amely elegendő az etnikai többség normális élettevékenységének a biztosításához. Ezen kívül, az autonómia vezető tisztségeit örmény nemzetiségű személyek töltötték be, mindennapos jelenség volt az, hogy az örmény etnosz képviselői dolgoztak vezető állásokban a köztársaság központi szerveiben.

Külön hangsúlyozni kell, hogy nem kapott ilyen jogokat az ennél nagyobb létszámot képviselő több mint 300 ezer azerbajdzsán, akik az 1980-as évek elején egy tömbben laktak az Örmény SZSZK területén.

A 80-as évek végén és a 90-es évek elején Azerbajdzsán, a SZU más államaihoz hasonlóan az uralkodó társadalmi-gazdasági formáció felbomlásából eredő objektív nehézségekkel került szembe. Ebben a helyzetben, a fent mondottak ellenére, népszerű lett az a törekvés, hogy a nemzetiségi kérdést szeparatista, és a mi esetünkben annexiós célok elérése érdekében használják fel. Tekintettel arra, hogy törvény rögzítette az autonómia biztosítását, és ezt megerősítette a nemzetiségi kisebbség reális helyzete, a függetlenség és az Azerbajdzsán kötelékéből történő kiválás követelését olyan provokációnak tekintették, amelynek célja az állam szuverenitásának és területi integritásának a megsértése. Ennek következtében Azerbajdzsán Legfelsőbb Tanácsának 1991. november 26-i törvénye, teljes összhangban a SZU Alkotmányával és az Azerbajdzsán Köztársaság alkotmányával, megszüntette Karabah hegyi részének, az Azerbajdzsán SZSZK KVB 1923. július 7-i határozatával létrehozott autonómiáját.

Ez a kis történelmi visszatekintés szemléletesen megmutatja, hogy Örményországnak és Hegyi-Karabah örmény közösségének nincs

Bol-16104

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

semmiféle történelmi alapja arra, hogy igényt tartson a karabahi földre. Ugyanakkor mi egyértelműen értjük és elismerjük azt, hogy a nemzetközi jogban, amelyet Azerbajdzsán elismer és tiszteletben tart, senki sem ismer el olyan nem jogi kategóriákat, mint az „ősi földek", „autochton népek", „jövevény népek" stb. Semmilyen történészi tanúságoknak és kutatásoknak nincs semmi köze a regionális konfliktusok megoldásához. Magán a tudományon kívül ezek senkit sem érdekelnek, akadályozzák a konfliktus rendezését, azoknak az érdekeit szolgálják, akik nem érdekeltek a konfliktus megoldásában. Az örményeken kívül a mai világban aligha is jut bárkinek az eszébe az a gondolat, hogy újra rajzolja a világ térképét annak alapján, hogy „milyen nemzetiségű volt az a neandervölgyi ember, aki elsőként lépett valamely földterületre".

Az Örmény Köztársaság agressziója

Kezdetben **az Örmény Köztársaság által elkövetett agressziót** a „konfliktus" szóval leplezték. Ezt a terminust jelenleg is használják a konfliktus békés rendezése folyamatában, annak ellenére, hogy nemzetközi dokumentumok politikai-jogi szempontból már objektíven értékelték az azerbajdzsán területeknek az Örmény Köztársaság által történt megszállását. E terminusnak az értelme bizonyos „semleges" jelentést tartalmaz e konfliktus vétkes felének a megállapítása szempontjából. Munkánkban mi mégis használjuk ezt a terminust annak érdekében, hogy már eleve ne lehessen vádolni bennünket az objektivitás hiányával.

Az örmény-azeri konfliktus, amelyet az egész világon „hegyi-karabahi" konfliktusként ismernek, a Szovjetunió felbomlásával egy időben kezdődött. Ehhez kedvező feltételeket teremtettek az 1980-as évek közepétől a Szovjetunióban lezajlott folyamatok. Ugyanakkor maga a hegyi-karabahi konfliktus, amelyet a SZU vezetése ösztönzött Mihail Gorbacsovval az élen, katalizátora volt a centrifugális folyamatoknak, számos etnikai és területi konfliktust váltott ki a posztszovjet térségben, a SZU felbomlásának evolúciós folyamatát forradalmi folyamattá tette.

A konfliktus aktív szakasza 1988 februárjában kezdődött. Akkor az Azerbajdzsán Köztársaság Hegyi-Karabahi Autonóm Területén az Örmény Köztársaság által felbujtott szeparatista erők tömeggyűléseket, sztrájkokat és más engedetlenségi akciókat szerveztek az Azerbajdzsán Köztársaságból történő kiválás és az Örmény Köztársasághoz való csatlakozás jelszavával. Meg kell jegyezni, hogy a HKAT jogi helyzetét a SZU alkotmánya és az Azerbajdzsán SZSZK alkotmánya értelmében „A hegyi-karabahi autonóm területről" szóló törvény szabályozta, amelyet az Azerbajdzsán Köztársaság Népképviselői Tanácsa 1981. június 16-án fogadott el a HKAT Népképviselői Tanácsának előterjesztése alapján. (l. A hegyi-karabahi autonóm területről. Az Azerbajdzsán SZSZK törvénye. Baku, Azernesr. 1987.)

A SZU alkotmányának 78. cikkelye értelmében egy szövetségi köztársaság területét nem lehetett megváltoztatni annak hozzájárulása nélkül. A szövetségi köztársaságok közötti határokat csak az adott köztársaságok kölcsönös megegyezésével lehetett megváltoztatni, amelyet a SZU-nak kellett jóváhagynia. (I. A SZU alkotmánya. Moszkva, Politizdat. 1977. 13. o.) E rendelkezést rögzítette az Azerbajdzsán SZSZK és az Örmény SZSZK alkotmánya is. A szövetségi köztársaságok területének és határainak integritására vonatkozó alkotmányos garanciák ellenére, 1988 februárjától az örmény fél célirányos lépésekbe fogott annak érdekében, hogy megtorpedózza az alkotmányos normákat és egyoldalúan elszakítsa a HKAT-t az Azerbajdzsán SZSZK-tól.

1988. február 20-án a HKAT Népképviselői Tanácsának ülése határozatot hozott "A hegyi-karabahi autonóm terület képviselőinek a kérelme a HKAT-nek az Azerbajdzsán SZSZK kötelékéből az Örmény SZSZK kötelékébe történő átadásáról" (I. Hegyi-Karabah: győz a józan ész. Dokumentumok és anyagok. Baku, Azernesr. 1989. 81-82 o.) Azerbajdzsánok elleni etnikai tisztogatások kezdődtek az Örmény Köztársaságban és Hegyi-Karabah területén, monoetnikai örmény övezeteket kezdtek kialakítani. (I. The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference. Resolution 1416 (2005) of Parlamentary Assembly of Council of Europe. – http://assembly.coe.int).

A továbbiakban, miután az Azerbajdzsán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa és Elnöksége 1988. június 13-án és 17-én olyan határozatokat hozott, amelyekben a SZU alkotmányának 78. cikkelye, valamint az Azerbajdzsán SZSZK alkotmányának 70. cikkelye alapján elfogadhatatlannak és lehetetlennek nyilvánította Hegyi-Karabah átadását az Azerbajdzsán SZSZK kötelékéből az Örmény SZSZK-nak (I. Hegyi-Karabah: győz a józan ész. Dokumentumok és anyagok. Baku,Azernesr. 1989. 81-82 és 96-97 o.), mind a HKAT Népképviselői Tanácsa, mind az Örmény SZSZK Legfelsőbb Tanácsa számos jogtalan határozatot hozott a HKAT-nek az Azerbajdzsán SZSZK kötelékéből történő kilépéséről.

Az első szakasz eredményeként az Örmény SZSZK Legfelsőbb Tanácsa 1989. december 1-én határozatot hozott „Az Örmény SZSZK

és Hegyi-Karabah újraegyesítéséről" (amelyet, egyébként, Örményországban mindeddig senki sem érvénytelenített); a SZU Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége 1990. január 10-i „Az Örmény SZSZK Legfelsőbb Tanácsa által 1989. december 1-én és 1990. január 10-én Hegyi-Karabahról szóló okmányok nem felelnek meg a SZU alkotmányának" c. határozatában egyértelműen megállapította, hogy „Az Örmény SZSZK és Hegyi-Karabah újraegyesítésének kikiáltása az Azerbajdzsán SZSZK egyetértése nélkül közvetlenül sérti a SZU alkotmányának 78. cikkelyét." (I. A SZU Legfelsőbb Tanácsának Közlönye. 1990. № 3.38. o.). E lépésekre válaszként az Azerbajdzsán SzSzK megszüntette a Hegyi-Karabah Autonóm Területet és e területre kiterjesztette az Azerbajdzsán SzSzK egységes közigazgatási rendszerét. (I. Az Azerbajdzsán Köztársaság Hegyi-Karabah Autonóm Területének megszüntetéséről. Az Azerbajdzsán Köztársaság 1991. november 26-i törvénye. Az Azerbajdzsán Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának Közlönye. № 24.448.o.).

Az Örményország iránti jóindulat és M.Sz.Gorbacsovnak a konfliktussal kapcsolatos vétkes közömbössége, akinek minden lehetősége megvolt arra, hogy megakadályozza a szeparatizmust, sem akadályozhatta meg olyan okmányok elfogadását, amelyek bizonyították az örmény igények jogellenességét. Így, 1988. március 23-án a SZU Legfelsőbb Tanácsának „A szövetségi köztársaságoknak a Hegyi-Karabahban, az Azerbajdzsán SZSZK-ban és az Örmény SZSZK-ban történt eseményekkel kapcsolatos felhívásaival kapcsolatos intézkedésekről" c. határozata kimondja: „elfogadhatatlan az, amikor bonyolult nemzeti-területi kérdéseket az államhatalmi szervekre gyakorolt nyomás révén, az érzelmek és szenvedélyek felszításának a légkörében, a SZU alkotmányában rögzített nemzeti-állami és nemzeti-közigazgatási határok átszabására törekvő, különböző önhatalmú képződmények létrehozásával akarják megoldani, ami beláthatatlan következményekhez vezethet. (I. Hegyi-Karabah: győz a józan ész. Dokumentumok és anyagok. Baku, Azernesr. 1989. 41-42 o.). „Az Örmény SZSZK és az Azerbajdzsán SZSZK Legfelsőbb Tanácsainak Hegyi-Karabahról szóló határozatairól" c. határozatában a SZU Legfelsőbb Tanácsának 1988. július 18-i határozata kimondja, hogy „nem lehetséges a határok és az Azerbajdzsán SZSZK és az Örmény SZSZK al-

kotmányos alapon megállapított nemzeti-területi felosztásának a megváltoztatása. Külön hangsúlyozták, hogy „e határozat elfogadásakor a SZU Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége a SZU alkotmányában foglaltakból indul ki ((78. cikkely), amely kimondja, hogy „valamely szövetségi köztársaság területe nem változtatható meg annak egyetértése nélkül". (l. Hegyi-Karabah: győz a józan ész. Dokumentumok és anyagok. Baku, Azernesr. 1989. 153-155 o.). A SZU Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének fent nevezett, 1990. január 10-én hozott „Az Örmény SZSZK Legfelsőbb Tanácsa által 1989. december 1-én és 1990. január 10-én Hegyi-Karabahról szóló okmányok nem felelnek meg a SZU alkotmányának" c. határozata kategorikusan megállapítja, hogy az Örmény SZSZK megsértette a SZU alkotmányának 78. cikkelyét. (l. A SZU Legfelsőbb Tanácsának Közlönye. 1990. 3. sz. 38. o.)

Az örmény jogászok azonban figyelmen kívül hagyták ezeket a jogi okmányokat. További lendületet vett a szeparatizmus. Mindez az Örmény Köztársaság, az örmény egyház és a diaszpóra arra irányuló politikájának volt az eredménye, hogy Karabah hegyi részét, egyebek között erővel, elszakítsák az Azerbajdzsán Köztársaságtól, és az Örmény Köztársasághoz csatolják. 1991 végén – 1992 elején kezdődött a konfliktus újabb, aktív harci cselekményeket magában foglaló szakasza, amikor megszűnt a Szovjetunió, mint nemzetközi jogalany, és az Örmény Köztársaság elől elhárultak az óhajtott területek erővel történő annexiójának az utolsó jogi és szervezeti akadályai (a nemzetközi jogi akadályok kivételével).

Azonban az Azerbajdzsán Köztársaság ekkor már nemzetközileg elismert állam volt. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének tett jelentésében David Atkinson megállapítja, hogy „a nemzetközi közösség akkor ismerte el Azerbajdzsán határait, amikor az országot 1991-ben független államként ismerték el.", [amelynek] a területe magában foglalta a hegyi-karabahi régiót" (l. Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1036 sz. dokumentuma, 2004. november 29., <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10364.htm>, & 5)

1994 őszére az Örmény Köztársaság fegyveres erői Hegyi-Karabah törvénytelen örmény fegyveres alakulatainak a támogatásával megszállták az Azerbajdzsán Köztársaságnak az Örmény Köztársasággal határos területeit, lényegében a volt HKAT területét, valamint az Azerbajdzsán Köztársaság más szomszédos területeit, összességében az Azerbajdzsán Köztársaság területének 20%-át kitevő területet. Ezekről a területekről elűzték az egész azerbajdzsán lakosságot, más nemzetek ott lakó képviselőit, több tízezer embert öltek meg és százezreket sebesítettek meg. Nem fogunk beszélni a rombolásokról, csupán azt említjük meg, hogy jelenleg azok az örmények által megszállt területek, ahol nincs örmény lakosság, lakatlan sivataggá váltak, mindent eltöröltek a föld színéről. Ezt állapította meg egyébként 2006 őszén az EBESZ ténymegállapító missziója.

Az Azerbajdzsán Köztársaság volt HKAT területén és más megszállt területeken létrehozták az ún. „Hegyi-Karabah Köztársaságot", a hatalmi szerveket és attribútumokat. A világon azonban egyetlen állam sem ismerte el a „HKK" államot.

„Az el nem ismert államok legitimitása a posztszovjet térségben"

Néhány banális gondolat **„az el nem ismert államok legitimitásáról a posztszovjet térségben"**. Bármely állam legitimitásának az alapját a jogrendszere képezi. A népakarat kinyilvánítása kialakításának legitim folyamata, és az ezen alapuló törvényalkotói folyamat jelentik az államépítés szükséges és meghatározó feltételeit. Csak ezután beszélhetünk az állam legitimitásáról. Megkísérelyjük, hogy megvizsgáljuk a posztszovjet térség el nem ismert államainak a „jogrendszerét". Bebizonyítjuk, hogy ezekben az államokban jelenleg nem létezik sem jog, sem jogrendszer, és következésképpen csupán mítosz a vélt „legitimitásuk".

Az **első tézis** megalapozásához a jog lényegének a kérdését kell eleve megvizsgálnunk. Az ókori görögök és rómaiak az emberi jog tartalmát az antik polisszal kapcsolták össze, amelyben kialakíthatták, majd nemzedékről nemzedékre átadhatták hatalmas szellemi értékeiket, az állampolgárság és a demokrácia eszméit. (l. Utcsenko Sz. L. Az ókori Róma politikai tanításai. Moszkva, 1977. 41.o.) A jog általában és az egyes embereknek, a polisz tagjainak a jogai az antik elképzelések szerint, nem az erőből, hanem az igazságosság isteni rendjéből fakadnak.

Mint a jog általában, az egyes emberek jogai nem valósulhatnak meg olyan közös viselkedési norma nélkül, amely a megengedett és tiltott mindenki számára azonos mértékét, a szabadság azonos mértékét fejezi ki. Ott, ahol nincs egyenlő mérték (közös norma, egységes dimenzió), jog sem létezik. (l. Az emberi jog a nemzetközi és államon belüli jogban. (Felelős szerkesztő R. M.Valejev egy. tanár. Kazany, Kazányi Állami Egyetem. 2004. 9. o.)

Szolon, az ókori Görögország „hét bölcsének" egyike, a neves államférfi és törvényalkotó (kb. i.e.638-599) a jog és az erő összekapcsolásaként értelmezte a törvényt. A jog és a törvény megkülönböztetése mellett ez a konstrukció a polisz törvényének olyan értelmezését is magában foglalta, hogy az a polisz tagjait megillető jogok hivatalos elismerésének és kifejezésének általános formáját és egyetemlegesen érvényes mértékét is jelenti. A törvénynek ez az egyetemlegessége a jogi egyenlőség követelményét fejezi ki: valamennyi állampolgár egyenlő mértékben a törvény védelme alatt áll, és az általánosan kötelező normáknak van alárendelve. (l. Arisztotelesz. Az Athéni politika. Moszkva, 1966. 17-18.o.)

Mit is látunk az ún. „HKK"-ban? Az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékében levő HKAT 180 ezer főt kitevő lakosságból a 120 ezer főnyi örmény közösség nem hajlandó alávetni magát az Azerbajdzsán Köztársaság, a nemzetközi közösség által elismert állam törvényeinek; az Örmény Köztársaság fegyveres erőinek a támogatásával, amelyek behatoltak Azerbajdzsán Köztársaság területére, a HKAT területéről elűzi a 60 ezer főt számláló azerbajdzsán közösséget; elfoglalja a Hegyi-Karabahhal szomszédos és más területeket, ahonnan több száz ezer embert üz el, majd hozzálát a „demokratikus jog- és választási rendszerrel rendelkező" „demokratikus" állam építéséhez! Mi is a lényege ennek a jogrendszernek, amely olyan területekre terjed ki, amelyekről elűzték az ott élő lakosság nagy részét. Egyébként, az eredeti lakosságnak e nagyobb része hatszorosan meghaladja az ott maradt örmény közösség számát. Amint látjuk, **„a jog kialakítása" a „HKK"-ban sérti a jog lényegi elveit: az igazságosságot, az egyenlőséget és szabadságot, amelyek nélkül nem hozható létre demokratikus jogrendszer.**

Tekintsük át a **második tézist.** Egy joghallgató már tanulmányai első napjaiban megtanulja, hogy nem létezik jogállam nélkül és nem létezik állam jog nélkül. Nyilvánvalóan ahhoz, hogy az el nem ismert államok élettevékenységét szabályozó normákat jogszerűnek lehessen tekinteni, mindenek előtt államként kell el ismerni ezeket a „képződményeket". Az állam és a jog elméletében és történetében számos tudományos nézet létezik az állam eredetét és természetét illetően. Ebből a sokszínűségből a mai tudomány két alapvető, és egyben leginkább népszerű elméletet emel ki: a természetes jogi elméletet (a szakirodalomban szerződéses elméletnek vagy az állam és a jog szerződéses eredetéről szóló elméletnek nevezik), valamint az erőszak elméletét, amely az állam kialakulásának alapvető okát a mások által történő

hódításban, erőszakban, leigázásban látja. (l. például, Az állam és a jog elmélete. Szerk.: M.N. Marcsenko. Moszkva, Zercalo, TEISZ 1966. 23-39.o.; Az állam- és jogelmélet alapjai. Tankönyv. Felelős szerk. SzSz. Alekszejev. Moszkva, Jogi irodalom. 1971. 38-41.o.). Hangsúlyozni kell, hogy a történelmi-jogi elemzés mindkét elmélet híveinek érvelését alátámasztja.

A mai világban **új államok kialakulása – olyan folyamat és jelenség, amelyet nem ösztönöz a nemzetközi közösség,** ezért a gyakorlatban nem is fordul elő gyakran. Ez történt a múlt évezred 90-es éveinek első felében, amikor 15 független államra esett szét a Szovjetunió, új államok jöttek létre a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság helyén, egyesült Németország. E folyamatokat kísérő események drámaisága ellenére az új államok kialakulásának az alapját egy **jogi szerződés** képezte (valamely legitim formában), azaz olyan megállapodások képezték ezen államok létrehozásáról, amelyeket elismert a nemzetközi közösség. Ez lehetővé tette a fegyveres erővel, erőszakkal, hódítással és leigázással létrehozott állami képződményektől (SZU, SZSZK, CSSZK) önkéntes szerződés alapján létrehozott független államokká történő átalakulást, amelyeket éppen ezért elismert a többi demokratikus állam. Így az Európai Unió, mivel a nemzetközi jog alapján szabályozni kellett a végbemenő folyamatokat, 1991. december 16-án nyilatkozatokat fogadott el „A Kelet-Európában és a Szovjetunióban kialakult új államok elismerésének vezető elveiről" és „Jugoszláviáról" címmel. E dokumentumokkal az Európai Közösség, megerősítve az 1975. évi Helsinki Záróokmányban és az 1990. évi Párizsi Új Európa Chartában foglaltak iránti elkötelezettségét, kifejezte készségét, hogy elismerje államként azon szubjektumokat, amelyek megfelelnek a nemzetközi gyakorlat normáinak, demokratikus alapon jöttek létre, teljesítik nemzetközi kötelezettségeiket. Ugyanakkor „A Kelet-Európában és a Szovjetunióban kialakult új államok elismerésének vezető elveiről" szóló nyilatkozatban az új államok elismerésével kapcsolatban az alábbi feltételeket (követelményeket) szabta meg:

1) Az ENSZ Alapokmányában foglaltak és azon kötelezettségek tiszteletben tartása, amelyek a Helsinki Záróokmányból és a Párizsi

Chartából fakadnak, mindenek előtt a demokrácia és az emberi jogok vonatkozásában;

2) Az etnikai és nemzeti kisebbségek jogainak a biztosítása;

3) a határok sérthetetlensége, a határok csak békés úton, egyetértés alapján változtathatók meg;

4) A biztonság és a regionális stabilitás érdekében a leszereléssel és a nukleáris fegyverek korlátozásáról szóló kötelezettségek elfogadása;

5) A jogutódlással és a regionális vitákkal kapcsolatos minden kérdés békés úton történő rendezése (l. International Legal Materials, 1992, № 31, pp. 1486-1487, at p. 1487).

Ugyanebben az időben más események is történtek. Bizonyos erők, kihasználva a fent nevezett területeken zajló demokratikus folyamatokat, demokratikus és nacionalista jelszavakkal takarózva, erőszakos módon, a határok átszabásával (azaz megsértve a határok integritásának és sérthetetlenségének elvét) igyekeztek új államokat létrehozni (Hegyi-Karabah Azerbajdzsánban, Abházia és Dél-Oszétia Grúziában, Dnyesztermenti terület Moldovában, Csecsenföld Oroszországban). Egyik esetben sem került sor jogi szerződés megkötésére, amelyet elismert volna a nemzetközi közösség. Ennek nyilvánvaló oka: **a nemzetközi közösség nem tekinti az erőszakot új államok létrehozása módjának. A jelenlegi demokratikus világban új állam csak jogi szerződés megkötése esetén hozható létre, amikor valamennyi érdekelt fél önkéntes egyetértésre jut a határok felülvizsgálatára vonatkozóan.** E tekintetben helyénvaló lenne meg megnézni az Európai Közösségnek „A Kelet-Európában és a Szovjetunióban kialakult új államok elismerésének vezető elveiről" szóló 1991. december 16-i nyilatkozatát, amely, egyebek között, megerősíti a „határok sérthetetlenségének tiszteletben tartását, amelyeket csak békés eszközökkel kölcsönös egyetértéssel lehet megváltoztatni" (l. International Legal Materials, 1992, № 31, pp. 1486-1487, at p. 1487). 1991. december 23-án, külügyminiszteri szinten ülést tartott az EU, amelyen áttekintették a SZU-ban és egyes kelet-európai országokban kialakult helyzet. A „tizenkettek" ülésén Oroszország és más volt köztársaság státuszával kapcsolatban elfogadott nyilatkozat hangsúlyozta, hogy nem fogják elismerni azokat az államokat, amelyek agresszió eredményeként

jönnek létre (l. http://law7.ru/base48/part4/d48ru4108.htm; Hatályos nemzetközi jog. 3 kötetben. Összeállította Ju.M.Koloszov és E.Sz.Krivcsikova. 1. kötet. Moszkva, A Nemzetközi Jog Moszkvai Független Intézete. 1966. 159-161.o.).

Teljes bizonyossággal hangsúlyozhatjuk, hogy nem lehet jogi ereje egy olyan szerződésnek, amikor fegyverek erejével kényszerítik valamelyik felet a határok megváltoztatására; egy ilyen szerződés jogilag semmis, előbb vagy utóbb megsértik és felbontják. Az instabilitás állandó forrása lesz valamely régióban. **Más állam területének megszállásával létrehozott állam nemzetközi elismerését olyan precedensnek tekintheti a világ, amelynek beláthatatlan következményei lehetnek a nemzetközi közösség számára.** Nem véletlen, hogy a fent megnevezett képződmények közül egyet sem ismertek el a világon, nem tette ezt az Örmény Köztársaság sem.

Mivel közismert, hogy a jogot az államnak erre felhatalmazott szerve alkotja, a fentiekből az következik, hogy az el nem ismert képződményekben elfogadott normák lényegüket tekintve nem jogszerűek, következésképpen, más tényezőkkel együtt nem képezhetnek jogrendszert.

Örmény spekulációk „a HKAT-en 1991-ben megtartott népszavazással" kapcsolatban. A SZU 1990. április 3-i törvénye „A szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések rendezésének rendjéről"

Gyakorlatilag valamennyi örmény forrás, azzal a céllal, hogy megindokolja „a HKAT függetlenségét", az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékéből való kiválással kapcsolatban HKAT–en tartott népszavazásra hivatkozik. (l. Karabahi konfliktus: kívülről szemlélve. Tükör. 2005. augusztus 13. 9. o. Az örmény hadügyminiszter előadásának teljes szövege a Hegyi-Karabah kérdésével foglalkozó parlamenti meghallgatáson. http://www.regnum.ru/news/437271.html, c.3 stb. „A szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések rendezésének rendjéről" szóló 1990. április 3-i SZU törvény fényében (l. A SZU Legfelsőbb Tanácsa Közleményei, 1990. 15. sz. 252.,253.o.). Ezzel a népszavazással és az erre a szovjet dokumentumra való hivatkozással igyekszik az örmény fél megalapozni gyakorlatilag valamennyi érvét a „HKK" függetlenségének legitimitására vonatkozóan.

Mindenek előtt megjegyezzük, hogy maga a népszavazás ténye elismeri a HKAT-nek az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékébe való legitim tartozását a népszavazás megtartásának idején. E népszavazás törvénytelensége és jogellenessége, valamint a SZU fent említett törvényére való hivatkozás abszurditása nyilvánvalóvá válik még akkor is, ha csak felületesen ismerkedünk meg e törvény tartalmával.

Mindenek előtt, nézzük meg a törvény elnevezését, amelyben egy szövetségi köztársaságnak, de (figyelem!), semmi esetre sem egy autonóm területnek, vagy egy autonóm köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról van szó.) , Erről közvetlenül rendelkezik a törvény 1. cikkelye. Ez a jog csak a szövetségi köztársaságokat illeti meg a SZU 1977. évi alkotmányának 72. cikkelye értelmében. Sem az autonóm köztársaságoknak, sem az autonóm területeknek a SZU alkotmánya nem adott ilyen jogot. A szövetségi köztársaságok határai megváltoztatásának rendjét pontosan szabályozta a SZU és a szövetségi köztársaságok alkotmánya. Ha az örmény jogászok hivatkoznak a SZU törvényére, akkor a SZU alkotmányát is el kell ismerniük.

Másodsorban. A törvény előirányozza annak lehetőségét, hogy külön népszavazást lehet tartani mindegyik autonómiáról azokban a szövetségi köztársaságokban, amelyek népszavazást tartanak a SZU kötelékéből való kiválásról, és amelyek kötelékükben autonóm köztársaság, autonóm terület és autonóm régió van. Ebben az esetben az autonóm köztársaságnak vagy autonóm képződménynek joga van arra, hogy (1) önállóan döntsön a SZU kötelékében való tartozásról, vagy (2) a kiváló szövetségi köztársasághoz való tartozásról, valamint (3) **felvesse az állami-jogi státuszának a kérdését** (l. a fent említett törvény 3. cikkelye). A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy az Azerbajdzsán Köztársaság megkísérelte volna, hogy kilépjen a SZU kötelékéből annak fennállása idején, és összhangban „A szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések rendezésének rendjéről" szóló SZU törvénnyel a HKAT jogot kapott volna arra, hogy külön népszavazást tartson, amelyen három lehetőség között választhatott volna: (1) marad a SZU kötelékében;, (2) kilép annak kötelékéből az Azerbajdzsán Köztársasággal együtt;, (3) felveti állami-jogi státuszának kérdését. Ez az alábbi okok miatt egyáltalán nem az, ami a HKAT-en 1991. december 10-én történt, és amelyről Szerzs Szarkiszjan, az Örmény Köztársaság hadügyminisztere (az Örmény Köztársaság jelenlegi elnöke) beszélt a Hegyi-Karabahhal foglalkozó 2005. november 30-i parlamenti meghallgatás során (l. Az örmény hadügyminiszter előadásának teljes szövege a Hegyi-Karabah kérdésével foglalkozó parlamenti meghallgatáson. http://www.regnum.ru/news/437271.html) :

1. „Az önrendelkezési jog arra, hogy szövetségi föderáció önálló szubjektumává váljanak, egészen a szövetségi köztársaság kötelékéből való kiválásig terjedően, (ha egy szövetségi köztársaság felveti a SZU kötelékéből való kiválás kérdését)", Sz.Szarkiszjan szavai szerint, az 1990. április 3-i törvény értelmében nem akkor keletkezhetett, amikor „egy szövetségi köztársaság felveti a SZU kötelékéből való kiválás kérdését", hanem akkor, amikor a szövetségi köztársaság népszavazást tart a SZU kötelékéből való kiválás kérdéséről (ismét l. a fenti törvény 3. cikkelye).

2. Az 1990. április 3-i törvény 4. cikkelye értelmében „a SZU kötelékéből való kiválásról szóló népszavazás előkészítése, a népszavazás lebonyolítása idejének a kitűzése, és az eredmény értékelése érdekében a szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa bizottságot hoz létre valamennyi érdekelt fél, többek között az autonómiák képviselőinek a részvételével. Mint tudjuk, erre nem került sor.

3. Az 1990. április 3-i törvény 2. cikkelye értelmében a SZU kötelékéből való kiválásról szóló népszavazásra legkorábban a SZU 1990. április 3-i törvény 4. cikkelye értelmében „a szövetségi köztársaságnak SZU kötelékéből való kiválásáról szóló kérdés felvetése után hat hónappal és legkésőbb ez után kilenc hónappal kerülhetett sor". Az Azerbajdzsán Köztársaság Legfelsőbb Tanácsa 1991. október 18-án határozott az állami függetlenségről, és így, következésképpen, a törvény értelmében, amelyre oly gátlástalanul és magabiztosan hivatkoznak az örmény források, semmiképpen sem lehetett volna népszavazást tartani 1992. április 18. előtt és 1992. július 18. után. Ez azt jelenti, hogy az 1990. április 3-i törvény értelmében a HKAT-nek nem keletkezhetett és nem is keletkezett joga az önrendelkezésről szóló népszavazás megtartására. Elméletileg az erre való jog az 1990. április 3-i törvény értelmében csak 1992. április 18. és július 18. között keletkezhetett, ha a népszavazást maga az Azerbajdzsán Köztársaság tartotta volna meg.

4. Az egész 1990. április 3-i törvényben nem lehet egyetlen olyan szót sem találni, amely feljogosítana egy autonóm területet önálló népszavazás megtartására.

Harmadszor, nézzük meg ismét a törvény 3. cikkelyét, amelynek első részében az áll, mint már fentebb mondtuk, ha egy szövetségi köztársaság népszavazást tart a SZU kötelékéből való kiválásról, az autonóm

képződménynek fennmarad a joga arra, hogy **„felvesse az állami-jogi státuszának a kérdését".** Figyeljenek a következőkre: nem az önrendelkezésre és a SZU kötelékéből való kiválásra van joga, és nem arra, hogy önállóan döntse el „az állami-jogi státuszának a kérdését", eltérően attól, (l. mint ahogy Taron Szaharjan írja http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%...%B8%D0%BA%D0%B0), hanem csupán arra van joga, hogy „felvesse a kérdést", amelynek az eldöntése, a 1990. április 3-i törvény értelmében a SZU illetékességébe tartozott (l. a törvény 3-12 cikkelyei). Ez a norma egyetlen célból került a törvénybe: legyen jogi mechanizmus arra, ha egy szövetségi köztársaság megkísérli, hogy kiváljon a SZU kötelékéből, az autonóm köztársaságok és autonóm egységek a SZU kötelékében maradjanak. Naiv és nem profi szemléletet jelentene feltételezni, hogy a föderációból távozó szövetségi köztársaság után a SZU feltételeket teremtett volna az autonóm képződmények kiválására is. **A fenti törvény elfogadásának egyetlen és fő célja nem az volt, hogy szabályozza a szövetségi köztársaságoknak (és az örmény változat szerint az autonóm képződményeknek is) a SZU kötelékéből való kiválását, hanem éppen ellenkezőleg, az, hogy akadályozza a szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből való szabad távozását, amelyet a SZU legutóbbi alkotmányának 72. cikkelye mondott ki.** Erről ír egyébként Antonio Cassese professzor, mondván, hogy az adott törvény, amelynek a lényege az volt, hogy megvalósítsa a SZU alkotmányának 72. cikkelyében foglaltakat, mégsem felelt meg az önrendelkezésre vonatkozó nemzetközi normáknak, mivel annyira bonyolulttá tette a kiválás folyamatát, hogy kétségek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy az önrendelkezés valódi megvalósítása-e a törvény célja, vagy pedig az, hogy számos leküzdhetetlen akadályt gördítsen ezen elv megvalósulása elé. (Cassese Antonio, Self-Determination of Peoples: Legal Reappraisal. - Cambridge: Cambridge University Press, 1995, pp. 264-265).

Negyedszer, az 1990. április 3-i törvény értelmében a szövetségi köztársaságnak, és vele együtt az autonóm képződményeknek a SZU kötelékéből történő kiválásáról tartott népszavazás eredménye még nem jelentett alapot a föderáció kötelékéből való kilépésre. Ahhoz, hogy a népszavazás eredményének jogi hatálya legyen, hossza és bonyolult jogi eljárást kellett lefolytatni, amelynek a végén a SZU Legfelsőbb Tanácsa és a SZU Népképviselőinek Kongresszusa tárgyalta meg a népszavazás kimenetelét. (részletesebben l. az 1990. április 3-i törvény 7. cikkelye).

Ötödször, amikor 1991 decemberében Hegyi-Karabahban készültek a népszavazás megtartására, maga a HKAT, mint autonóm képződmény már nem is létezett: az Azerbajdzsán Köztársaság 1991. november 26-i törvénye az Azerbajdzsán Köztársaság alkotmánya értelmében és a Hegyi-Karabah állami függetlenségével foglalkozó alkotmányi határozat megszüntette a Hegyi-Karabah Autonóm Területet. (l. az Azerbajdzsán Köztársaság Hegyi-Karabah Autonóm Területének megszüntetése. Az Azerbajdzsán Köztársaság 1991. november 26-i törvénye. Az Azerbajdzsán Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának Közleményei. 1991. 24. sz. 448.o.) Következésképpen, az Azerbajdzsán Köztársaság területére már nem vonatkoztak a SZU 1990. április 3-i törvénye 3. cikkelyében foglaltak.

Hatodszor, abban az időben, amikor a felszámolt HKAT népszavazást tartott, „A Független Államok Közössége létrehozásáról szóló", az Orosz Föderáció, Ukrajna, Fehéroroszország által 1991. december 8-án aláírt „Belovezsi" egyezmény következtében a Szovjetunió is megszűnt, mint a nemzetközi jog alanya, és mint geopolitikai realitás. (l. A Független Államok Közössége dokumentumainak gyüjteménye. 1991. 1. sz. 6. o.). Következésképpen, az adott esetben nem korrekt eljárás hivatkozni egy nem létező állam törvényeire. Egyébként, a Független Államok Közösségéhez csatlakozva és aláírván az Alma-Atai Nyilatkozatot, az Örmény Köztársaság elismerte az Azerbajdzsán Köztársaság határainak integritását és sérthetetlenségét, amelyeken belül helyezkedik el a Hegyi-Karabah. Éppen ezért, Szerzs Szarkiszjan, az Örmény Köztársaság hadügyminisztere 2005-ben azt mondta, hogy 1991. december 8-án tartották a népszavazást, miközben valójában két nappal később, 1991. december 10-én került rá sor. (Okmány a Hegyi –Karabahi Köztársaság népszavazásáról és függetlenségéről. www.nkr.am/rus, www.nkrusa.org/nk_conflict/declaration_independence.html).

Hetedszer, „A szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések rendezésének rendjéről" szóló törvény hatályba lépéséről szóló 1990. április 3-i törvény 2. pontja

értelmében „bármely olyan lépésnek, amely szövetségi köztársaság a SZU kötelékéből való kiválása kérdésének felvetésével kapcsolatos és ellentmond „A szövetségi köztársaságoknak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések rendezésének rendjéről" szóló SZU törvénynek, amelyet akár a törvény hatályba lépése előtt vagy azt követően tettek, nincs semmiféle jogi következménye sem a SZU, Sem a szövetségi köztársaságok számára" (l. A SZU Legfelsőbb Tanácsának Közleményei. 1990. 15. sz. 308.o.). Ez a kitétel, amelyet elismernek az örmény jogászok, jogilag semmissé teszi „Az Azerbajdzsán Köztársaság állami függetlenségének helyreállításáról" szóló 1991.augusztus 31-i nyilatkozatra. (l. az Azerbajdzsán Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának Közleményei, 1991. 15-16.sz. (844-845, 95-96o.), valamint az 1991. október 18-i „Az Azerbajdzsán Köztársaság állami függetlenségéről" szóló Alkotmányi Okmányra való hivatkozásukat. A „naiv örmény jogászok" talán tényleg azt feltételezik, hogy az 1990. április 3-i SZU törvényre hivatkozva és támaszkodva, legitim a HKAT-en megrendezett népszavazás? Ravaszkodnak!

Ily módon, az a mítosz, hogy a SZU szétesése után az Azerbajdzsán Köztársaság területén két egyenjogú független állam jött létre, amelyek között a második a „HKK", a „HKK függetlenségéről szóló mítosz nem más, mint az örmény szeparatisták egyik újabb hamisítása.

A "HKK" függetlensége elismerésének lehetősége

Egyes erők és forrásaik igyekeznek számos olyan érvet felsorakoztatni, amelyeket elegendőnek tartanak a "HKK" függetlenségének az elismeréséhez és ahhoz, hogy kiemeljék az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékéből. A fő érvet ebben a kérdésben az a tézis jelenti, hogy a "HKK", megalakítóik szerint, „demokratikusabb képződmény", mint az Azerbajdzsán Köztársaság, és ezeknek a „demokratáknak" nagyobb „szabadságra és függetlenségre" van szükségük.

Bevezetésként nem is fogjuk összevetni, hogy mennyire demokratikus a szituáció az Azerbajdzsán Köztársaságban és az alárendeltségéből kivált Hegyi-Karabah régióban. Egyszerűen megnézzük, hogy mennyire demokratikus az önmaga által kikiáltott "HKK".

Talán nem teszünk nagy felfedezést a jogászok, diplomaták, történészek és sok más szakember számára, ha megjegyezzük, hogy a nemzetközi-jogi szakirodalomban régóta használják az „állam" fogalmát, amely három fő összetevőt tartalmaz: a szuverén hatalmat, a lakosságot és egy bizonyos területet. Következésképpen, a nemzetközi közösségnek, ahhoz, hogy elismerje az ún. "HKK"-et, amely képes méltó módon, független demokratikus államként létezni, meg kell győződnie mindhárom komponens meglétéről. Nem is szólva az Azerbajdzsán Köztársaság és népének akaratáról e kérdéssel kapcsolatban. Megkíséreljük, hogy megvizsgáljuk mindhárom komponenst.

Először, a **szuverén hatalom.** Kétségtelen, szükséges, hogy a nép legyen a forrása. Korábbi publikációkban már bebizonyítottuk, hogy Hegyi-Karabah lakossága nem nép. (l. Alijev Namik. A hegyi-karabahi konfliktus: a rendezés jogi aspektusai. Közép-Ázsia és a Kaukázus. (Svájc). 2005. 3. sz. (39), 27-35.o. http//www.ca-c.org/journal/2005-3-rus/ orosz nyelven; 2005. 3.sz. (33), 23-30.o. http//www.ca-c.org/journal/2005-3-eng/ angol nyelven; Aliyev Namiq. International Law and Nagorno-Karabakh Conflikt. – In: Science without Borders. Transactions of the International Academy of

Science. H&E. Volum 2. 2005/2006. – Innsbruck: ICSD/IAS, 2006/ - 524 s.). Engedtessék meg, hogy röviden megismételjük a korábban mondottakat. Hegyi-Karabah Azerbajdzsán régiója, ahol az örmények által végrehajtott etnikai tisztogatás előtt két közösség élt: az örmény és az azerbajdzsán közösség. Ez a két közösség képezi Hegyi-Karabah lakosságát, de nem alkot „népet". A „nép" politikai kategória, és ebben a kontextusban az „örmények" és az „azerbajdzsánok" a népek, amelyek már realizálták önrendelkezési jogukat az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság keretében. A „nép" terminus egyáltalán nem fogadható el az Azerbajdzsán Köztársaság Hegyi-Karabah lakosságára vonatkoztatva. A szuverén hatalomnak függetlennek kell lennie. Úgy látjuk, hogy egyetlen magát becsülő politikai személyiség, jogász, diplomata, politológus vagy történész sem vállalja az ún. "HKK" hatalma függetlenségének vagy szuverenitásának a bizonyítását, legalább is tekintetbe véve, hogy ennek életében jelen van az Örmény Köztársaság.

Másodszor, **a lakosság.** Ki népesíti be jelenleg a "HKK"-et? Fentebb már érintettük ezt a kérdést. Miután megkezdődött az azerbajdzsán területeknek az Örmény Köztársaság által történő megszállása, a fegyveres fenyegetés hatására a volt HKAT területét elhagyta az egész azerbajdzsán nemzetiségű lakosság, amely akkor a HKAT egész lakosságának körülbelül egy harmad részét tette ki (több mint 60 ezer fő). Ezen kívül, az örmény nemzetiségű lakosság egy része is ((mintegy mint 25-30 ezer fő) szintén elment, mivel nem kívánt részt venni a Hegyi-Karabah területén a harci cselekményekben és törvénytelenségekben. Ha számításba vesszük az Örmény Köztársaság által a megszállt azerbajdzsán területeken végrehajtott törvénytelen betelepítéseket, az ún. "HKK" lakossága a legnagyobb számot tartalmazó becslések szerint is legfeljebb 100 ezer fő. Nehéz megérteni, hogy a fent ismertetett tények hogyan férnek be a demokratikus folyamatok keretei közé. Mi a helyzet „a "HKK" függetlenségének elismerésekor Hegyi-Karabah azerbajdzsán nemzetiségű lakosságával? Mi lesz az ő jogaival? Milyen „demokrata" tud válaszolni ezekre a kérdésekre?

Harmadszor, a **terület.** Milyen területet veszünk figyelembe a "HKK" területének a megállapításakor? Az Azerbajdzsán Köztársaság volt Hegyi-Karabah Autonóm Terület korábbi területét? Vagy az Örmény Köztársaság fegyveres erői által megszállt egész területet, amelyet a volt HKAT területén kívül az Azerbajdzsán Köztársaságnak még hét más közigazgatási egységét foglalja magában? Ha csak a volt HKAT területét vesszük figyelembe, akkor mi a helyzet a lakosság elűzött részének a jogaival? Ha a „HKAT + 7 közigazgatási egység" területét nézzük, akkor mi lesz több mint 700 ezer azerbajdzsán állampolgár jogaival, akiket elűztek földjeikről 100 ezer örmény biztonsága nevében? Elnézést, megfeledkeztem a demokráciáról!

E kontextusban jellemző Kirill Gevorkjannak, Oroszország örmény nemzetiségű képviselőjének az álláspontja, amikor a Nemzetközi Bíróság tárgyalta az ENSZ Közgyűlésének a beadványát, amelyben Konzultációs Állásfoglalást kért az alábbi kérdésben: „Megfelel-e a nemzetközi jog normáinak a koszovoi ideiglenes önigazgatási szervek által a függetlenség egyoldalú kikiáltása? Kijelentette, hogy a nemzetközi jog nem engedi meg Koszovonak a „függetlenség bejelentését" mivel Koszovo lakossága nem rendelkezik önrendelkezési joggal". K.Gevorkjan emlékeztetett arra, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa törvénytelennek nyilvánította Észak Ciprus és Rhodézia függetlenségét, mivel a leválás nem törvényes „a kolóniák kontextusán kívül", és határozottan kijelentette, hogy az emberi jogoknak az 1990-es években történt súlyos megsértése „nem igazolhatja a függetlenség egyoldalú kikiáltását 2008-ban" (l. http//www.rian.ru/international_justice/20091208/197915491.html)

A népek önrendelkezési joga

Mielőtt ismertetjük álláspontunkat e kérdésben, helyénvaló lenne két momentumot érinteni. Az első az, hogy az „önrendelkezés" jogi fogalma két formát feltételez: a „külső önrendelkezést" és a „belső önrendelkezést". Ebben a pontban a „külső önrendelkezésről" szólunk. A második – szeretnénk szólni Alla Jazikovaja professzornak, az OTA Európai Intézete Földközi- és Fekete-tengeri kérdésekkel foglalkozó Tanácsa elnökének, a történelemtudományok doktorának az álláspontjáról, aki azt mondja, hogy „sok szakértő belezavarodott a nemzetközi jog problémáiba ... Mintha két egymásnak ellentmondó elvvel lenne dolgunk – a nemzet önrendelkezési jogával és a területi integritással. Azonban emlékeztetni kívánok arra, hogy mivel rendelkezünk alapvető nemzetközi törvényként. Ez az ENSZ Alapokmánya, amely kiinduló pont minden jogi probléma megoldása tekintetében. Az ENSZ Alapokmányában nem szerepel „a nemzet önrendelkezési joga" megfogalmazás. Ott „a nép önrendelkezési jogának elve" szerepel. A nép alatt pedig egy állam egész lakosságát értjük. Az adott esetben, akár tetszik ez valakinek, akár nem, az Azerbajdzsán Köztársaság államról van szó.

Legalább is létezik két alapvető dokumentum az államok gazdasági, szociális és politikai jogairól, amelyeket a múlt század 60-as éveinek a végén valamennyi állam, köztük a SZU, tehát Örményország és Azerbajdzsán is nem csak aláírt, hanem ratifikált is. Ezekben nem szerepel a nemzetek önrendelkezési joga.

Ami a további megfogalmazásokat illeti, ezek, az ENSZ 1960. évi határozatára hivatkozva, a gyarmati népek felszabadítására vonatkoztak. Így tehát a nemzetközi jogászoknak pontosan tisztázni kell valamennyi konstrukciót.

Úgy látjuk, hogy eljött az a pillanat, amikor komolyan a nemzetközi jog forrásaihoz kell fordulni. Nem helyénvalóak az olyan beszédek, hogy, úgymond, ilyennek vagy olyannak akarunk vagy látunk egy megoldást. Hiszen itt vannak még a kényszer áttelepültek problémái, akiknek a jogait számos nemzetközi dokumentum írja elő. Azoknak az államoknak is vannak jogai és kötelességei, amelyek miatt kellett ezeknek az embereknek elhagyni szülőföldjüket. (l. http//www.day.az /print/news/politics/209110.html 14.05.2010 12:16).

Most vizsgáljuk meg részletesen a **népek önrendelkezési jogának** az elvét, amelyet olyan kíméletlenül kihasználnak az örmény politikusok.

„A karabahi népről" szóló mítoszt, amely arra törekszik, hogy megvalósítsa önrendelkezési jogát, az Örmény Köztársaság találta ki területi igényei leplezése és az agresszió igazolása céljából. Meg kell jegyezni, hogy a nemzetközi jog normáira támaszkodva számos ismert érv alapján mi kezdettől fogva határozottan kizárjuk „a népek önrendelkezési elvének" alkalmazását Hegyi-Karabah problémája kapcsán.

Először, Hegyi-Karabah – Azerbajdzsán területi régiója. Az Azerbajdzsán Köztársaság, mint szuverén állam az Azerbajdzsán Köztársaság területén élő egész azerbajdzsán nép (ezen belül az etnikai örmények), nem pedig valamely része akarata kifejezésének és önrendelkezésének eredménye. **A nép egy része nem hozhat az egész nép sorsa szempontjából sorsdöntő jelentőségű döntéseket.**

Még 1920-ban a Svédország és Finnország közötti vita tárgyalása során, amely a főleg svédek által lakott, de Finnország joghatósága alatt levő Öland szigetek hovatartozásáról folyt, a Népszövetség Előadói Bizottsága arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti kisebbségeket nem lehet „a külső önrendelkezés" alanyának tekinteni.

Az ENSZ Közgyűlésének 1992. december 18-i 47/135 sz. nyilatkozata értelmében, amely jóváhagyta „A nemzeti, etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozatot" **a népek önrendelkezésének elve nem képezi a nemzeti kisebbségek jogát,** a nemzetközi közösség nem tartotta lehetségesnek és szükségesnek, hogy ezt az elvet szerepeltesse ebben a dokumentumban (l. http://www.un.org/russian/documen/gadocs/convres1990.htm

Másodszor, az európai országok, az USA, Kanada 1975-ben aláírták a Helsinki Záróokmányt. Ezzel összekapcsolták az államok közötti baráti kapcsolatokra és együttműködésre vonatkozó nemzetközi jog elveiről szóló 1970. október 24-i nyilatkozatot, a népek egyenjogúságának és önrendelkezésének elvét (ENSZ Alapokmánya 1. cikkelyé-

nek 2. pontja) az államok területi integritásának elvével. Ebben a dokumentumban a népek egyenjogúsága és önrendelkezése elvének hatékony alkalmazása „elsőrendű jelentőséggel bír az államok közötti, a szuverén egyenlőség elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatok fejlesztésének elősegítése szempontjából". Az önrendelkezés elve csak az állam területi integritása elvének kontextusában valósulhat meg. A nyilatkozat kimondja, hogy, „bármilyen, a nemzeti egység és az állam vagy az ország területi integritása vagy politikai függetlensége részleges vagy teljes megsértésére irányuló kísérlet összeegyezhetetlen az Alapokmány céljaival és elveivel (l. http://www.terralegis.org/terra/act/b252html).

Harmadszor, Hegyi-Karabah – Azerbajdzsánnak egy olyan régiója, amelyben az örmények által végrehajtott etnikai tisztogatások előtt kettő, az örmény és az azerbajdzsán közösség élt. Ezek a közösségek képezik Hegyi-Karabah lakosságát, de semmi esetre sem a „népet". A „nép" politikai kategória, ebben az esetben a népek az örmények és az azeriak, amelyek már realizálták önrendelkezési jogukat az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság keretében. A „nép" terminus" semmiképpen sem fogadható el az Azerbajdzsán Köztársasághoz tartozó Hegyi-Karabahban élő lakosságra vonatkozóan.

Negyedszer, még akkor is, ha elfogadjuk a lehetetlent, azt, hogy Hegyi-Karabahnak az örményekből és azerbajdzsánokból álló lakossága - „nép", amelynek joga van az önrendelkezésre, ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy Hegyi-Karabahnak ki kell lépnie az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékéből. Az a szakértői csoport, amelyet Québec Nemzetgyűlésének Bizottsága hozott létre azzal a céllal, hogy véleményt mondjon Québec esetleges kiválásának jogi kérdéseivel kapcsolatban (Québec Bizottság), azt az álláspontot fogalmazta meg, hogy az önrendelkezési jog a kontextustól függ, valamint, a kiválás csak a dekolonizáció esetében fogadható el eszközként. (l. Frank T.L. et al. The Territorial Integrity of Quebec in the Event of the Attainment of Sovereignity, in Anne F. Bayefsky,ed, Self-Determination in International Law: Quebec and Lessons Learned 241, 248, 279-80 (Kluwer, 2000).

Az 1970. évi, a nemzetközi jog elveiről szóló nyilatkozat ötödik fejezete értelmében az önrendelkezési jog védelmezése nem azonos értelmű a kiválásnak és valamely állam feldarabolásának az ösztönzésével. A nyilatkozat egyértelműen kimondja, hogy az önrendelkezés elve a határok sérthetetlenségének elve és az államok területi integritásának elve keretein belül alkalmazható és alkalmazandó, ez az elv "nem értelmezhető oly módón, hogy az megenged vagy ösztönöz bármely olyan lépést, amely a feldaraboláshoz, vagy szuverén és független államok területi integritása vagy politikai egysége teljes vagy részleges megbontásához vezetne" (l. http://www.terralegis.org/terra/act/b252html). Ezt a rendelkezést megerősítette a bécsi emberjogi konferencián 1933-ban elfogadott Bécsi nyilatkozat és akcióterv. (l. Shaw Malcolm. Peoples, Territorialism and Boun-daries, 8 European Journal of International Law № 3 (1997), pp. 478-507, at pp. 482-483).

Végül, ötödször, a nemzetközi jognak és az alkotmányjognak sem az elmélete, sem a gyakorlata nem ismeri a népek önrendelkezési joga többszöri elismerésének az eseteit. Ha csak feltételezzük a lehetetlent, azt, hogy a gyakorlat ilyen precedenst teremt, akkor az örmény nép önrendelkezésével találják szembe magukat Oroszországban, az USA-ban, Franciaországban, Törökországban, Kanadában, Ausztráliában, Iránban, Grúziában, Üzbegisztánban, Kirgizisztánban, Ukrajnában, Spanyolországban, Hollandiában, Bulgáriában, Libanonban, Szíriában és számos más országban.

A fentiek alapján nem érthetünk egyet „a kiválásra való jog nélküli önrendelkezéssel", mint „a hegyi-karabahi probléma" megoldásával, amelyet Rusztam Mamedov, barátunk és jó kollégánk javasolt (l. Az idő nekünk dolgozik. A karabahi problémát a nemzetközi jog alapján lehet és kell megoldani (Kerekasztal). Azerbajdzsán Hírek, 2005. január 25. 2. o.). A népnek van önrendelkezési joga. Az örmény-azeri, a hegyi-karabahi konfliktusnak kizárólag az államok határai sérthetetlenségére és területi integritásukra vonatkozó általánosan elismert elvek tiszteletben tartásán kell alapulnia. A nemzeti kisebbségek jogai biztosításának, biztonságuknak és az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékében való létük biztosításának kell képeznie a konfliktus megoldásának feltétlen elvét.

E kérdéssel kapcsolatban azonban van az éremnek egy másik oldala is. Az örmény ideológusok érveikkel aláaknázzák a régió jövőbeli

biztonságát. Amikor az azerbajdzsán lakosság szükségszerűen visszatér Hegyi-Karabahba, korábbi és törvényes állandó lakhelyére, az önrendelkezés koncepciójának örmény hirdetőit Wiugar Szeidovnak, az ismert politológusnak a szavai szerint „bumeráng" hatás éri majd (I. Melik Sahnazarjan hét hibája. http://www.day.az/print/news/armenia/154961.html 2009-04-27). Ha elfogadjuk az örmény politikusok és tudósok érveit, akkor a Susai járás lakósainak visszatérésük után ugyanilyen joguk lesz arra, hogy éljenek „a nemzet önrendelkezési jogával" és kikiáltsák a független Susini Köztársaságot, nem is szólva a független Hodzsalini, Malibejlini, Kuropatkini, Muganlini, Hodzsavendlini, Umudlini, Dzsamillini, Mesalini és más hegyi-karabahi köztársaságokról, hogy biztosítsák számukra a földfelszíni összeköttetést az Azerbajdzsán Köztársasággal és a biztonságukra vonatkozó nemzetközi garanciákat, ahhoz hasonlóan, amit a hivatalos Jereván akar elérni Hegyi-Karabah örmény közössége számára (I. u.o.). Kíváncsi vagyok, hogy milyen érvekkel lép majd fel az örmény fél Hegyi-Karabah azerbajdzsán lakosságának „önrendelkezési joga ellen"? Hogyan fogja mindezt kezelni az EBESZ Minszki csoportja?

Azerbajdzsánnak, elnökének és kormányának álláspontjáról szólva, hangsúlyozni kell, hogy a legkülönbözőbb szinteken számos alkalommal hangsúlyozták, hogy az önrendelkezési jog nem jelenti az egyoldalú kiválásra való jogot. A két közösséget magában foglaló, megszállástól mentes és demilitarizált Hegyi-Karabahnak a **belső önrendelkezése és önigazgatása** egyesítheti a nemzetközi jognak ezt a két elvét.

Nemzetközi területi konfliktus megoldása

Nemzetközi területi konfliktusok megoldása csak akkor lehetséges, ha a nemzetközi közösség **objektív politikai-jogi értékelést** alakít ki róla. Mindenek előtt, szigorúan meg kell különböztetni a történelmet és a nemzetközi jogot, ezeket egymástól el kell választani a konfliktus rendezésére vonatkozó végleges megoldás kialakításakor. Csak a konfliktus okainak és gyökereinek sokoldalú, teljes, kimerítő vizsgálata alapján a rendezés kidolgozásának idejére kialakult helyzet értékelése alapján lehetséges, hogy 1) a felek (a közvetítők részvételével) igazságos megoldást fogadjanak el; 2) jogilag helyesen és eredményesen alkalmazzák az általánosan elfogadott nemzetközi-jogi normákat; 3) biztosítsák a nemzetközi közösség által elfogadott stabil, tartós békét.

Mint tudjuk, a nemzetközi közösség nevében olyan tekintélyes nemzetközi szervezettek hivatottak fellépni, mint az ENSZ, az EBESZ, az Európai Unió, az Európa Tanács, a NATO és mások, amelyeknek közvetlen kötelessége, hogy fenntartsák és helyreállítsák a békét és stabilitást mind az egész világon, mind annak egyes részeiben, szankciókat alkalmazzanak az agressziót elkövető országgal szemben.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése által 2005. január 25-én elfogadott „Konfliktus a hegyi-karabahi régióban, amelynek rendezésével az EBESZ Minszki konferenciája foglalkozik" c. 1416 (2005) sz. nyilatkozata (előadó David Atkinson), amely elismeri, hogy Örményország csapatai megszállták Azerbajdzsán területének jelentős részét, valamint hangsúlyozza, hogy „idegen területnek bármely tagállam által történő megszállása ezen államra, mint az Európa Tanács tagjára vonatkozó kötelezettségek komoly megsértését jelenti" (l. http ://assembly.coe.int), bár megkésett, de nem az utolsó lépés volt ebben az irányban. Az ENSZ Közgyűlésének 62. ülésszakán 2008. március közepén elfogadott „Azerbajdzsán megszállt területein fennálló hely-

zet" c. nyilatkozatnak amely tényszerű politikai-jogi értékelést adott a hegyi-karabahi konfliktusról, ösztönözni kell azt, hogy hasonló döntéseket hozzanak más nemzetközi szervezetek is, elsősorban az EBESZ is, amelynek keretében egyelőre eredménytelen a minszki tárgyalási folyamat.

A nemzetközi közösség objektív állásfoglalása lehetővé teheti a fegyveres erőknek a konfliktus övezetéből történő kivonását, és a konfliktus békés úton, fegyveres nyomás nélküli, a nemzetközi jog elveinek alapján történő megoldását.

Az objektív politikai-jogi értékelés hiánya nem segíti elő, mindenek előtt azt, hogy a konfliktus részesei részéről jóakarat nyilvánuljon meg a konfliktus rendezése érdekében. Az objektív politikai-jogi értékelés hiánya azt is okozza, ahogy ez eddig történt, hogy elhúzódik a konfliktus, és bizonyos erőknél az az illúzió alakul ki, hogy ilyen módon meg lehet sérteni a nemzetközi-jogi normákat, meg lehet szállni egy állam nemzetközileg elismert területét, és az elkövetett cselekményeket követően a tárgyalási folyamatban el lehet érni a kívánt előnyöket. Emlékeztetni kell az EBESZ minszki csoportjának társelnökállamait arra, hogy az Azerbajdzsán Köztársaság és az Örmény Köztársaság aláírták a Helsinki Záróokmányt, elismervén ily módon, az alkotmányaiknak megfelelően, 1) az adott okmány normáinak jogi felsőbbségét mind a belső, mind a külső jogviszonyaikat illetően; 2) az államok határainak sérthetetlenségére és területi integritásukra vonatkozó elveket (l. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya, Helsinki, 1975. augusztus1.) – l. http:// www1.umn.edu/humanrts/russian/osce/basics/Roscebasc.html)

Nemzetközi területi konfliktusokat nem lehet elkülönítetten, a régióban zajló folyamatok tisztázása nélkül megoldani. A legutóbbi évszázad, különösen annak legutóbbi negyede a Dél-Kaukázusban elég komoly, „a tengertől tengerig terjedő Nagy Örményországgal" kapcsolatos képtelen örmény elképzeléssel összefüggő problémákat hozott.

Azok számára, akik még nem ismerik ezt az elképzelést, tisztázzuk, hogy „a Fekete-tengertől a Kaszpi-tengerig terjedő Nagy Örményországról" van szó, amely magában foglalja Törökország területének egy részét, mind a mai Örmény Köztársaság, mind pedig Grúzia

és az Azerbajdzsán Köztársaság területét". Az örménységnek ennek az eszméjén alapul az örményeknek valamennyi szomszédjával szembeni területi igénye, a hegyi-karabahi konfliktus, Dzsvahetia problémája, Abházia problémája, az a probléma, hogy „az Örmény Köztársaság Adzsárián és Abházián keresztül ki akar jutni a Feketetengerhez" stb.

A történelmileg polietnikai Kaukázus, egyebek között a Dél-Kaukázus fokozatosan ***monoetnikaivá*** válik. Már jelenleg is a Déli Kaukázusban jelentős **monoetnikai területek** (zónák) jelentek meg

Miután 1918-ban létrehozták az Örmény Köztársaságot a főleg azeriak lakta Ireváni (Jereváni) kánság és Lori grúz régió területén, a szovjet időszak alatt a Dél Kaukázusban módszeres etnikai tisztogatás folyt az örményeken kívül minden nép rovására. Ugyanez történt ebben az időszakban Dzsavahetiában is, elegendő, ha felidézzük a meszhet törökök kényszer kitelepítését és a grúzok elleni gazdasági etnikai tisztogatást Dzsavahetában.

Miután felbomlott a Szovjetunió, és a dél-kaukázusi országok függetlenek lettek, etnikai tisztogatásokra került sor Abháziában, Hegyi-Karabahban. Abháziából elűzték a grúzokat. A legaktívabban az örmények vettek részt ezekben a folyamatokban,, mind a helybeliek, mind pedig azok, akik más régiókból jöttek az előbbiek támogatása céljából. Jelenleg az örmények alkotják Abházia lakosságának többségét, több mint 60%-át. Abháziában folytatódnak a demográfiai változások az örmények javára, akiknek a kezében van mind a gazdasági, mind a politikai irányítás.

Kissé részletesebben szólok a Hegyi-Karabahban történt etnikai tisztogatásokról.

Amikor 1805. május 14-én a Karabahi kánság Oroszországhoz került az örmények a régió lakosságának csak egy ötöd részét alkották. Az oroszországi uralkodó hivatalnokai által 1823-ban készített, „A karabahi provincia leírásának" adatai szerint „... a Karabahi kánságnak 90000 lakosa, egy városa és több mint 600 falva volt, ezek közül 150 volt örmény. Susában körülbelül 1948 azerbajdzsán és 474 örmény család lakott. A falvakban ez a szám 12209 és 4331.

Az 1804 – 1813. és 1826 – 1828. évi orosz-iráni háború alatt, majd később kezdetét veszi az örmények tömeges áttelepítése a Déli Kau-

kázusba, többek között Hegyi-Karabahba. A hivatalos iratok tanúsága szerint az áttelepültek jelentős része éppen Karabahban telepedett le. N. N. Savrov könyvében a következőket írta: „... 1828 és 1830 között több mint 40000 perzsiai és 84000 törökországi örményt telepítettünk a Kaukázuson túli vidékre, és a Jelizavetpoli és az Eriváni kormányzóságok legjobb kincstári földjein helyeztük el őket, ahol az örmény lakosság száma csekély volt, és több mint 200000 gyeszjatyina kincstári földet adtunk nekik és több mint 2 millió rubelért vettünk földet a muzulmánoktól. A Jelizavetpoli kormányzóság hegyvidéki részét és a Geokcsa (jelenlegi Szeván) tó partvidékét ezekkel az örményekkel telepítettük be. Figyelembe kell venni, hogy a 124000 hivatalosan áttelepített örményen kívül nagyon sokan nem hivatalosan is áttelepültek, így a számuk meghaladja a 200 ezer főt" (I. Az orosz ügyet érő újabb fenyegetés a Kaukázuson túl: Mugani küszöbön álló eladása az idegeneknek. Szentpétervár, 1911. 59-60. o.)

Ennek az áttelepítésnek a lehetséges következményei, a lakosság etnikai összetételének a radikális megváltoztatása ezen a területen már akkor, a XIX. században nem csak az őslakosság képviselőit, hanem az orosz értelmiség józanul gondolkodó részét is nyugtalanították. Többek között A.Sz.Gribojedov, a kiváló orosz diplomata és költő (akinek közvetlenül is szerepe volt az Azerbajdzsánt két részre osztó Turkmancsaji szerződésben, a következőket írta: „Sokat beszélgettünk vele (az Arguni herceggel) arról, hogyan lehetne a muzulmánokat megbékíteni a jelenlegi, nem hosszú ideig tartó teherrel és szétoszlatni félelmüket amiatt, hogy az örmények örökre birtokba veszik azokat a földeket, ahova őket először beengedték (Gribojedov A.Sz. Művei 2 kötetben. 2. kötet, Moszkva, 1971. 341.o.)

A szovjet hatalom időszakában 1948-1953 között a SZU miniszteri tanácsának „Azerbajdzsán nemzetiségű kolhoztagok és más azerbajdzsán lakosság áttelepítése az Örmény SZSZK-ból az Azerbajdzsán SZSZK Kura-Arakszini alföldjére" c. 4083. sz. Joszif. V. Sztálin által aláírt határozata alapján megközelítőleg 100 ezer azerbajdzsánt telepítettek át az Örmény SZSZK hegyvidéki területeiről a rendkívül forró, maláriás éghajlatú Kura-Arakszini alföldre (az Azerbajdzsán SZSZK-ba). Ezt az etnikai tisztogatást állami szinten hajtották végre a sztálini rendszerre jellemző kegyetlenséggel. Szovjet embereket a saját kormányuk telepített ki történelmi földjükről. Ennek az etnikai tisztogatásnak az ideológusa és ihletője az örmény nemzetiségű Anasztasz Mikojan, a Szovjetunió egyik vezetője volt.

A Szovjetunió felbomlása után hozzáláttak az azerbajdzsán területek elfoglalására irányuló terv aktív megvalósításához. 1994 őszére az Örmény Köztársaság fegyveres erői Hegyi-Karabah törvénytelen örmény fegyveres alakulatainak a támogatásával megszállták az Azerbajdzsán Köztársaságnak az Örmény Köztársasággal határos területeit, lényegében a volt HKAT területét, valamint az Azerbajdzsán Köztársaság más szomszédos területeit, összességében az Azerbajdzsán Köztársaság területének 20%-át kitevő területet. Ezekről a területekről elűzték a teljes azerbajdzsán lakosságot, más nemzetek ott lakó képviselőit, több tízezer embert öltek meg és százezreket sebesítettek meg.

Jelenleg ez a terv különösen nagy veszélyt jelent Grúzia számára. Miután a hegyi-karabahi konfliktus során szerzett tapasztalatok alapján megértették, hogy nincs perspektívája a területek fegyveres úton történő elfoglalásának, az Azerbajdzsán által Karabahban megállított örmények úgy döntöttek hogy folytatják a fenti terv megvalósítását oly módon, hogy egyes konkrét területeket népesítenek be. Ebben az esetben Grúzia területeit.

Tekintsük át a jelenlegi demográfiai helyzetet Grúziában az örmény kérdéssel összefüggésben. **Az Azerbajdzsánhoz tartozó Hegyi-Karabahot és hét szomszédos járást** megszálltak az Örmény Köztársaság fegyveres erői, és ennek során etnikai tisztogatást hajtottak végre az azerbajdzsánok sérelmére – **monoetnikai zónát** hoztak létre. Az 1918-ban létrehozott **Örmény Köztársaság**, amelynek területi alapját **Nyugat Azerbajdzsán, a** volt **Ireváni (azerbajdzsáni) kánság** földje képezi, etnikai tisztogatást folytatott az azerbajdzsánok sérelmére a szovjet hatalom 70 évének folyamán. Jelenleg az Örmény Köztársaság – **monoetnikai állam. A** Grúzia részét képező **Dzsavahetia** az Örmény Köztársaság mellett helyezkedik el, lakosságának nagyobb részét az örmények alkotják, akiket oda (mint az egész Dél-Kaukázus vidékére) az orosz birodalom telepített át 200 évvel ezelőtt. A szovjet időszakban Dzsavahetiából kitelepítették az ahiszkatörököket. A grúzok elleni puha etnikai tisztogatás a szovjet időszak egész ideje alatt folytatódott. Dzsavahetia – **monoetnikai régió.** Fo-

kozott ütemben telepítik be örményekkel a Dzsavahetiával szomszédos Cali grúz járást. A szeparatista **Abházia** lakosságának 60%-a örmény. A múlt század 1990-es éveiben ez még nem állt fenn, bár az örményeknek aktív áttelepítése 1958-ban kezdődött I.Vazgen katolikosz felhívására. Azonban az **örmények"becsületesen" harcoltak az abházok oldalán a grúzok ellen,** etnikai tisztogatást folytattak ellenük, majd hatékonyan felhasználták a kapott előnyöket arra, hogy vezető (gazdasági, majd politikai) pozíciókat foglaljanak el és puha módszerekkel kiszorítsák az abházokat és más népeket Abházia területéről. Mintegy három évvel ezelőtt az örmények erősen fokozták politikai tevékenységüket Abháziában. Jelentős számú képviselőik mandátumot szereztek a helyi parlamentben, és biztosított számukra a parlament elnökhelyettesi posztja. Az örmények pozíciójának erősödése Abháziában, miközben nem kedvezőek a demográfiai folyamatok az abházok körében, azt fogja eredményezni, hogy még nagyobb számbeli fölényben lesznek Abháziában és puha módszerekkel etnikai tisztogatást végeznek az abházok sérelmére. Mindenki előtt ismeretes, hogy folyamatosan nő az örmények száma és erősödnek a pozícióik **Oroszországnak a Krasznodari és Sztavropoli területén (elsősorban Szocsi városban).** Ezek a területek határosak Abháziával.

Az, aki ismeri a Kaukázus térképének alapjait, könnyen egy „övvé" tudja összekapcsolni ezeket a területeket: Rosztovi terület – Sztavropoli régió – Szocsi városa – Abházia – Dzsavahetia – Örmény Köztársaság – Azerbajdzsánban Hegyi-Karabah és hét vele szomszédos járás. Ha a térképre nézünk, láthatjuk, hogy, milyen láncszemek hiányoznak ahhoz, hogy véglegesen összezáruljon ez az öv. Ez az autonóm **Adzsária és Grúzia megmaradt területe Adzsária és Abházia között Poti kikötő várossal.** Mindez száz éve még nem volt így.

Az utóbbi években Grúziában aktív folyamatok zajlanak az örménység e problémájának megoldása érdekében. Mindenki ismeri az örményeknek és az Örmény Köztársaságnak kitartó követeléseit arra vonatkozóan, hogy Grúzia nyisson számukra kijáratot a Feketetengerhez. Ezek egyedülálló követelések, mivel a világon egyetlen tengeri kijárattal nem rendelkező államnak eszébe sem jut, hogy a szomszédjai rovására **követelje** ezt. Ezeket a problémákat a jószomszédi kapcsolatok, a gazdaság, a kereskedelem, a közös közlekedési

összeköttetések fejlesztése, egyéb közös projektek megvalósítása révén oldják meg. Az örmény kontextusban – ezek területi igények De még nagyobb különlegesség az, hogy a világon egyetlen állam sem állítja meg csendben Örményországot e törekvéseiben. Maga Grúzia sem igen aktív ebben.

Azt gondolom, hogy számos elemző akad, akik biztosan tudják, hogy miért „adta le" Oroszország Adzsáriának hozzá hű vezetőjét, Aszlan Abasidzét. Legalább is, senkitől sem hallottam azt, amit most leírok. **Aszlan Abasidzét feláldozták, hogy az örményeknek megnyissák az utat Adzsáriába.** Azokban az években, amikor hivatalában volt, nem engedte meg, hogy örmények települjenek át Adzsáriába. Oroszország saját érdekei ellenében oldotta meg ezt a kérdést, bár sok elemző Mihail Szaakasvilinek tett „gesztusként" értékelte Moszkvának ezt a lépését. Ez az örmények által állított csapda (de talán még több is) volt, amelybe Grúzia belekerült. Azóta Adzsáriában nagyon aktívan fejlődik az „örmény turizmus", ezt úgy reklámozzák, hogy a régió fejlesztéséhez jelent valamiféle hozzájárulást. A számos örmény idegenforgalmi iroda (amelyek egy szempillantás alatt létesültek Adzsáriában) minden évben márciusban-áprilisban kibérlik a lakásokat Batumiban, Kobuletiban és a szomszédos területeken, majd a főszezonban kiadják az örmény és más vendégeknek, ily módon megfosztva Adzsária nem tehetős lakosságát a kiegészítő jövedelemtől.

Már több éve Jerevánból Batumiba jár egy „turista vonat" (egy olyan állam vasúti szerelvénye, amely Oroszország stratégiai partnere és „előőrse", amely teljes vágtában átszeli az örmény-grúz határt. Ugyanakkor a Baku-Tbiliszi útvonalon közlekedő azerbajdzsán vonatot (egy olyan állam vasúti szerelvényét, amely Grúzia stratégiai partnere, amely korábban és jelenleg is folyamatosan térítésmentes segítséget nyújt Grúziának) rendszeresen öt órán át tartó átvizsgálásnak vetik alá, és ott vesztegel Gardabanban, a grúz-azerbajdzsán határon.

Batumiban megnyitották az Örmény Köztársaság főkonzulátusát, több épületet vettek az örmény közösség számára, aktívan és kitartóan hangoztatják azt az igényt, hogy hozzák létre a jereváni Állami Egyetem batumi tagozatát. Viszont már több éve Tbiliszi ellenállásába ütközik Azerbajdzsánnak az a kísérlete, hogy Batumiban főkonzulátust

nyisson. Ez a tényező annak a jele, hogy milyen erős Grúziában az örmény lobbi.

Úgy gondolom, hogy érdekes felfedezést jelentenek majd Adzsária lakossága demográfiai összetételének változásait, az Örmény Köztársaság állampolgáraival és más országokból érkezett örményekkel kötött vegyes házasságok számát vizsgáló kutatások. Mindezt össze kell vetni az Adzsáriából Grúzia más vidékeire áttelepült ún. gazdasági migránsok (adzsárok) számával. Ez nem változtatja meg a demográfiai helyzetet Grúzia más régióiban, de Adzsária számára ez öngyilkosságot jelent a fent elmondottak fényében. Ez azt eredményezi, hogy Adzsáriában növekszik az örmények százalékos aránya.

Nem lehet megoldani a Dél-Kaukázusban a területi konfliktusokat, ha nem szállunk szembe, nem akadályozzuk meg és nem állítjuk meg a „tengertől tengerig terjedő Nagy Örményország" megteremtésére irányuló képtelen, de jelenleg is működő terv megvalósítását.

Az államrendszer formája

A területi rendszer fogalmával, tárgyával, sőt terminológiájával kapcsolatos kérdéseket igen változatosan tükrözik az egyes államok törvényei. Ez a változatosság nem csak a nézetek különbözőségének, a különböző jogrendszerekhez való tartozásnak, egyik vagy másik jogi koncepció dominanciájának, hanem a politikai motívumoknak is a függvénye.

Nézzünk meg néhány példát. Először, igen sokatmondó e tekintetben a volt SZU példája. Mint ismeretes, az alkotmányos jog fogalmát a SZU-ban az államjog fogalma váltotta fel, ami tükröződött e terület valamennyi intézményében, a területi rendszer intézményében, ami szűkebb értelemben az „államrendszer" elnevezést kapta, és nem tartalmazta a kérdés politikai vonatkozásait. Ezt a nem szerencsés terminust, amelyet az 1936. évi sztálini alkotmány vezetett be a jogalkotásba, 1977-ben két másik terminus, a „nemzeti-állami rendszer" és a „közigazgatási-területi felosztás" váltotta fel, amelyek magukban foglalták e kérdésnek mind politikai, mind területi vonatkozásait. A „nemzeti-állami rendszer" terminus vonatkozott az autonóm köztársaságok formájában megjelenő nemzeti-állami képződményekre, valamint az autonóm területekre és autonóm körzetek formájában megjelenő nemzeti-területi képződményekre. (l. Az 1977. évi SZU alkotmány 86-88 cikkelyének 11. fejezete). A „közigazgatási-területi felosztás" tartalmazta az olyan tartomány, terület, járás fogalmakat, amelyek nem nemzeti ismérv szerint jöttek létre (l. Az 1977. évi SZU alkotmány 86-88 cikkelyének 11. fejezete).

Nézzünk egy másik példát. Egyes államoknak az a törekvése, hogy biztosítsák szuverenitásukat és területi integritásukat, valamint biztosítsák jogukat a hozzájuk tartozó területeken levő természeti erőforrásokra, ahhoz vezetett, hogy alkotmányukban közvetlenül leírták az adott ország földrajzi területét (például, a Fülöp-szigetek, Kuba stb.)

A mai világban a társadalom és a jog evolúciójának eredményeként az állam alkotó részei, mint az állam egésze rendelkeznek közhatalmi

szervekkel, amelyek között az alkotmányos jog által szabályozott kölcsönös kapcsolatok rendszere áll fenn. Gyakran az önigazgatással rendelkező területi egységek önállóak az alkotmány vagy a jog keretein belül. Az ilyen területi képződményekre az egységes „területi autonómia" terminus vonatkozik.

Ily módon, egyes esetekben az állam egyes földrajzi részei olyan közigazgatási-területi egységek, amelyek nem rendelkeznek valamilyen politikai önállósággal, más esetekben – ezek saját törvényalkotással rendelkező államszerű képződmények. Gyakran ezen egységek közhatalmi szerveinek vagy a lakosságának döntései, amelyeket az alkotmány vagy az autonóm jogokra vonatkozó törvény által megállapított keretekben hoztak, nem hatálytalaníthatják annak a nagyobb struktúrának az állami vagy közhatalmi szervei, amelynek része az adott egység.

Közismert, hogy az állami-területi rendszer jelenlegi felosztásának, amelyet az állam, mint egész és az azt alkotó részek közötti kölcsönös viszony határoz meg, két formája van: az unitárius és a föderatív forma. Természetesen figyelembe vesszük, hogy a konföderációnak, mint államok (társult államok) közösségének nincs közvetlenül köze az állami-területi rendszer kérdéséhez, mivel ez nem az állam alkotórészeinek, hanem szuverén államoknak az egyesülése.

Az alkotmányjog és a nemzetközi jog doktrínája eléggé konzervatív meghatározásaiban. Ezért sok évtizeden keresztül a „konföderáció", a „föderáció" és az „unitárius állam" fogalmába igyekeztek belefoglalni az állami képződményeknek a gyakorlatban létező valamenynyi formáját. Ugyanakkor az empirikus politikai és jogi elemzés meggyőzhet arról, hogy ezek a kategóriák tiszta formában nem léteznek, ezek elemei annyira egymásba fonódnak, hogy bizonyos hibrid formákról beszélhetünk. Például, vannak a világon olyan általánosan elismert föderatív államok, amelyek jogalanyainak mégis van joga nemzetközi jogi szerződések megkötésére (Ausztria tartományai, Bosznia és Hercegovina területi jogalanyai).

Ugyanakkor e kérdések vizsgálatának induktív módszerei bizonyos definitív általánosításokat igényelnek. Véleményünk szerint az államon belüli viszonyok különböző felépítési módjainak a kutatása során arra a következtetésre lehet jutni, hogy az állam és annak alkotórészei közötti kölcsönös kapcsolatok függvényében jelenleg az államrendszer alábbi általános formái különböztethetők meg: konföderáció, föderáció, unitárius regionális állam és olyan unitárius állam, amelynek bizonyos területei különleges autonóm státusszal rendelkeznek. Véleményünk szerint a hagyományos koncepciók, meghatározások és klasszifikációk vak követése gyakran ellenkező hatású. Az a kísérlet, hogy a létező reáliákat definitív keretek közé szorítsuk, a hatályos alkotmányokban fellelhető változatosság leegyszerűsítéséhez, és ami még rosszabb, eltorzításához vezethet, a konfliktusok kezelése során akadályozhatja és meggátolhatja megoldásukat. Ezért ***az etnoterritoriális vagy etnopolitikai konfliktusok rendezése során figyelembe kell venni az alkotmányjog és a nemzetközi jog doktrinális koncepcióit és definícióit, át kell tekinteni a létező alkotmányi és nemzetközi-jogi reáliákat, és késznek kell lenni a konkrét konfliktus megoldását lehetővé tevő nem szokványos, nem hagyományos döntések meghozatalára.***

Az etnoterritoriális vagy etnopolitikai konfliktusok rendezésének jogi aspektusaira irányuló kutatásoknak mind Európában, mind a világ más részeiben az adja meg a jelentőségét, hogy először, ezek sok évtizeden, sőt évszázadokon át léteztek (Öland szigetek Finnországban, Flandria Belgiumban), és fennmaradtak (Baszkföld Spanyolországban, Észak-Írország Nagy-Britanniában, Korzika Franciaországban), másodszor, az emberiség egész történelme során gyakran konkrét jogi döntésekkel oldották meg az ilyen konfliktusokat, harmadszor, e konfliktusoknak a jog területén kívüli megoldására tett kísérleteknek előre nem látható és súlyos következményei lehetnek (ezt látjuk Szerbiában Koszovo példáján). Ezért a nemzetközi jognak és a nemzeti jogi rendszereknek kell megalapozniuk valamennyi fennálló konfliktus megoldását, függetlenül az adott konfliktus sajátosságaitól. A jogosítványoknak a különböző hatóságok, a központ és a régió, az állam és az autonómia, a föderáció és a jogalany közötti megosztása legyen a meghozandó döntések kulcskérdése. A fenti jogosítványok megosztásának az elméleti sávja a „teljes szuverenitástól" a „teljes hatalomnélküliségig" terjed. Természetesen, a konfliktus rendezése nem lehetséges legalább valamelyik kategória biztosítása nélkül, ezért a gyakorlatban (a konkrét szakaszban) a konfliktus igazságos megoldásának valahol a sáv közepén kell elhelyezkednie.

A kutatás elején figyelembe vesszük azt, hogy Azerbajdzsánban Hegyi-Karabahban a körülmények eltérnek a finnországi, belgiumi, spanyolországi, nagy-britanniai vagy bármelyik más országban vagy régióban fennálló körülményektől.

Föderalizmus és autonómia

Az államrendszernek azt a formáját, mint az örmény-azeri, hegyi-karabahi konfliktus megoldásának egyik jogi eszközét több alkalommal vizsgálták különböző, közvetítői, szakértői-tudományos, diplomáciai, politikai, egyebek között a legmagasabb szinten. Előzetesen meg kell jegyezni, hogy az azerbajdzsán társadalom elutasítóan tekint a föderációra, mint az Azerbajdzsán Köztársaság államrendszerének formájára. Több oka is van erre, mindenekelőtt az agresszív szeparatizmus, amellyel az Azerbajdzsán Köztársaság már sok éve együtt él.

Ugyanakkor éppen a föderatív viszonyok bevezetése tette lehetővé számos etnopolitikai konfliktus rendezését Európában (Belgium, Nagy-Britannia, Spanyolország). Éppen a föderalizmus (még kidolgozandó formájában) tehetné lehetővé számunkra, hogy megoldjuk a konfliktust azon elvek alapján, hogy felszabadulnak a megszállt területeket és Hegyi-Karabah az Azerbajdzsán Köztársaság kötelékében marad. Ugyanakkor az Azerbajdzsán Köztársaság részéről az engedmény (amelynek a szükségességéről oly sokat beszélnek a nemzetközi közösségben) elméletileg abban nyilvánulhat meg, hogy lemond a központi hatalom és a Hegyi-Karabah régió közötti vertikális kapcsolatokról az Azerbajdzsán Köztársaság keretein belül. Ebben az esetben a központ és az autonómia közötti kölcsönös viszonyt a ***törvényalkotói jogosítványok megosztása*** határozza majd meg. A föderalizmus tudományos fogalma feltételezi, hogy az irányítás minden szintje az alkotmányból nyeri a hatalmát, és ilyen módon, nincsenek egymás közvetlen alárendeltségében. Bármilyen változtatás a törvényalkotói jogosítványoknak a hatalmi szintek közötti megosztásában csak akkor lehetséges, ha mind a föderáció jogalanya, mind a föderációs központ közvetlenül vagy közvetetten részt vesz ebben a folyamatban.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a konfliktus megoldása eredményeként az Azerbajdzsán Köztársaság és a hegyi-karabahi régió közötti viszonynak lehetnek föderációs elemei, még akkor is, ha a békeszerződés nem tartalmazza a „föderalizmus", „föderáció", „föderációs" fogalmakat.

A föderatív viszony és az autonómia egyes formái. Az unitárius és föderatív államrendszer megkülönböztetésekor kiemeljük azt a tényt, hogy a föderáció alkotó részei – a föderáció jogalanyai – általában rendelkeznek saját alkotmánnyal, mint, például az USA államai, Németország tartományai, az Orosz Föderáció köztársaságai, vagy rendelkeznek alkotmánynak nem nevezett alaptörvénnyel, ilyenek, például az Orosz Föderációban a területek, régiók és autonómiák alapokmányai. Ily módom kialakul a föderáció jogalanyi államhatalmi szerveinek, jogosítványaiknak a rendszere. Ez megerősíti Konrad Hesse doktornak, a Freiburgi Egyetem professzorának a gondolatát, miszerint „a strukturális elvek azonossága ellenére, mindegyik föderatív állam konkrét-történelmi egyéni jelleget képvisel" (I. Hesse C. Az NSZK alkotmányi jogának alapjai. Moszkva, Jogi Irodalom. 1981. 114.o.)

A közigazgatási-területi egységek hatalmi szerveinek rendszerét az unitárius államban és ezek kompetenciáját az alkotmány és az állam törvényei szabják meg.

A föderáció jogalanyai, az unitárius állam alkotó részeitől eltérően széleskörű politikai önállósággal, állami autonómiával rendelkeznek. Hiba lenne azonban azt gondolni, hogy minden unitárius államban központosított az államigazgatás, a föderatív államokra pedig a decentralizáció és a központ és a régiók között az irányítás pontos megosztása a jellemző. Minden unitárius államnak és minden föderatív államnak vannak sajátosságai, amelyek néha igen lényegesek. Például, olyan unitárius országban, mint Spanyolország és Olaszország, a legfelsőbb területi egységeknek olyan állami autonómiájuk van, amilyennel nem rendelkeznek egyes föderatív állam jogalanyai.

Az unitárius államok és a föderatív államok egyes alkotó részeinek a státusza gyakran eltér ugyanazon állam más alkotó részeinek a státuszától. Ezzel összefüggésben az állami-területi rendszer lehet egyszerű (szimmetrikus) vagy összetett (aszimmetrikus).

Az egyszerű (szimmetrikus) államrendszert az jellemzi, hogy valamennyi alkotó része azonos státusszal rendelkezik. Például, Ausztria és Németország tartományai, Lengyelország vajdaságai és Belarusz területei (megyéi).

Az összetett (aszimmetrikus) állami-területi rendszerben az államot alkotó részeknek eltérő státusza van. Így, az unitárius Ukrajnában az azonos státuszú területek mellet a Krími Autonóm Köztársaságnak különleges státusza van. Szicília, Szardínia, Velence-Julia és Olaszország más területei az ország alkotmányának értelmében az autonómia sajátos formáival és feltételeivel rendelkeznek, a kétharmados törvényekben megfogalmazott különleges státuszuk szerint. A Baszkföld, Katalónia, Galícia, Andalúzia és Spanyolország más régiói autonómiával rendelkeznek. Valamennyi önigazgatással rendelkező régióban a lakosság által választott közgyűlés működik, amely az adott régióban hatályos törvényeket hoz. Nagy-Britannia, amely unitárius állam, mint ismeretes, történetileg kialakult részekből áll, ezek Anglia, Skócia, Wales, Észak-Írország. E részek közigazgatási-területi felosztása eltérő: Angliában és Walesben grófságok vannak, Észak-Írország körzetekre, Skócia területekre osztódik. Önálló közigazgatási-területi egységet alkot Nagy-London.

Ily módon, mint már fentebb említettük, a területi autonómia tartalma eltérő lehet, és ennek függvényében kettő, az állami (törvényalkotói) és helyi (közigazgatási) formáját különböztetik meg. A területi autonómia állami formáját az jellemzi, hogy a birtokosának külső állami ismérvei vannak – parlament, kormány, esetenként alkotmány, állampolgárság stb., az állami alkotmányban általában meghatározzák az autonóm parlament törvényalkotói kompetenciáját.

Az autonómia helyi formájának nincsenek ilyen ismérvei, a területi egységek autonóm jogainak körét általában egy egyszerű törvény szabályozza. A legtöbb esetben az alkotmány és a törvények megszabják, hogy az autonóm egységek kidolgozzák (néha saját maguk fogadják el) a belső berendezkedésükre vonatkozó alapvető jogszabályaikat (alkotmány, alapokmány, rendelkezések, önrendelkezési charták stb.)

Olyan területi egységek, amelyek lakosságának jelentős része más nemzetiségű, és e lakosság hétköznapi életének eltérő, például, a terület szigeti elhelyezkedéséből fakadó sajátosságai vannak, gyakran sajátos autonóm státuszt kapnak, amely egyes esetekben nemzeti-területi jellegű. Például, ilyen autonómiával rendelkeznek Finnországban a svédek által lakott Öland szigetek, Olaszország szigeteken és a határ mentén elhelyezkedő területei, Kínában a nehán népek által lakott autonóm területek, Dániában az eszkimók által lakott Grönland sziget, Zanzibár Tanzániában stb.

Egyebek között, az Öland szigeteknek, amelyek Finnország egyik tartományát képezik, biztosították a területi integritást, van parlamentjük, garantált kompetenciával rendelkező kormányuk, állampolgárságuk (az Öland szigetek állampolgárai automatikusan finn állampolgárok). Egyébként a finn elnöknek vétójoga van az ölandi törvények vonatkozásában. Az Öland szigetek autonómiájára vonatkozó törvényt a finn parlament hozza meg kétharmados többséggel, és az ölandi parlament hagyja jóvá ugyancsak kétharmados többséggel.

A finnországihoz jelenősen hasonlít a Tanzániai Egyesült Köztársaság területi rendszerének dán szisztémája, amelyet a szakirodalomban általában föderációnak neveznek. Valójában alaptalan ez a jellemzés, annak ellenére, hogy ez az egyesült állam szerződéses alapú. Az országnak a kontinensen levő része, Tanganyika, nem rendelkezik olyan különleges hatalmi szervekkel, amelyek az központi állami szervekkel párhuzamosan működnének, és tulajdonképpen, Tanzánia egy unitárius állam, amelyben Zanzibárnak autonómiája van.

Igen sajátos Nagy-Britanniában Skócia autonómiája. Skóciának nincsenek saját törvényalkotói és végrehajtó szervei, azonban az Unióról szóló 1707. évi Okmány szerint elismerik azt a jogát, hogy saját jogrendszere és igazságszolgáltatási rendszere, saját (presbiteriánus) egyháza, a Lordok Házában különleges képviselete legyen, (az Alsóházban az általános feltételek szerint van Skócia képviselve).

A területi vagy nemzeti autonómia vagy önrendelkezés lehet nagyon széleskörű vagy nagyon szűk körű. A nagyon széleskörű önrendelkezésre lehet példaként említeni Svájcot, az USA-t és részben Angliát. A Svájci Köztársaság egyes államokból, kantonokból áll. Mindegyikük teljes körű autonómiával rendelkezik: saját választott kormánya van. A kantont érintő kérdésekben nem szükséges semmiféle engedély vagy jóváhagyás a központi kormány részéről. Ezek – a háború és béke, más államokkal való kapcsolatok kérdései, a vasutak, ipari termelésre vonatkozó törvények, távírda, pénzügyek, súly és egyéb mértékegységek, vámügyek.

A jogosítványok megosztása az állam és az autonómia között

Az állam és az autonómia között a jogosítványok megosztása a belső önrendelkezésre való jog megvalósításának egyik eszköze, és így a konfliktusban levő felek közötti nézeteltérések feloldásának a kulcsa. Véleményünk szerint ez az alábbiakat igényli: 1) a központi hatalom kizárólagos jogosítványai; 2) az autonómia kizárólagos jogosítványai; 3) a maradvány jogosítványok megadása vagy a központi hatalomnak vagy az autonómiának; 4) a törvényalkotói technika olyan módszerei alkalmazásának a lehetősége, mint a „párhuzamos jogosítványok" anélkül, hogy a maradvány jogosítványokat a központi hatalom vagy az autonómia kapná meg; 5) a központi hatalom által olyan kerettörvények elfogadásának lehetősége, amelyek keretein belül történik az autonómia jogalkotása.

A „párhuzamos jogosítványok" elve, anélkül, hogy a maradvány jogosítványokat a központi hatalom vagy az autonómia kapná meg, az Öland szigetek kérdésének megoldása során nyert alkalmazást. Mégis, véleményünk szerint, technikailag nehéz ezt alkalmazni, és bizonyos bonyodalmakat okozhat: a gyakorlatban nagyon nehéz összeállítani a jogosítványok teljes listáját, majd megosztani ezeket az állam és az autonómia között.

Ugyanakkor Finnország és az Öland szigetek között a megosztás tárgyát a törvényalkotói jogosítványok és a végrehajtó hatalom képezte. A bírói hatalom nem került be az önrendelkezésről szóló megállapodásba, és ezért az Öland szigeteken a jogalkalmazás a finn bíróságok hatáskörébe került, amelyeknek a rendszerét Finnország Legfelsőbb Bírósága és Legfelsőbb Közigazgatási Bírósága irányítja.

Véleményünk szerint, az állam és az autonómia között a törvényalkotói jogosítványok megosztásának az állam és az autonómia jogalanya közötti, a kizárólagos jogosítványoknak pontos szétválasztásán kell alapulnia. Egyéb területeken más utat lehet választani: 1) konkurens (konkuráló) jogosítványok létrehozása – amikor az autonómia

jogalanyai olyan kérdésekben hoznak jogszabályokat, amelyeket nem szabályoznak az állam törvényei; 2) kerettörvények elfogadása; 3) kölcsönös egyetértéssel szankcionáló törvény révén számos törvényalkotói vagy közigazgatási jogosítványt az állam az autonóm régióhoz delegál.

A nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy a politika és a törvényalkotás olyan területei, mint a külpolitika, a védelem, a hitel- és pénzpolitika, a vám, a szellemi tulajdon, a csőd, mértékegységek és súlyok táblázata és néhány más terület az állam (a központi hatalom) joghatósága alatt marad.

Azon kerettörvényeknek a központi hatalom által történő elfogadása, amelyeken belül kell megvalósulnia az autonómia jogalkotásának, abban nyilvánul meg, hogy a központi hatalom bizonyos határokat szab meg az autonóm hatalom működésére vonatkozóan. Egyesült Nemzetek Szervezete kereteken belül a központi hatalom nem avatkozhat be az autonómia tevékenységébe. Egyesült Nemzetek Szervezete határokon kívül a központ gyakorolja a hatalmat.

Kompromisszumok és engedmények

Az EBESZ Minszki csoportjának működése során sok szó esik a kölcsönös **kompromisszumokról és engedményekről.** Mindenekelőtt, bocsássuk előre, hogy a megszállótól kell „engedményeket" követelni, és ha ezt megtagadja, a nemzetközi jog normáit kell vele szemben alkalmazni annak érdekében, hogy a megszálló megtegye ezeket az engedményeket. Csak ezután lehet a sértett félhez fordulni a megszálló bűnének és büntetése súlyosbításának elkerülésével kapcsolatos kompromisszumok tárgyában. A fentiek alapján, véleményünk szerint, az alábbi kompromisszumokról és engedményekről lehet szó az Örmény Köztársaság részéről: 1) a megszállás megszüntetése és az Örmény Köztársaság fegyveres erőinek kivonása az Azerbajdzsán Köztársaság területéről; 2) Hegyi-Karabah fegyveres alakulatainak feloszlatása és leszerelése. Az Azerbajdzsán Köztársaság részéről: 1) a legmagasabb státuszú autonómia megadása Hegyi-Karabahnak; 2) nem támaszt az Örmény Köztársasággal szemben igényt a Nemzetközi Bíróságon a megszállás során lerombolt városok és járások helyreállítására vonatkozóan; lemond arról, hogy Örményország kártérítést fizessen a lakosok több mint tizennyolc évig tartó kitelepítéséért és etnikai tisztogatásért, az okozott gazdasági és erkölcsi kárért; 3) egyetért azzal, hogy az ENSZ égisze alatt békefenntartó erőket vezényeljenek Hegyi-Karabahba; egyetért azzal, hogy horizontális viszonyok létesüljenek a központ és hegyi-karabahi autonómia között a jogosítványok pontos szétválasztásával a fent ismertetett változatok egyikének a keretei között.

Befejezés

Bebizonyítottuk, hogy a HKAT-ről szólva senki sem fogadja el a legitimitásának a gondolatát. Ennek az el nem ismert képződménynek semmi köze sincs a törvényhez, a joghoz, a nemzetközi normákhoz és szokásokhoz, és egyszerűen a morális normákhoz. **Az ok – a jog alapvető elveinek: az igazságosságnak, az egyenlőségnek és szabadságnak a megsértése, amelyek nélkül,** mint fentebb mondtuk, **nem lehet demokratikus jogrendszert kialakítani.** A senki által sem elismert „HKAT „és „intézményei" a fegyverek erején, az agresszión és megszálláson alapulnak, ami ellentmond a mai nemzetközi közösség azon meggyőződésének, hogy **egy új állam létrehozása csak jogi szerződés megléte esetén lehetséges, amikor valamennyi érdekelt fél önkéntes alapon a békére és a felvirágoztatásra irányuló egyetértésre jut.**

Örvendetes, hogy David Sahnazarjan, az „Örmény Össz-nemzeti Mozgalom egyik vezetője, az Örmény Köztársaság korábbi nemzetbiztonsági minisztere, rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, jelenleg a Politikai és Jogi Kutatások Concord Központjának az elnöke egyik interjújában nyíltan elismerte: „A Kaukázus csak mint egyesült régió és piac fejlődhet... Grúzia és Azerbajdzsán az euro-atlanti struktúrákba és a NATO-hoz való csatlakozással igyekeznek biztosítani nemzetbiztonságukat. Az örmény vezetők bejelentették, hogy az ország nemzetbiztonságát Oroszország fegyveres erői és pártfogása fogja biztosítani. Én nem gondolom, hogy a XXI. században bármelyik ország nemzetbiztonsága fegyveres erőn, különösen, külföldi fegyveres erőn alapulhat... Ma fennáll az a nagy veszély, hogy egy ilyen politika folytatásának a következtében Örményország komoly destabilizáló tényező lehet az egész régió szempontjából".

Felesleges kommentálni az ilyen őszinte megnyilatkozásokat. Azt azonban hozzá lehet tenni, hogy az Örmény Köztársaság már régóta komoly destabilizáló tényező, és nem csak a déli-kaukázusi régióban.

A fent mondottak alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy **az Örmény Köztársaságnak arra irányuló kísérletei, hogy a megszállt azerbajdzsán területeken egy „független, demokratikus hegyi-karabahi állam" létrehozását imitálja (egyebek között „választások" révén), ahhoz vezet, hogy elszigetelődik nem csak a Dél-Kaukázusban, hanem az egész demokratikus világban.**

Szergej Markedonov, a Moszkvai Politikai és Katonai Elemzések Intézete Nemzeti Kapcsolatok osztályának vezetője, a hegyi-karabahi konfliktussal kapcsolatban az alábbiakat írta: „... a történelmet nem kell a mai konfliktusokhoz kapcsolni. A történelem? Hagyjuk a történészekre, ők kutassanak a levéltárakban. Gondolják csak meg, a múltra apellálva nem lehet a jövőt építeni. Őszintén szólva, a konfliktus historizálása – nem a legjobb út a megoldására". (I. A karabahi konfliktus: kívülről szemlélve. Tükör. 2005. augusztus 13. 10. o.)

Sajnos nem hallani ezeket a szavakat, amikor az „1915-évi örmények elleni" meghamisított „népirtásról" van szó, vagy arról, hogy újjá kell teremteni a mitikus „Nagy Örményországot". Őszintén szólva, az ember csodálkozik, hogy szükség esetén milyen könnyedén igyekeznek bennünket eltávolítani a történelemtől, a történelmi tapasztalatoktól. Hogyan lehet a jövőt építeni a múlt figyelembe vétele nélkül? Hogyan lehet tartós békét teremteni „Hegyi-Karabah földjén", a Dél-Kaukázusban a történelmi hibák figyelembe vétele nélkül? Éppen a gyenge emlékezet tette lehetővé, hogy újra és újra felmerüljenek a konfliktusok. Éppenséggel a békének a történelem figyelembe vétele nélkül történő építése tette a békét rövid életűvé. Nyilvánvaló, hogy valakinek szüksége volt erre. Most igyekeznek megismételni a történelmet. A békét a történelem és a történelmi tapasztalatok figyelembe vételével kell építeni. A Dél-Kaukázusban oly módon kell megteremteni a békét, hogy senki se húzzon hasznot (csak tanulságokat merítsen) a történtekből, különben egy bizonyos történelmi időszak elteltével valaki meg akarja ismételni ezt, és még egy kis földet akar elfoglalni. Ha valaki azt gondolja, hogy a fegyverek erejével megoldhatja a problémáit, egyebek között a területi problémáit, akkor nem lesz béke, tartós béke a régiónkban. Ha békében akarunk élni, emlékeznünk kell a történelemre.

Bibliográfia

Hivatalos dokumentumok és anyagok

Алма-Атинская Декларация от 21 декабря 1991 года. - Сборник документов Содружества Независимых Государств. 1991, № 1, с. 15

Венская Конвенция о правопреемстве государств в отношении договоров. – Советский ежегодник международного права 1979. – Москва: Наука, 1980, с. 382-397

Декларация Европейского Сообщества от 16 декабря 1991 года о Европейских правилах признания новых государств Восточной Европы и Советского Союза. - International Legal Materials, 1992, № 31, pp. 1486-1487, at p. 1487

Декларация о неприкосновенности границ от 7 августа 1993 года. - Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М.Колосов и Э.С.Кривчикова. Том 1. – Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1996, с. 195-196

Декларация о правах лиц, принадлежащих к национальным и этническим, религиозным и языковым меньшинствам. Утверждена резолюцией 47/135 Генеральной Ассамблеи ООН от 18 декабря 1992 года. - http://www.un.org/russian/documen/gadocs/convres1990.htm

Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН от 24 октября 1970 года. – См.: http://www.terralegis.org/terra/act/b252html.

Документ ПАСЕ 10364 от 29 ноября 2004 года, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs /doc04/EDOC10364.htm>, & 5

Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975). - См.: http://www1.umn.edu/humanrts/russian/osce/basics/Roscebasc.html.

Конституция Азербайджанской Республики. – Баку: Ганун, 2003.

Конституция СССР 1936 года.

Конституция Союза Советских Социалистических Республик. – Москва: Политиздат, 1977.

Конфликт в нагорно-карабахском регионе, решением которого занимается Минская конференция ОБСЕ. Резолюция Парламентской Ассамблеей Совета Европы № 1416 (2005) от 25 января 2005 года. - http://assembly.coe.int

Об упразднении Нагорно-Карабахской автономной области Азербайджанской Республики. Закон Азербайджанской Республики от 26 ноября 1991 года. – Ведомости Верховного Совета Азербайджанской Республики, 1991, № 24, ст.448; http://karabakh-doc.gen.az/ru/ law/law012.htm

О введении в действие Закона СССР "О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР" от 3 апреля 1990 года. Постановление Верховного Совета СССР. - Ведомости Верховного Совета СССР, 1990, № 15, ст. 308

О воссоединении Армянской ССР и Нагорного Карабаха. Постановление Верховного Совета Армянской ССР 1 декабря 1989 года

О восстановлении государственной независимости Азербайджанской Республики. Декларация Верховного Совета Азербайджанской Республики от 30 августа 1991 года. – Ведомости Верховного Совета Азербайджанской Республики, 1991, № 15-16, ст.ст. 844, 845

О вступлении в силу Закона СССР «О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР». – Постановление Верховного Совета СССР от 3 апреля 1990 года. - Ведомости Верховного Совета СССР, 1990, № 15, ст. 253

О государственной независимости Азербайджанской Республики. Конституционный Акт. – Баку: Азернешр, 1991.

О мерах, связанных с обращениями союзных республик по поводу событий в Нагорном Карабахе, в Азербайджанской и Армянской ССР. Постановление Президиума Верховного Совета СССР от 23 марта 1988 года. - Нагорный Карабах: разум победит. Документы и материалы. – Баку: Азернешр, 1989, с. 41-42

О Нагорно-Карабахской автономной области. Закон Азербайджанской ССР от 16 июня 1981 года. – Баку: Азернешр, 1987

О несоответствии Конституции СССР актов по Нагорному Карабаху, принятых Верховным Советом Армянской ССР 1 декабря 1989 года и 9 января 1990 года. Постановление Президиум Верховного Совета СССР от 10 января 1990 года. - Ведомости Верховного Совета СССР, 1990, № 3, ст. 38.

О переселении колхозников азербайджанской национальности и иного азербайджанского населения из Армянской ССР на Кура-Араксинскую низменность Азербайджанской ССР. Постановление № 4083 Совета Министров СССР

О порядке введения в действие Закона Азербайджанской Республики «Об упразднении Нагорно-Карабахской автономной области Азербайджанской Республики». Постановление Верховного Совета Азербайджанской Республики от 26 ноября 1991 года. – Ведомости Верховного Совета Азербайджанской Республики, 1991, № 24, ст.449

О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР. – Закон СССР от 3 апреля 1990 года. - Ведомости Верховного Совета СССР, 1990, № 15, ст.ст.252

О решениях Верховных Советов Армянской ССР и Азербайджанской ССР по вопросу о Нагорном Карабахе. Постановление Президиума Верховного Совета СССР от 18 июля 1988 года. - Нагорный Карабах: разум победит. Документы и материалы. – Баку: Азернешр, 1989, с. 153-155

О создании Содружества Независимых Государств. Соглашение от 8 декабря 1991 года. - Сборник документов Содружества Независимых Государств, 1991, № 1, ст.6

О суверенитете Азербайджанской ССР. Конституционный Закон от 23 сентября 1989 года. - Ведомости Верховного Совета Азербайджанской Республики, 1989, № 18 (799), ст.ст.31-34

О ходатайстве депутатов Нагорно-Карабахской автономной области о передаче НКАО из состава Азербайджанской ССР в состав Армянской ССР. Решение областного Совета народных депутатов НКАО от 20 февраля 1988 года. - Нагорный Карабах: разум победит. Документы и материалы. – Баку: Азернешр, 1989, с. 81-82

Парижская Хартия для Новой Европы (Итоговый документ Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, состоявшегося в Париже 21 ноября 1990 г.). - Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М.Колосов и Э.С.Кривчикова. Том 1. – Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1996, с. 42-54

Полный текст доклада министра обороны Армении на парламентских слушаниях по проблеме Нагорного Карабаха. – http://www.regnum.ru/news/437271.html, с.3

Постановление Верховного Совета Азербайджанской ССР от 13 июня 1988 года. - Нагорный Карабах: разум победит. Документы и материалы. – Баку: Азернешр, 1989, с. 81-82

Постановление Пленума Кавбюро ЦК от 5 июля 1921 года. - Партархив филиала ИМЛ, ф. 64, оп.2, д.1, л..118, 121-122

Постановление Президиума Верховного Совета Азербайджанской ССР от 17 июня 1988 года. - Нагорный Карабах: разум победит. Документы и материалы. – Баку: Азернешр, 1989, с. 96-97

Резолюция 1416 (2005) «Конфликт в нагорно-карабахском регионе, решением которого занимается Минская конференция ОБСЕ» Парламентской Ассамблеи Совета Европы от 25 января 2005 года. – См.: http://assembly.coe.int

Резолюция 47/135 «Декларация о правах лиц, принадлежащих к национальным и этническим, религиозным и языковым меньшинствам» Генеральной Ассамблеи ООН от 18 декабря 1992 года. – См.: http://www.un.org/russian/documen/gadocs/convres1990.htm

Резолюция 822 (1993) Совета Безопасности ООН от 30 апреля 19993 года. – См.: http://www.un.org/russian/documen/scresol/res1993/res822.htm

Резолюция 853 (1993) Совета Безопасности ООН от 29 июля 19993 года. – См.: http://www.un.org/russian/documen/scresol/res1993/res853.htm

Резолюция 874 (1993) Совета Безопасности ООН от 14 октября 19993 года. – См.: http://www.un.org/russian/documen/scresol/res1993/res874.htm

Резолюция 884 (1993) Совета Безопасности ООН от 12 ноября 19993 года. – См.: http://www.un.org/russian/documen/scresol/res1993/res884.htm

Соглашение о создании Содружества Независимых Государств от 8 декабря 1991 года. - Сборник документов Содружества Независимых Государств, 1991, № 1, ст.6.

Сотрудничество между ООН и Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 16 января 1998 года. – http://www.un.org/russian/ga/52/docs/res52_1.htm

Телеграмма Г. К. Орджоникидзе на имя наркома иностранных дел РСФСР Г. В. Чичерина. - ЦПА ИМЛ при ЦК КПСС, ф. 85. оп. 13, д. 32, л.3

The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference. Resolution 1416 (2005) of Parlamentary Assembly of Council of Europe. – http://assembly.coe.int

Szakirodalom

Abdullayev E. Dağlıq Qarabağ problemi beynəlxalq hüquq müstəvisində. – Bakı: Təhsil, 2004. – 216 s.

Əliyev N., Səlimov K. Dağlıg Qarabag problemlərinin nizamlanmasının hüquqi mexanizmləri.- Qanunçuluq, 2001, N4, s.35-42.

Аббасзаде Ф.Э. Функционирование механизма ООН по предотвращению, управлению и разрешению споров и конфликтов. – Автореф. дисс… к.полит.н. – Баку, 2001. – 26 с.

Алиев Асаф. Армяно-Азербайджанская война: путь к победе. – Зеркало, 2005, 12 февраля, с.41; 19 февраля, с.41; 26 февраля, с.41.

Алиев Намик. Армяно-Азербайджанский Нагорно-Карабахский конфликт в контексте международного права. – Кавказ и глобализация (Швеция), 2007, том 1 (2), с. 19-26 - на русском языке; s. 17-24 – на английском языке.

Алиев Намик. В ходе Эдинбургской сессии армяне обиделись на россиян (Интервью). – Зеркало, 2004, 17 июля, с.9.

Алиев Намик. К вопросу о правовом статусе автономии. – Коммерсант (Тбилиси, Грузия), 2007, № 1 (2), с. 103-112 – на грузинском языке (0,6 п.л.)

Алиев Намик. Нагорный Карабах: сепаратизм и легитимность выборов. – Центральная Азия и Кавказ (Швеция), 2005, № 5 (41), с.128-134; http//www.ca-c.org/journal/2005-5-rus/ на русском языке; 2005, № 5 (35), с.104-110; http//www.ca-c.org/journal/2005-5-eng/ на английском языке

Алиев Намик. Нагорно-Карабахский конфликт: правовые аспекты урегулирования. – Центральная Азия и Кавказ (Швеция), 2005, № 3 (39), с.27-35; http//www.ca-c.org/journal/2005-3-rus/ на русском языке; 2005, № 3 (33), с.23-30; http//www.ca-c.org/journal/2005-3-eng/ на английском языке

Алиев Намик. Некоторые государственно-правовые проблемы в армяно-азербайджанском Нагорно-Карабахском конфликте. – Центральная Азия и Кавказ (Швеция), 2008, № 3-4 (57-58), с.358-370; http//www.ca-c.org/journal/2005-5-rus/ на русском языке.

Алиев Намик. Необходимость реформ сегодня осознают многие парламентские организации Европы (Интервью). – Азербайджанские Известия, 2004, 28 июля, с. 1-2.

Алиев Намик. Правовые аспекты Нагорно-Карабахского конфликта. – İRS-Наследие (Москва), 2005, № 2-3 (14-15), с. 104-107

Алиев Намик. Принцип нерушимости границ и право народов на самоопределение. – Зеркало, 2006, 4 февраля

Алиев Намик. Принятие данной резолюции дает нам шанс (Интервью). – Зеркало, 2005, 15 января, с.14.

Алиев Намик. Статус автономии в унитарном государстве. В кн.: Материалы конференции на тему: «Правовые рамки разрешения этнополитических конфликтов в Европе» (Баку, 11-12 января 2002 года). - Баку, Конституционный Суд Азербайджанской Республики, 2002, с.81-84, 191-194, 314-317 (на азербайджанском, английском и русском языках)

Аннан К. Предотвращение войн и бедствий: глобальный вызов растущих масштабов. Годовой доклад о работе ООН за 1999 год. – Нью-Йорк: ООН, 1999.

Аннан К. Предотвращение вооруженных конфликтов. Доклад Генерального Секретаря. – Нью-Йорк: ООН, 2002

Аристотель. Афинская политика. – М., 1996.

Армяне ответили: «нет». – Реальный Азербайджан, 2005, 24 июня, с. 3

Балаев Айдын. Мартовские события 1918 года в Азербайджане. – Тбилиси: Универсал, 2009. – 56 с.

Броунли Я. Международное право. В двух книгах. Книга первая. – Москва: Прогресс, 1977. – 536 с.

Бубенок О. Межэтнические конфликты на Центральном Кавказе: предпосылки, развитие и прогнозы на будущее. – Центральная Азия и Кавказ, 2001, № 3 (15), с. 108-122

Время работает на нас. Карабахская проблема может и должна решаться на основе международного права (Круглый стол). - Азербайджанские Известия, 2005, 25 января, с. 2.

Гамидов Гамид. Российский политолог: «Возврат оккупированных вокруг Карабаха территорий – проблема, которая не только созрела, но и перезрела». – http//www.day.az/print/news/politics/209110.html 14.05.2010 12:16

Гассер Х.-П. Международное гуманитарное право. Введение. – Москва: Международный Комитет Красного Креста (МККК), 1995. – 125 с.

Гасымов Ф.Р. Признание государств и правительств: Современная международно-правовая теория и практика. Автореф.канд.дисс. – Казань, 2005. – 21 с. (http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1191693)

Грибоедов А. С. Сочинения. В 2-х томах, т. 2. - М., 1971

Гулузаде К. «НКР» торпедирует мирный процесс. – Зеркало, 2005, 23 июля, с.13

Гусейнов Табиб. Нагорный Карабах: федерализм и интеграция как способ мирного разрешения конфликта. – Эхо, 2004, 25 декабря, с.11

Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. – Москва: МККК, 2000. – 718 с.

Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М.Колосов и Э.С.Кривчикова. – Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1996.

Европейское международное право. Учебник. Отв.ред. Ю.М. Колосов, Э.С.Кривчикова, П.В.Саваськов. – Москва: Между народные отношения, 2005. – 408 с.

Зиядов Талех. Превратится ли Карабах в Косово, или Опасные параллели в урегулировании конфликтов в Косово и Карабахе. - Зеркало, 2005, 18 июня, с.11

Имплементация международного гуманитарного права. Статьи и документы. – Москва: МККК, 1998. – 368 с.

Карабахский конфликт: взгляд извне. - Зеркало, 2005, 13 августа, с.с. 8-10, 13

Караев Р.М. Соотношение принципов территориальной целостности и самоопределения народов в теории и практике международного права. – Баку: Текнур, 2009. – 304 с.

Кальсховен Ф. Ограничения методов и средств ведения войны (пер. с англ.). – Москва, 1994.

Клименко Б.Н. Мирное решение территориальных споров. – Москва: Международные отношения, 1982. – 189 с.

Клименко Б.Н., Ушаков Н.А. Нерушимость границ – условие международного мира. – Москва: Международные отношения, 1975. – 304 с.

Котляр В.С. Международное право и современные стратеги ческие концепции США и НАТО/ 2-е изд. – Казань: Центр инновационных технологий, 2008. – 480 с.

Котляр Владимир. «Активная» оборона России и между народное право. – Независимое военное обозрение (Россия), 2009, 14 августа; http://www.sakartvelo.info/result_ print.php?key =130937 (04.09.2009)

Леонтьев Михаил. Россия не признает выборы в Карабахе. – http://www.liga-press.ru/comments/leontyev5/ - (13:09) 2005-06-24

Макили-Алиев Кямал. Некоторые проблемы «права войны» на Южном Кавказе. - Центральная Азия и Кавказ (Лулео, Швеция), 2006, № 1 (43), с.86-95 – на русском языке; Central Asia and the Caucasus (Lulea, Sweden), 2006, № 1 (37), s. - на английском языке)

Малышева Д. Центральная Азия и Южный Кавказ: региональная безопасность в эпоху нового миропорядка. - Центральная Азия и Кавказ, 2004, № 2 (32), с. 51-60

Мамедов Р.Ф., Панахов В.И., Салимов Р.Ф. Принцип самоопре деления в теории и практике международного права. – Journal of international law (Tbilisi), 2008, p. 13-25

Мархулия Гурам. Армяно-грузинские взаимоотношения в 1918-1920 годах. – Тбилиси: Тбилисский Государственный Университет им. Ив. Джавахишвили, 2007. – 258 с.

Материалы Конференции на тему: «Правовые рамки раз-решения этнополитических конфликтов в Европе (Баку, 11-12 января 2002 года)». – Баку, 2002. – 352 с.

Меджидли М. Азербайджан не против создания Парламентской ассамблеи Южного Кавказа. - Зеркало, 2005, 18 июня, с.9

Мерзляков Юрий. Россия не признает независимость Нагорного Карабаха. - http://www.day.az/news/armenia/26932.html 2005-08-17

Меры, принимаемые государствами по выполнению международного гуманитарного права. Сборник статей и документов. – Женева: МККК, 1991. – 196 с.

МИД России: Москва не признает выборы в Нагорном Карабахе. – http://news.ng.ru/2005/06/22/1119450347.html

Мовсесян Г. Нагорный Карабах: право на выборы. – Еркир (Армения), 2004, 13 августа.

Мустафаев Ровшан. Танго смерти. – Москва: R-Club, 2008. – 60 с.

Мустафаев Ровшан. Страсти по виртуали. – Тбилиси: Глобал-Принт, 2006. – 64 с.

Нагорный Карабах: разум победит (документы и материалы). – Баку: Азернешр, 1989. – 445 с.

Нахлик С.Е. Краткий очерк международного гуманитарного права. – Москва: МККК, 1984. – 60 с.

Оруджев Р. Армения может войти в ГУАМ? – Эхо, 2005, 23 июля, с. 4

Оруджев Р. Сепаратисты упорно готовятся к «прозрачным выборам». – Эхо, 2005, 18 июня, с. 5

Основы теории государства и права. Учебное пособие. Отв. ред. С.С.Алексеев. – Москва: Юридическая литература, 1971. – 408 с.

Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права (пер. с англ.). – Москва, 1994.

Полный текст доклада министра обороны Армении на парламентских слушаниях по проблеме Нагорного Карабаха. – http://www.regnum.ru/news/437271.html 2004-04-14

Права человека в международном и внутригосударственном праве (Отв. ред. проф. Р.М.Валеев). – Казань: Казанский государственный университет, 2004. – 300 с.

Право выбора – ответственность (Сборник аналитических статей). – Баку: Абилов, Зейналов и сыновья, 2004. – 142 с.

Преступления армянских террористических и бандитских формирований против человечества (XIX – XXI вв.). Краткая хронологическая энциклопедия. – Баку, 2002.

Россия поддержала позицию Сербии по Косово в Международном Суде. - http//www.rian.ru/international_justice/20091208/197915491.html

Рыбаков Ю.М. Вооруженная агрессия – тягчайшее международное преступление. – Москва, 1980.

Сахарян Тарон. Правовые аспекты карабахского конфликта. - http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%...%B8%D0%BA%D0%B0

Сеидов Вюгар. Семь ошибок Мелик-Шахназаряна. -http://www.day.az/print/news/armenia/154961.html 2009-04-27

США и ЕС поддерживают территориальную целостность Азербайджана, Грузии и Молдовы. - http://www.day.az/news/politics/21037.html 2005-08-17

Теория государства и права. Курс лекций. Под ред. М.Н.Марченко. – Москва: Зерцало, ТЕИС, 1996. - 476 с.

Турция объявила выборы в Нагорном Карабахе незаконными. - http://www.apn-nn.ru/print.php?typ=event&id=2755 - (17:49:07) 2005-06-20

Утченко С.Л. Политические учения Древнего Рима. – Москва, 1977.

Фельдман Д.И. Признание государств в современном международном праве. – Казань: Изд.Казанского ун-та, 1965. 240 с.

Франция признала нелегитимными выборы в «парламент НКР». - http://www.day.az/print/news/armenia/26925.html 2005-08-17

Хаиндрава И. Карабах и Абхазия: динамика неурегулирования. - Центральная Азия и Кавказ, 2002, № 1, с. 91-104

Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. – Москва: Юридическая литература, 1981. – 368 с.

Чьи интересы обслуживает МИД РФ в Закавказье? - http://www.panarmenian. net/library/rus/?id=71 2005-08-17

Шавров Н.Н. Новая угроза русскому делу в Закавказье: предстоящая распродажа Мугани инородцам. - СПб, 1911

Эйвазов Дж. Безопасность Кавказа и стабильность развития Азербайджанской Республики. – Баку: Нурлан, 2004

Юсифова Саадат. Односторонняя декларация независимости Косово, или что ждет международное право. – Баку: Чашыоглу, 2010. - 364 с.

Aliyev Namiq. International Law Issues in Nagorno-Karabakh Conflict. – Tbilisi: Universal, 2009. – 102 p.

Aliyev Namiq. International Law and Nagorno-Karabakh Conflikt. – In: Science without Borders. Transactions of the International Academy of Science. H&E. Volum 2. 2005/2006. – Innsbruck: ICSD/IAS, 2006/ - 524 s.

Bantekas I. and Nash S. International Criminal Law. – London: Cavendish Publishing Limited, 2003.

Bassiouni M.C. (ed.). International Criminal Law. - New York: Dobbs Ferry, 1986.

Boulding K. Conflict and Defence. General Theory. – New-York, 1982.

Cassese Antonio. Self-Determination of Peoples: Legal Reappraisal. - Cambridge: Cambridge University Press, 1995, pp. 264-265

Frank T.L. et al. The Territorial Integrity of Quebec in the Event of the Attainment of Sovereignity, in Anne F. Bayefsky,ed, Self-Determination in International Law: Quebec and Lessons Learned 241, 248, 279-80 (Kluwer, 2000)

International Legal Materials, 1992, № 31

King Charles. The Five-Day War: Managing Moscow after the Georgia Crisis, 87 Foreign Aff at 10 (Nov/Dec 2008)

Kittichaisaree K. International Criminal Law. - New York: Oxford University Press, 2001.

Makili-Aliyev Kamal. Enforcement of International Law in the Nagorno-Karabakh Conflict. Guidebook to International Humanitarian law and International Criminal law in Nagorno-Karabakh Conflict. – Tbilisi: Universal, 2008. – 206 p.

Mullerson Rein. International Law, Rights and Politics: Developments in Eastern Europe and the CIS. - London & New York: Routledge, 1994, p. 75

Shaw Malcolm. Peoples, Territorialism and Boun-daries, 8 European Journal of International Law № 3 (1997), pp. 478-507, at pp. 482-483

Shaw Malcolm. "Re: Order in Council P.C. 1996-1497 of 30 September 1996", p. 148

Steno Milena. The Kosovar Declaration of Independence: "Botching the Balkans" or Respecting International Law? – The Georgia Joupnal of International and Comparative Law, Inc., The Georgia Joupnal of International and Comparative Law, Spring, 2009, 37 Ga.J.Int'l&Comp.L.294

Svetkovsky Nikola. The Georgian-South Ossetia Conflict. - Danish Association for Research on the Caucasus

Wright Q. A Study of War. – Chicago, 1962.

Mellékletek

1. melléklet

Szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések megoldásának a rendjéről

1. cikkely. Szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatos kérdések megoldásának a rendjét a SZU alkotmánya 72. cikkelye értelmében a jelen törvény szabályozza.

2. cikkely. Szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról a döntést szabad akaratnyilvánítással népszavazás révén a szövetségi köztársaság népe hozza meg. A népszavazás megtartásáról szóló döntést a szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa hozza meg saját kezdeményezése vagy a szövetségi köztársaság területén állandó lakhellyel és a SZU törvényei szerint szavazati joggal rendelkező SZU állampolgárok egy tized része által aláírt követelése alapján. A népszavazásra a SZU, a szövetségi, autonóm köztársaság népszavazásról szóló törvénye által meghatározott rendben kerül sor, ha ezek rendelkezései nem mondanak ellen jelen törvénynek.

A népszavazásra legkorábban hat hónappal és legkésőbben kilenc hónappal titkos szavazással kerül a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválása kérdésének felvetése után.

A népszavazáson a SZU azon állampolgárai vesznek részt, akik a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválása kérdésének felvetése idején a szövetségi köztársaság állandó lakosai és a SZU törvényei szerint szavazati joggal rendelkeznek.

A szavazás idején a népszavazás tárgyát képező kérdésben semmiféle agitáció nem folytatható.

3. cikkely. Abban a szövetségi köztársaságban, amelynek a kötelékében autonóm köztársaságok, autonóm területek és autonóm körzetek

vannak, külön népszavazást tartanak az egyes autonómiákban. Az autonóm köztársaságok és autonóm képződmények népének joga van arra, hogy önállóan döntsenek, hogy a SZU vagy a kilépő szövetségi köztársaság kötelékében legyenek, valamint arra, hogy felvessék az állami-jogi státuszuk kérdését.

Abban a szövetségi köztársaságban, amelynek területén egy tömbben laknak nemzeti csoportok, amelyek az adott terület lakosságának többségét alkotják, a népszavazás értékelésekor az e területeken megrendezett szavazás eredményeit külön kell figyelembe venni.

4. cikkely. a SZU kötelékéből történő kiválásról szóló népszavazás lebonyolítása, a népszavazás idejének kitűzése és a szavazatok számlálása céljából a szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa valamennyi, egyebek között jelen törvény 3. cikkelye első és második szakaszában megjelölt érdekelt fél részvételével bizottságot hoz létre.

5. cikkely. A szövetségi köztársaság népei teljes mértékben szabad akarat nyilvánításának biztosítása érdekében a SZU kötelékéből történő kiválásról szóló népszavazás előkészítése, lebonyolítása és eredményeinek megállapítása során a SZU Legfelsőbb Tanácsa a szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsával folytatott egyeztetés alapján dönt arról, hogy a szövetségi köztársaság területén megfigyelőként jelen legyenek a SZU, a szövetségi és autonóm köztársaságok, autonóm képződmények meghatalmazott képviselői. Amennyiben szükségesnek tartja, a SZU Legfelsőbb Tanácsa a köztársaság területére a szavazás lebonyolításának idejére meghívhatja az Egyesült Nemzetek Szervezetének képviselőit.

6. cikkely. Szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról népszavazás útján hozott döntés akkor tekintendő elfogadottnak, ha mellette szavazott a SZU azon állampolgárainak legkevesebb két harmada, akik a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválása kérdésének felvetése idején a szövetségi köztársaság állandó lakosai és a SZU törvényei szerint szavazati joggal rendelkeznek.

A népszavazás eredményeit a szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa vizsgálja meg.

Abban a szövetségi köztársaságban, melynek a kötelékében autonóm köztársaságok, autonóm területek és autonóm körzetek vagy olyan területek vannak, ahol egy tömbben laknak jelen törvény 3. cikkelye második szakaszában megjelölt nemzetiségi csoportok, a népszavazás eredményeit a szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa az autonóm köztársaság Legfelsőbb Tanácsával és a népképviselők illetékes tanácsaival együtt vizsgálja meg.

7. cikkely. A szövetségi köztársaság Legfelsőbb Tanácsa a SZU Legfelsőbb Tanácsa elé terjeszti a népszavazás eredményeit. Annak a szövetségi köztársaságnak a Legfelsőbb Tanácsa, amelynek kötelékében autonóm köztársaságok, autonóm területek és autonóm körzetek vagy olyan területek vannak, ahol egy tömbben laknak jelen törvény 3. cikkelye második szakaszában megjelölt nemzeti csoportok, a SZU Legfelsőbb Tanácsa elé terjeszti az egyes autonóm köztársaságokban, autonóm képződményekben vagy az egy tömbben lakó nemzeti csoportok lakóhelyén megtartott népszavazás eredményeit az illetékes államhatalmi szervek következtetésivel és javaslataival együtt.

Ha megállapítást nyer, hogy a népszavazás a törvény szerint zajlott le, a SZU Legfelsőbb Tanácsa a SZU Népképviselőinek Kongresszusa elé terjeszti a kérdést.

Abban az esetben, ha a népszavazás során megsértették a törvényt, a SZU Legfelsőbb Tanácsa három hónapos határidőn belül ismételt népszavazást ír ki a köztársaságban, vagy annak részében, vagy az autonóm képződményben, vagy jelen törvény 3. cikkelye második szakaszában megjelölt egy tömbben lakó nemzeti csoportok lakóhelyén.

8. cikkely. Szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról tartott népszavazás eredményeit és az érdekelt felektől érkezett javaslatokat a SZU Legfelsőbb Tanácsa egy hónapon belül elküldi valamennyi szövetségi és autonóm köztársaság legfelsőbb államhatalmi szervének, valamint az autonóm képződmények államhatalmi szerveinek annak a vizsgálatára és értékelésére, hogy milyen következményekkel jár az egyes szövetségi és autonóm köztársaságok, autonóm képződmények számára az adott szövetségi köztársaság esetleges kiválása a SZU kötelékéből.

9. cikkely. A szövetségi köztársaságban a SZU kötelékéből történő kiválás tárgyában tartott népszavazás eredményeit, valamint a szövetségi és autonóm köztársaság legfelsőbb államhatalmi szervének, valamint az autonóm területek és körzetek államhatalmi szerveinek e kérdésben alkotott véleményét megvizsgálja a SZU Népképviselőinek Kongresszusa. A SZU Legfelsőbb Tanácsának a kiváló köztársaság Legfelsőbb Tanácsával egyeztetett előterjesztésére a SZU Népképviselőinek Kongresszusa öt évet meg nem haladó átmeneti időszakot tűz ki, amelynek során meg kell oldani a köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatban felmerült kérdéseket. Az átmeneti időszakban a kiváló köztársaság területén hatályban maradnak a SZU alkotmánya és a SZU törvényei.

10. cikkely. Abban az esetben, ha a népszavazás eredményeként nem született döntés a szövetségi köztársaságban a SZU kötelékéből történő kiválásáról, újabb népszavazást legkorábban az előző népszavazás idejétől számított tíz év elteltével tartani.

11. cikkely. A SZU, a kiváló és más szövetségi köztársaságok, valamint autonóm köztársaságok, autonóm képződmények és jelen törvény 3. cikkelye második szakaszánban megjelölt nemzeti csoportok jogainak és érdekeinek biztosítása céljából a köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásával kapcsolatban felmerült kérdések megoldása során a SZU Legfelsőbb Tanácsa, a szövetségi köztársaságok Legfelsőbb Tanácsai és a kiváló köztársaság legfelsőbb államhatalmi szerve az átmeneti időszakra egyeztető bizottságot hoz létre.

12. cikkely. Az átmeneti időszakban a SZU Minisztertanácsa a kiváló köztársaság kormányának részvételével javaslatokat dolgoz ki a SZU államhatárát, valamint a kiváló köztársaság területén lévő katonai létesítményeket, a SZU fegyveres erőinek egységeit érintő kérdésekre vonatkozóan, amelyeket a SZU elnöke és a SZU Legfelsőbb Tanácsa elé terjeszt, majd ezeket a javaslatokat a SZU Népképviselőinek Kongresszusa tárgyalja meg.

13. cikkely. A kiváló köztársaság köteles tiszteletben tartani a nemzetközi jog általánosan elismert elveit és normáit, valamint azon nemzetközi szerződésekben rögzített emberi jogokat és szabadságjogokat, amelyeknek részese a SZU. A kiváló köztársaság részvételének kérdését azon csatlakozásra nyitott sokoldalú szerződésekben, amelyeket a SZU kötött, a megfelelő szerződésben rögzített szabályok szerint rendezik. A SZU által kötött és a szövetségi köztársaság- nak a SZU kötelékéből való kiválása idejében hatályban levő sokoldalú és kétoldalú szerződések továbbra is érvényesek a kiváló köztársaság vonatkozásában, ha nem történik egyéb megállapodás.

A SZU Minisztertanácsa, miután megvizsgált minden kérdést, amelyek a SZU-nak a nemzetközi szerződésekben való részvételével kapcsolatosak egy szövetségi köztársaság kiválásával kapcsolatban, a SZU elnöke és a SZU Legfelsőbb Tanácsa elé terjeszti állásfoglalását.

14. cikkely. Az átmeneti időszakban a SZU Minisztertanácsa, a szövetségi és autonóm köztársaság, valamint az autonóm képződmények államhatalmi szervei a kiváló köztársaság kormányával együtt megvizsgálják és megoldják a tulajdoni és anyagi-pénzügyi elszámolások kérdéseit.

Egyrészről, a kiváló köztársaság, másrészről a SZU, valamint a többi szövetségi köztársaság, autonóm köztársaság, autonóm képződmény és jelen törvény 3. cikkelye második szakaszában megjelölt nemzeti csoportok közötti kölcsönös kapcsolatokban az átmeneti időszak során az alábbi kérdéseket kell megoldani:

1) meg kell határozni a köztársaság területén lévő össz-szövetségi tulajdont képező objektumok (alapvető iparágakhoz tartozó, űrkutatási, energetikai, hírközlési, tengeri, vasúti és légi közlekedési üzemek, postaforgalmi vonalak, csővezetékek, a SZU fegyveres erőinek vagyona, védelmi és egyéb objektumok), valamint az össz-szövetségi társadalmi szervezetek tulajdonának sorsát;

2) rendezni kell a kiváló köztársaság és a SZU közötti elszámolásokat, a bankközi kapcsolatokat;

3) rendezni kell a kiváló köztársaság és a többi szövetségi köztársaság, valamint autonóm köztársaság, autonóm képződmények közötti vagyoni és pénzügyi-hitel kapcsolatokat;

4) meg kell határozni, hogy a kiváló köztársaság vállalatai és szervezetei milyen rendben teljesítik más szövetségi köztársaság, autonóm köztársaság és autonóm képződmény területén lévő vállalatokkal és szervezetekkel szemben vállalt szerződéses kötelezettségeiket;

5) meg kell határozni a vegyes vállalatok és az össz-szövetségi tulajdon vagy más szövetségi köztársaság, autonóm köztársaság és autonóm képződmény tulajdona alapján létesült vállalatok leányvállalatainak jogi státuszát és elszámolási rendjét;

6) egyeztetni kell más államokkal és nemzetközi szervezetekkel történő elszámolások rendjét azon hitelek és kölcsönök tárgyában, amelyeket létesítményeknek a kiváló köztársaság területén történő építésére, vagy e köztársaság és lakossága szükségleteinek kielégítésére kaptak, valamint azon hitelek és kölcsönök megfelelő részének tárgyában, amelyeket olyan össz-szövetségi beszerzésekre és programokra használtak fel, amelyeket a kiváló köztársaság használt;

7) egyeztetni kell azon területek státuszát, amelyek nem tartoztak a kiváló köztársasághoz a SZU-hoz történt csatlakozása idején;

8) egyeztetni kell azon területek státuszát, amelyeken egy tömbben laknak jelen törvény 3. cikkelye második szakaszában megjelölt nemzeti csoportok, figyelembe véve a népszavazáson tett akaratnyilvánításuk eredményét;

9) biztosítani kell a kiváló köztársaság területén a történelmi és kulturális emlékek, temetkezési helyek fenntartását;

10) meg kell oldani a kölcsönös rendezést igénylő egyéb kérdéseket.

15. cikkely. A kiváló köztársaság területén élő SZU állampolgárok jogot kapnak az állampolgárság, lakóhely és munka megválasztására. A kiváló köztársaság megtéríti a köztársaság területéről történő elköltözésükkel kapcsolatos költségeket.

16. cikkely. A nemzetközi jog általános elismert elveivel és a SZU nemzetközi kötelezettségeivel összhangban a kiváló köztársaság biztosítja a SZU azon állampolgárainak állampolgári, politikai, szociális, gazdasági, kulturális és egyéb jogait, akik a területén lakhelyükön maradnak, bármiféle, fajra, a bőr színére, nemre, nyelvre, vallásra, politi-

kai vagy egyéb meggyőződésre, nemzetiségi vagy szociális származásra, vagyoni helyzetre, a születés helyére és idejére való diszkrimináció nélkül.

17. cikkely. A kiváló köztársaságnak ezen köztársaság bírósága által elítélt és büntetésüket a SZU területén töltő állampolgárait a büntetés további letöltésére át kell adni az adott köztársaságnak.

A kiváló köztársaságnak a SZU vagy más szövetségi köztársaság bírósága által elítélt és büntetésüket a SZU területén töltő állampolgárait a büntetés további letöltésére át kell adni az adott köztársaságnak, ha az elítélés tárgyát képező bűncselekményt e köztársaság területén követték el.

A kiváló köztársaságnak a SZU vagy más szövetségi köztársaság bírósága által elítélt állampolgárai átadásának a kérdését, abban az esetben, ha akár egyet, az elítélés tárgyát képező bűncselekmények közül a kiváló köztársaság területén kívül követték el, a SZU Legfelsőbb Bírósága vizsgálja meg a SZU főügyészének előterjesztése vagy a kiváló köztársaság Legfelsőbb Bíróságának kérése alapján.

Azokat a SZU állampolgárokat, külföldi állampolgárokat és hontalan személyeket, akiket a SZU vagy bármelyik szövetségi köztársaság bíróságai ítéltek el, és büntetésüket a kiváló köztársaság területén töltik, át kell adni a SZU-nak.

18. cikkely. Valamennyi közigazgatási és büntető eljárás, amelyet a kiváló köztársaság területén elkövetett vétség miatt indítottak, és amelyeket a SZU szervei folytatnak, a SZU Főügyészségén vagy a SZU Legfelsőbb Bíróságán keresztül átadásra kerülnek a kiváló köztársaság szerveinek. Ez a szabály nem terjed ki azokra az esetekre, amikor legalább az egyik vétséget a kiváló köztársaság területén kívül követték el, valamint a katonai törvényszék hatáskörébe tartozó büntető ügyekre. Az ügyek átadásáról a SZU főügyésze hoz döntést beosztott ügyész előterjesztése vagy a kiváló köztársaság ügyésze kérése alapján, abban az esetben, ha az ügyben bíróság jár el, a SZU Legfelsőbb Bírósága hozza meg a döntést.

Az átmeneti időszakban valamennyi polgári ügyben a SZU polgári törvénykönyve és polgári eljárásjoga szerint ítélkeznek, ha egyéb megállapítást nem tartalmaz a kiváló köztársaság és a SZU között kötött megállapodás.

19. cikkely. Az átmeneti időszak utolsó évében a kiváló köztársaság legfelsőbb államhatalmi szervének kezdeményezésére egy alkalommal ismételt népszavazás tartható a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról szóló döntés megerősítésének kérdésében. Az ismételt népszavazás megtartása kötelező, ha ezt követeli azon SZU állampolgárok egy tized része, akik állandó jelleggel a köztársaság területén laknak és szavazati joguk van a SZU törvényei értelmében.

Abban az esetben, ha a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról szóló döntés megerősítése mellet azon SZU állampolgárok két harmadánál kevesebb szavazott, akik állandó jelleggel a köztársaság területén laktak az ismételt népszavazás kérdésének felvetése idején és szavazati joguk van a SZU törvényei értelmében, a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválásáról szóló döntés érvénytelen, és megszűnnek a jelen törvényben foglalt eljárások.

20. cikkely. Az átmeneti időszak lejárta után vagy a jelen törvényben foglalt kérdések határidő előtti rendezése esetén, a SZU Legfelsőbb Tanácsa összehívja a SZU Népképviselőinek Kongresszusát, olyan határozat meghozatalára, amely megerősíti, hogy lezárult a kiváló köztársaság, illetve a SZU, a szövetségi köztársaságok, autonóm köztársaságok, autonóm képződmények és jelen törvény 3. cikkelye második szakaszában megjelölt nemzeti csoportok érdekei egyeztetésének és igényeik kielégítésének folyamata.

A SZU Népképviselőinek Kongresszusa által hozott ilyen tartalmú határozat idejétől kezdve a szövetségi köztársaságnak a SZU kötelékéből történő kiválása megtörténtnek tekintendő, és a kiváló köztársaság által delegált SZU népképviselők elvesztik jogosítványaikat.

A SZU Népképviselőinek Kongresszusa megfelelő módosításokat eszközöl a SZU alkotmányában.

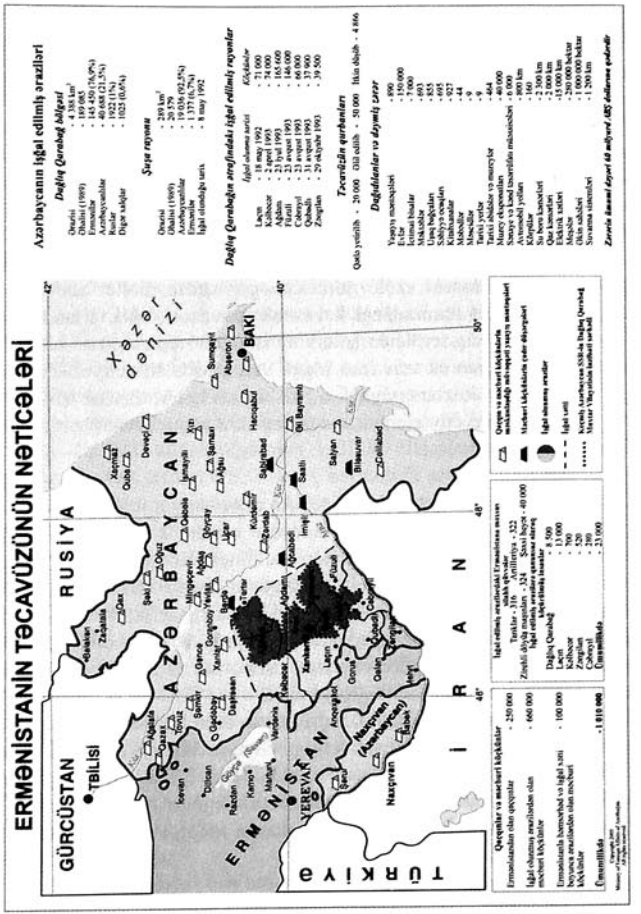

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya

[Kivonat]

Helsinki, 1975. augusztus 1.

...

A részes államok magas rangú képviselői ünnepélyesen elfogadták az alábbiakat:

Az európai biztonsággal kapcsolatos kérdések

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet részes államai, megerősítve azon céljukat, hogy elősegítsék kapcsolataik javulását és biztosítsák azokat a feltételeket, amelyek között a népek valódi és tartós békében élhetnek, védetten a biztonságukat érintő bármilyen fenyegetéstől és cselekménytől, azzal a meggyőződéssel, hogy erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy az enyhülést mind folyamatos, mind pedig egyre életképesebb és sokoldalú általános folyamattá tegyék, valamint azzal a meggyőződéssel, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet eredményeinek a megvalósítása az egyik legjelentősebb hozzájárulást jelenti e folyamatban, úgy vélve, hogy a népek közötti szolidaritás, valamint a részes államok közös törekvése az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet által kitűzött célok elérésére, jobb és szorosabb kapcsolatok fejlesztését kell eredményezniük valamennyi területen, és ily módon azt, hogy leküzdik a múltbeli kapcsolataikból fakadó szembenállást, javítják a kölcsönös megértést, emlékezvén a közös történelmükre, és elismervén, hogy hagyományaik és értékeik közös elemei segíthetik a kapcsolataik javítását, azon óhajtól vezérelve, hogy felkutassák és teljes mértékben figyelembe vegyék álláspontjaik és nézeteik sajátosságait és különbözőségét, erőfeszítéseik egyesítésének lehetőségeit, annak érdekében, hogy leküzdjék a bizalmatlanságot és erősítsék a bizalmat,

megoldják az őket elválasztó problémákat, és működjenek együtt az emberiség érdekében, elismerve az európai biztonság oszthatatlanságát, valamint azt, hogy valamennyien érdekeltek az össz-európai és az egymás közötti együttműködés fejlesztésében, kifejezve szándékukat, hogy megfelelő erőfeszítéseket tegyenek, elismerve, hogy szoros kapcsolat van Európa és a világ békéje és biztonsága között, tudatában annak, hogy valamennyiüknek hozzá kell járulniuk a nemzetközi béke és biztonság erősítéséhez, valamennyi nép alapvető jogainak, gazdasági és társadalmi előrehaladásának és jólétének elősegítéséhez, elfogadták az alábbiakat:

Azon elvek nyilatkozata, amelyek a részes államokat vezérlik egymás közötti viszonyukban

A részes államok, megerősítve a béke, a biztonság és igazságosság és a baráti kapcsolatok és az együttműködés fejlesztésének folyamata iránti elkötelezettségüket,
elismerve, hogy ez az elkötelezettség, amely kifejezi a népek érdekeit és óhaját, valamennyi részes állam számára a múlt tapasztalatai alapján megnövekedett felelősséget jelent most és a jövőben, megerősítve, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetében betöltött tagságukkal és összhangban az Egyesült Nemzetek Szervezetének céljaival és elveivel, teljes mértékben és tevékenyen támogatják az Egyesült Nemzetek Szervezetét szerepének és hatékonyságának növelésében a nemzetközi béke, biztonság és igazságosság erősítésében, a nemzetközi problémák megoldásának elősegítésében, az államok közötti baráti kapcsolatok és együttműködés fejlesztésében, kifejezve általános elkötelezettségüket az alább ismertetett elvek iránt, amelyek összhangban vannak az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmányával; kinyilvánítják eltökéltségüket, hogy tiszteletben fogják tartani és valamennyi részes állammal való kapcsolatukban függetlenül azok politikai, gazdasági és társadalmi rendszerétől, valamint méretétől, földrajzi elhelyezkedésétől és gazdasági fejlettségük szintjétől alkalmazni fogják az alábbi elveket, amelyeknek mind elsőrendű fontossággal bírnak, és amelyek vezérelni fogják őket egymás közötti viszonyukban:

I. A szuverén egyenlőség, a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása

A részes államok tiszteletben fogják tartani egymás szuverén egyenlőségét és sajátosságát, valamint a szuverenitásban foglalt jogokat, amelyek közé tartozik, egyebek között, minden államnak a jogi egyenlőségre, a területi integritásra, a szabadságra és a politikai függetlenségre való joga. Ugyancsak tiszteletben fogják tartani egymás jogát arra, hogy szabadon válasszák meg és fejlesszék politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszerüket, valamint azt a jogát is, hogy megállapítsák törvényeiket és közigazgatási szabályaikat.
A nemzetközi jog keretében valamennyi részes államnak egyenlő jogai és kötelezettségei vannak. Tiszteletben fogják tartani egymás jogát arra, hogy saját belátásuk szerint határozzák meg és tartsák fenn viszonyukat más államokkal a nemzetközi jognak megfelelően és a jelen Nyilatkozat szellemében. Úgy vélik, hogy a határaik a nemzetközi jognak megfelelően, békés úton és megállapodás szerint változhatnak. Ugyancsak joguk van arra, hogy nemzetközi szervezetek tagjai legyenek, vagy ne legyenek, kétoldalú és sokoldalú szerződések részesei legyenek, vagy ne legyenek, beleértve azt a jogot is, hogy föderációs szerződések részesei legyenek, vagy ne legyenek; valamint joguk van a semlegességre.

II. Tartózkodás az erőszaktól vagy az erőszakkal való fenyegetéstől

A részes államok tartózkodni fognak egymás közötti és általában nemzetközi viszonyukban az erőszaktól vagy az erőszakkal való fenyegetéstől mind bármely állam területi integritásával vagy politikai függetlenségével szemben, mind valamilyen más, az Egyesült Nemzetek céljaival és a jelen Nyilatkozattal össze nem egyeztethetetlen módon. Semmiféle meggondolás nem alkalmazható az erőszakkal való fenyegetésnek vagy annak alkalmazásának indoklására, megsértve ezen elvet.
Ennek megfelelően, a részes államok tartózkodni fognak bármely olyan cselekménytől, amely egy másik részes államok elleni erőszakkal való fenyegetést vagy erőszak közvetlen vagy közvetett alkalma-

zását jelenti. Ugyancsak tartózkodni fognak az erőszak minden olyan megnyilvánulásától, amelynek az a célja, hogy egy másik részes államot kényszerítsen szuverén jogainak teljes mértékű gyakorlásáról való lemondásra. Ugyancsak tartózkodni fognak egymás közötti viszonyukban mindenfajta erőszakkal történő represszáliától. Semmiféle erőszak vagy erőszakkal való fenyegetés nem alkalmazható viták vagy olyan kérdések rendezésének eszközeként, amelyek vitát válthatnak ki közöttük.

III. A határok sérthetetlensége

A részes államok sérthetetlennek tekintik mind egymás minden határát, mind valamennyi európai állam határát, ezért most és a jövőben tartózkodni fognak e határok elleni bármiféle támadástól. Ennek megfelelően ugyancsak tartózkodni fognak mindenfajta követeléstől és cselekménytől, amelyeknek a célja bármelyik másik részes állam területe egy részének vagy egész területének elfoglalása és bitorlása.

IV. Az államok területi integritása

A részes államok tiszteletben fogják tartani valamennyi részes állam területi integritását. Ennek megfelelően, tartózkodni fognak minden olyan lépéstől, amely nem egyeztethető össze az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányában foglalt célokkal és elvekkel, és bármelyik részes állam területi integritása, politikai függetlensége vagy egysége ellen irányul, egyebek között, tartózkodni fognak bármely, erőszak alkalmazását vagy erőszakkal való fenyegetést jelentő cselekménytől. A részes államok ugyancsak tartózkodni fognak attól, hogy egymás területét katonai megszállás, vagy más közvetlen vagy közvetett erőszak tárgyává tegyék a nemzetközi jog megsértésével, vagy az ilyen lépések vagy az ezekkel való fenyegetés révén történő szerzés tárgyává tegyék. Semmiféle megszállást vagy az ilyenfajta szerzést nem fognak törvényesnek elismerni.

V. A viták békés rendezése

A részes államok az egymás közötti vitákat békés eszközökkel fogják megoldani, oly módon, hogy ne fenyegessék a nemzetközi békét és biztonságot és igazságosságot. Jóhiszeműen és az együttműködés szellemében erőfeszítéseket fognak tenni annak érdekében, hogy rövid időn belül a nemzetközi jogon alapuló igazságos megoldásra jussanak. E célból olyan eszközöket fognak felhasználni, mint a tárgyalások, vizsgálat, közvetítés, békítés, döntőbíróság, bírósági vizsgálat vagy saját választásuk szerint egyéb békés eszközöket, ezen belül bármilyen rendezési eljárást, amelyet még azon vita előtt egyeztetnek, amelynek résztvevői lennének. Abban az esetben, ha valamelyik, fent említett békés eszköz révén a felek nem érnek el megoldást a vitában, tovább keresik a vita békés rendezésének kölcsönösen egyeztetett módjait. Azok a részes államok, amelyek valamely közöttük lévő vita résztvevői, valamint a többi részes állam tartózkodnak minden olyan cselekménytől, amelyek olyan mértékben ronthatják a helyzetet, hogy veszélybe kerül a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, és egyúttal megnehezíti a vita békés rendezését.

VI. A belügyekbe való be nem avatkozás

A részes államok tartózkodnak egy másik részes állam belső hatáskörébe tartozó belső vagy külső ügyekbe való bármilyen, közvetlen vagy közvetett, egyéni vagy kollektív beavatkozástól. Ennek megfelelően tartózkodnak egy másik részes állam ellen irányuló fegyveres beavatkozástól vagy az ilyen beavatkozással való fenyegetéstől. Ugyancsak minden körülmények között mindenfajta katonai vagy politikai, gazdasági vagy egyéb kényszerítő lépéstől., amely arra irányul, hogy saját érdekeinek rendelje alá más államok által a szuverenitásukba foglalt jogok gyakorlását, és ilyen módon bármilyen előnyöket biztosítson magának. Ennek megfelelően, egyebek között, tartózkodni fognak egy másik részes állam rendszerének erőszakos megdöntésére irányuló terrorista tevékenység, vagy felforgató, vagy más olyan tevékenység javára történő segítségnyújtástól.

VII. Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát.

A részes államok tiszteletben tartják az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadságát mindenki számára, faji, nemi, nyelvi és vallási megkülönböztetés nélkül. Ösztönzik és fejlesztik az emberi személyiség méltóságából fakadó, és a személyiség szabad és teljes mértékű fejlődése számra lényeges állampolgári, politikai, gazdasági, szociális, kulturális és más jogok és szabadságjogok hatékony gyakorlását. E keretek között a részes államok elismerik és tiszteletben tartják a személyiségnek azt a jogát, hogy saját lelkiismeretének parancsát követve, egyszemélyileg vagy másokkal közösen valamely vallást vagy hitet kövessen.

Azok a részes államok, amelyek területén nemzeti kisebbségek vannak, tiszteletben tartják a kisebbségekhez tartozó személyeknek a törvény előtti egyenlőségre való jogát, teljes mértékű lehetőséget nyújtanak nekik az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tényleges gyakorlására, és ilyen módon védik törvényes érdekeiket e területen.

A részes államok elismerik az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok egyetemes jelentőségét, amelyek tiszteletben tartása a közöttük, valamint valamennyi állam közötti baráti viszony és együttműködés fejlesztése számára szükséges béke, az igazságosság és jólét lényeges tényezője.

Mindig tiszteletben fogják tartani ezeket a jogokat és szabadságjogokat az egymás közötti viszonyban, és közösen és külön erőfeszítéseket fognak tenni, beleértve az Egyesült Nemzetek Szervezetével való együttműködést, annak érdekében, hogy elősegítsék ezek egyetemleges és hatékony tiszteletben tartását.

Megerősítik a személyeknek azt a jogát, hogy ismerjék jogaikat és kötelezettségeiket ezen a területen és ezeknek megfelelően cselekedjenek. Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok területén a részes államok az ENSZ Alapokmányában és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában foglalt célokkal és elvekkel összhangban fognak cselekedni. Ugyancsak teljesítik kötelezettségeiket, amint ezeket e

területen megszabják a nemzetközi nyilatkozatok és egyezmények, beleértve az emberi jogokról szóló nemzetközi megállapodásokat, ha ezek a kötelezettségek ezekkel kapcsolatosak.

VIII. A népek egyenjogúsága és önrendelkezési joga.

A részes államok tiszteletben tartják a népek egyenjogúságát és önrendelkezési jogát, összhangban járva el az ENSZ Alapokmányában foglalt célokkal és elvekkel, és a nemzetközi jog megfelelő normáival, beleértve azokat, amelyek az államok területi integritására vonatkoznak. A népek egyenjogúságának elve és a népek önrendelkezési joga alapján, minden népnek mindig joga van arra, hogy a teljes szabadság feltételei között, amikor és ahogyan kívánják, külső beavatkozás nélkül meghatározzák belső és külső politikai státuszukat, és saját belátásuk szerint valósítsák meg politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket. A részes államok megerősítik a népek egyenjogúsága és azon joga tiszteletben tartásának és hatékony megvalósításának egyetemes jelentőségét annak érdekében, hogy fejlődjenek a baráti kapcsolatok; ugyancsak emlékeztetnek ezen elv bármilyen formában történő megsértése kizárásának fontosságára.

IX. Az államok közötti együttműködés

A részes államok fejleszteni fogják az egymás közötti, valamint a valamennyi állammal való együttműködést minden területen összhangban az ENSZ Alapokmányában foglalt célokkal és elvekkel. Fejlesztve együttműködésüket, a részes államok különös jelentőséget tulajdonítanak azon területeknek, amelyek az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében lettek meghatározva, ennek során mindegyik részes állam a teljes egyenlőség feltételei között teszi meg hozzájárulását. Törekedni fognak arra, hogy, egyenlőként fejlesztve együttműködésüket, elősegítsék a kölcsönös megértést és bizalmat, az egymás közötti baráti és jószomszédi viszonyt, a nemzetközi békét, biztonságot és igazságosságot. Ugyancsak törekedni fognak arra, hogy fejlesztve együttműködésüket, növeljék a népek jólétét, elősegítsék kívánságaik megvalósítását, felhasználva, egyebek között, azokat az

előnyöket, amelyek a bővülő kölcsönös megismerésből, a haladásukból és a gazdasági, tudományos, műszaki, társadalmi, kulturális és humán területen elért eredményekből fakadnak. Lépéseket tesznek annak érdekében, hogy elősegítsék azokat a feltételeket, amelyek kedvezőek ahhoz, hogy ezek az előnyök elérhetővé váljanak mindenki számára; figyelembe fogják venni mindenkinek azon érdekeit a tekintetben, hogy csökkenjenek a gazdasági fejlettségi szintbeli különbségek, és, egyebek között, a fejlődő országok érdekeit az egész világon. Megerősítik, hogy a kormányok, intézmények, szervezetek és emberek megfelelő és pozitív szerepet játszhatnak együttműködésük ezen céljai elérésének elősegítésében.
Törekedni fognak arra, hogy, bővítve együttműködésüket, amint ez fentebb meghatározást nyert, jobb és szilárdabb alapon, a népek javára szorosabb kapcsolatokat alakítsanak ki egymás között.

X. A nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítése.

A részes államok jóhiszeműen teljesíteni fogják nemzetközi jogi kötelezettségeiket, mind azokat a kötelezettségeket, amelyek a nemzetközi jog általánosan elismert elveiből és normáiból fakadnak, mind azokat, amelyek a megfelelő nemzetközi jogi szerződésekből és más megállapodásokból fakadnak, amelyeknek részesei. Szuverén jogaik gyakorlása során, beleértve a saját törvények és közigazgatási szabályok megállapítására való jogot, a nemzetközi jogi kötelezettségeikkel összhangban járnak el; ezen kívül, megfelelő módon figyelembe fogják venni és teljesíteni fogják az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmányában foglaltakat.
A részes államok megerősítik, hogy abban az esetben, ha az Egyesült Nemzetek Szervezete tagjainak az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányai szerinti kötelezettségei ellentmondásba kerülnek valamilyen más szerződésben vagy nemzetközi egyezményben foglalt kötelezettségekkel, elsődleges érvénnyel bírnak az Alapokmány szerinti kötelezettségek, az ENSZ Alapokmánya 103. cikkelyének értelmében.
Valamennyi fent ismertetett elv elsődleges fontosságú, és, következésképpen, valamennyi azonos módon és maradéktalanul kerül alkalmazásra más elvek figyelembe vételével történő értelmezésük során.

A részes államok kifejezik azon eltökéltségüket, hogy teljes mértékben tiszteletben tartják és alkalmazzák ezeket az elveket, amint ezeket magában foglalja a jelen Nyilatkozat, az egymás közötti viszony és együttműködés minden vonatkozásában, annak érdekében, hogy valamennyi részes államnak biztosítsák ezen elvek mindenki által történő tiszteletben tartásából és alkalmazásából fakadó előnyöket.
A részes államok, kellő módon figyelembe véve a fent ismertetett elveket, és, egyebek között, a tizedik elv első mondatát, „A nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítését", megjegyzik, hogy a jelen Nyilatkozat nem érinti jogaikat és kötelezettségeiket, valamint a megfelelő szerződéseket és más egyezményeket és megállapodásokat. A részes államok kifejezik meggyőződésüket, hogy ezen elvek tiszteletben tartása elő fogja segíteni minden területen normális és baráti viszonyuk és együttműködésük fejlődését. Ugyancsak kifejezik azon meggyőződésüket, hogy ezen elvek tiszteletben tartása elő fogja segíteni politikai kapcsolataik fejlődését, amelyek hozzájárulnak az álláspontjaik és nézeteik jobb kölcsönös megértéséhez. A részes államok kinyilvánítják azon szándékukat, hogy minden más állammal való kapcsolataikat a jelen Nyilatkozatban foglalt elvek szellemében valósítják meg.

...

4. sz. melléklet

Egyesült Nemzetek Szervezete **Biztonsági Tanács**

1993. április 30-i, 822 (1993) sz. határozat

A Biztonsági Tanács,

hivatkozva a Biztonsági Tanács elnökének 1993. január 29-én és április 6-án a hegyi-karabahi konfliktusról tett nyilatkozataira,

tudomásul véve a Főtitkár 1993. április 14-i beszámolóját,

komoly aggodalmat kifejezve az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság közötti kapcsolatok megromlásával kapcsolatban,

aggodalommal megállapítva a fegyveres katonai cselekmények eszkalációjának, egyebek között a helyi örmény erők legutóbb elkövetett, Azerbajdzsán Kelbadzsari járásába történt betörés tényét

aggodalmat érezve amiatt, hogy ez a helyzet fenyegeti a békét és biztonságot a régióban,

komoly nyugtalanságot kifejezve nagyszámú polgári személy lakóhelyéről történő távozásával és a régióban, egyebek között Kelbadzsari járásban kialakult rendkívüli humanitárius helyzettel kapcsolatban,

ismételten megerősítve valamennyi, a régióban levő állam szuverenitásának és területi integritásának tiszteletben tartását,

ugyancsak ismételten megerősítve a nemzetközi határok sérthetetlenségét és azt, hogy nem alkalmazható erőszak területszerzés céljából,

kinyilvánítva, hogy támogatja az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében megvalósuló békés folyamatot, és mély aggodalmat érezve azon romboló következmények miatt, amelyeket a fegyveres katonai cselekmények okozhatnak e folyamatnak,

1. *követeli* valamennyi katonai cselekmény és ellenséges lépés megszüntetését a tartós tűzszünet érdekében, valamint minden megszálló erő kivonását Azerbajdzsán Kelbadzsari járásából, valamint más nemrégen megszállt járásaiból;

2. *felszólítja az érdekelt feleket arra,* hogy haladéktalanul újítsák fel tárgyalásaikat a konfliktusnak az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja békés folyamata keretében történő megoldása céljából, és tartózkodjanak minden olyan cselekménytől, amely megnehezíti a probléma békés úton történő megoldását;

3. *felszólít* arra, hogy biztosítsák a régióban a humanitárius segítségnyújtásra irányuló nemzetközi tevékenység megvalósulását, egyebek között minden, a konfliktus által érintett területen, annak érdekében, hogy enyhíteni lehessen a polgári lakosság szenvedéseit, és ismételten megerősíti, hogy mindegyik fél köteles tiszteletben tartani a nemzetközi humanitárius jog elveit és normáit;

4. *kéri* a Főtitkárt, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet soros elnökével, valamint a Minszki Csoport elnökével értékelje a régióban, egyebek között, Azerbajdzsán Kelbadzsari járásában kialakult helyzetet, és terjesszen további jelentést a Tanács elé;

5. *úgy határoz,* hogy továbbra is aktívan kell foglalkozni ezzel a kérdéssel.

Elfogadta a 3205. ülés.

Forrás: *A Biztonsági Tanács 1993. évi hivatalos jelentései, határozatai.*

---

1. S/25199.

2. S/25539.

3. *A Biztonsági Tanács hivatalos jelentései, negyvennyolcadik év, 1993. áprilisi, májusi, júniusi kiegészítés,* S/25600 jelzetű. dokumentum.

5. sz. melléklet

Egyesült Nemzetek Szervezete **Biztonsági Tanács**

1993. július 29-i 853 (1993) sz. határozat

A Biztonsági Tanács,

megerősítve 1993. április 30-i 822 (1993) sz. határozatát,

megvizsgálva az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja elnökének 1993. július 27-i jelentését,

komoly aggodalmat kifejezve az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság közötti kapcsolatok megromlásával és a kialakult feszültséggel kapcsolatban,

komoly aggodalmát kifejezve az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság közötti kapcsolatok megromlásával és a közöttük levő feszültséggel kapcsolatban,

üdvözölve, hogy az érdekelt felek elfogadták a sürgős intézkedések tervét a 822 (1993) sz. határozatának teljesítésével kapcsolatban,

aggodalommal megállapítva a katonai cselekmények eszkalációját, és, egyebek között, Azerbajdzsánban az Agdami járás elfoglalását,

aggodalommal a miatt, hogy ez a helyzet továbbra is fenyegeti a békét és biztonságot a régióban,

komoly nyugtalanságot kifejezve nagyszámú polgári személy lakóhelyéről történő távozásával és Azerbajdzsánban és a régióban kialakult rendkívüli humanitárius helyzettel kapcsolatban,

ismételten megerősítve Azerbajdzsán és a régió minden államának szuverenitását és területi integritását, a határok sérthetetlenségét,

ugyancsak ismételten megerősítve a nemzetközi határok sérthetetlenségét és azt, hogy nem alkalmazható erőszak területszerzés céljából,

1. *elítéli* az Agdami járás és Azerbajdzsán valamennyi többi, nemrégen megszállt területeinek az elfoglalását;

2. *ugyancsak elítél* valamennyi ellenséges cselekményt a régióban, egyebek között, a polgári személyek elleni támadásokat és a lakott települések elleni bombázásokat és tüzérségi tűz alá vételét,

3. *követeli* minden katonai cselekmény haladéktalan beszüntetését és a konfliktusban részt vevő megszálló erők haladéktalan, teljes és feltétel nélküli kivonását Azerbajdzsán Agdami járásából és valamennyi többi, nemrégen megszállt területéről;

4. *felszólítja* az érdekelt feleket arra, hogy kössenek tartós tűzszüneti megállapodásokat, és tartsák tiszteletben ezeket;

5. *ismételten megerősíti* a fenti 3. és 4. pontok kontextusában, a régióban a gazdasági, közlekedési és energetikai kapcsolatok helyreállítására vonatkozó felhívását,

6. *helyesli* az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja által a konfliktus békés rendezése, egyebek között a 822 (1993) sz.. határozat teljesítése érdekében megvalósuló erőfeszítéseket, és komoly aggodalmát fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy a katonai cselekmények eszkalációjának káros következményei vannak ezen erőfeszítésekre;

7. *üdvözli* az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet megfigyelői missziójának előkészítésével kapcsolatos intézkedéseket, egyebek között a misszió létrehozásának ütemtervét, valamint az Értekezlet keretei között az Értekezlet régióbeli jelenlétének biztosítására vonatkozó javaslatokat;

8. *nyomatékosan felszólítja* az érdekelt feleket, hogy tartózkodjanak bármely olyan cselekménytől, amely akadályozza a konfliktus békés rendezését, és folytassák a tárgyalásokat a Minszki Csoport keretében, valamint közvetlen kapcsolatok útján a végleges rendezés érdekében;

9. *nyomatékosan felszólítja* az Örmény Köztársaság kormányát, hogy továbbra is gyakoroljon befolyást annak érdekében, hogy Azerbajdzsán hegyi-karabahi régiójának örményei tartsák tiszteletben 822 (1993) sz.. határozat és a jelen határozat rendelkezésit, és ez a fél fogadja el a Minszki Csoport javaslatait;

10. nyomatékosan *felszólítja* az államokat, hogy tartózkodjanak bármely fegyver és katonai felszerelés szállításától, amely a konfliktus eszkalációját vagy a terület megszállásának folytatását vonhatja maga után;

11. *ismételten felszólít arra,* hogy biztosítani kell a humanitárius segítségnyújtásra irányuló nemzetközi tevékenység akadálytalan folytatását, egyebek között a konfliktus által érintett valamennyi területen a polgári lakosság megnövekedett szenvedésének enyhítése érdekében, és ismételten megerősíti, hogy mindegyik fél köteles tiszteletben tartani a nemzetközi humanitárius jog elveit és normáit;

12. *kéri* a Főtitkárt és a megfelelő nemzetközi intézményeket, hogy nyújtsanak haladéktalan humanitárius segítséget a kárt szenvedett polgári lakosságnak, és segítsék a kitelepített személyeket, hogy visszatérhessenek otthonukba;

13. *kéri* a Főtitkárt, hogy konzultálva az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet soros elnökével, valamint a Minszki Csoport elnökével, továbbra is terjesszen a Tanács elé jelentéseket a helyzet alakulásáról;

14. *úgy határoz,* hogy továbbra is aktívan kell foglalkozni ezzel a kérdéssel.

Egyhangúlag elfogadva a 3259. ülésen.

Forrás: *A Biztonsági Tanács 1993. évi hivatalos jelentései, határozata.*

---

1. *A Biztonsági Tanács hivatalos jelentései, negyvennyolcadik év, 1993. júliusi, augusztusi és szeptemberi kiegészítés,* S/26184 jelzetű. dokumentum

6. sz. melléklet

Egyesült Nemzetek Szervezete **Biztonsági Tanács**

1993. október 14-i, 874 (1993) sz. határozat

A Biztonsági Tanács,

megerősítve az 1993. április 30-i 822 (1993) sz. és az 1993. július 29-i 853 (1993) sz.. határozatát és hivatkozva a Biztonsági Tanács Elnöke által a Tanács nevében 1993. augusztus 18-án felolvasott nyilatkozatra

megvizsgálva az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja elnökének a Biztonsági Tanács Elnökéhez 1993. október 1-én Hegyi-Karabahról szóló levelét,

kifejezve komoly aggodalmát amiatt, hogy a konfliktus folytatódása az Azerbajdzsán Köztársaság hegyi-karabahi régiójában és körülötte, és a feszültség fennmaradása az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság között fenyegetné a régió békéjét és biztonságát,

kiemelve a Moszkvában, 1993. október 8-án lezajlott felsőszintű találkozókat, és kifejezve azon reményét, hogy e találkozók elő fogják segíteni a helyzet javulását és a konfliktus békés rendezését,

ismételten megerősítve Azerbajdzsán és a régió valamennyi többi államának szuverenitását és területi integritását,

ugyancsak ismételten megerősítve a nemzetközi határok sérthetetlenségét, és azt, hogy nem alkalmazható erő területek szerzésére,

ismételten kifejezve komoly aggodalmát az embereknek a konfliktus által okozott szenvedésével és a régióban kialakult rendkívüli humanitárius helyzettel kapcsolatban, és kifejezve, egyebek között, komoly aggodalmát polgári személyek nagy számának Azerbajdzsánban történő áttelepülésével kapcsolatban,

1. *felszólítja* az érdekelt feleket, hogy tegyék hatékonyá és tartóssá a tűzszünetet, amely az Oroszországi Föderáció kormányának közreműködése révén az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja támogatására kialakított közvetlen kapcsolatok eredményeként jött létre;

2. *ismételten kinyilvánítja, hogy teljes mértékben támogatja* az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében megvalósuló békés folyamatot, valamint a Minszki Csoport szüntelen erőfeszítéit;

3. *üdvözli* és a felek *figyelmébe ajánlja* „A Biztonsági Tanács 822 (1993) и 853 (1993) sz. határozatai teljesítését célzó halaszthatatlan intézkedések megújított, 1993. szeptember 28-án a Minszki Csoport ülésén elkészített ütemtervét, amelyet a Csoport elnöke a Csoport kilenc másik tagjának sokoldalú támogatása mellett terjesztett az érdekelt felek elé, és felszólítja a feleket annak elfogadására;

4. *kifejezi azon meggyőződését,* hogy a konfliktusból fakadó és valamennyi, közvetlenül a „Megújított ütemtervben" nem szereplő megoldatlan kérdést gyorsan meg kell oldani béketárgyalások keretében a minszki folyamat kontextusában;

5. *felszólít* a „Megújított ütemtervben" szereplő kölcsönös és halaszthatatlan intézkedések haladéktalan teljesítésére, beleértve az erőknek a nemrégen megszállt területekről történő kivonását és minden akadály elhárítását a kommunikáció és közlekedés elől;

6. *ugyancsak felszólít* arra, hogy a közeljövőben hívják össze a Minszki konferenciát a konfliktus tárgyalásos rendezése érdekében, amint azt a „Megújított ütemterv" előirányozza, összhangban az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Miniszteri Tanácsának 1992. március 24-i mandátumával;

7. *kéri* a Főtitkárt, hogy pozitívan reagáljon arra a javaslatra, hogy küldjön képviselőt a Minszki konferencián való részvételre, és minden lehetséges segítséget adjon meg a Konferencia megnyitása után a kérdés lényegére vonatkozó tárgyalások megtartásához;

8. *támogatja* az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet által létrehozott megfigyelő missziót;

9. *felszólítja* valamennyi felet, hogy tartózkodjanak a nemzetközi humanitárius jog bármiféle megsértésétől, és megújítja a 822 (1993) és 853 (1993) sz. határozataiban tett felhívását arra vonatkozóan, hogy a konfliktus által érintett valamennyi területen biztosítsák a humanitárius segítségnyújtást célzó nemzetközi tevékenység akadálytalan megvalósítását;

10. *nyomatékosan felszólítja* a régió minden államát, hogy tartózkodjanak mindenfajta ellenséges cselekménytől és mindenfajta beavatkozástól és behatolástól, amely a konfliktus kiszélesedését okozná és aláásná a régió békéjét és biztonságát;

11. *kéri* a Főtitkárt és a megfelelő nemzetközi intézményeket, hogy nyújtsanak rendkívüli humanitárius segítséget a kárt szenvedett polgári lakosságnak, és segítsék a menekülteket és az áttelepült személyeket abban, hogy méltósággal és biztonságban visszatérhessenek otthonukba;

12. *kéri* a Főtitkárt, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet soros elnökét és a Minszki Konferencia elnökét, hogy továbbra is tegyenek jelentéseket a Tanácsnak a minszki folyamat menetéről, a helyszíni helyzet minden vonatkozásáról, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet és az Egyesült Nemzetek Szervezetének ezzel kapcsolatos jelenlegi és jövőbeli együttműködéséről;

13. *úgy határoz,* hogy továbbra is aktívan kell foglalkozni ezzel a kérdéssel.

Egyhangúlag elfogadva a 3292. ülésen.

Forrás: *A Biztonsági Tanács 1993. évi hivatalos jelentései, határozatai*

---

1. S/26326.

2. *A Biztonsági Tanács hivatalos jelentései, negyvennyolcadik év, 1993.októberi, novemberi, decemberi kiegészítés,* S/26522 jelzetű. dokumentum.

3. U.o., S/26522 jelzetű dokumentum, melléklet.

7. sz. melléklet

Egyesült Nemzetek Szervezete **Biztonsági Tanács**

1993. november 12-i, 14-i 884 (1993) sz. határozat

A Biztonsági Tanács,

megerősítve 1993. április 30-i, 822 (1993), 1993. július 29-i 853 (1993) és 1993. október 14-i, 874 (1993) sz. határozatait,

megerősítve, hogy teljes mértékben támogatja az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében megvalósuló békés folyamatot, valamint a Minszki Csoport szüntelen erőfeszítéseit,

tudomásul véve az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja elnökének a Biztonsági Tanács Elnökéhez 1993. november 9-én Hegyi-Karabahról szóló levelét, és ennek kiegészítéseit,

kifejezve komoly aggodalmát amiatt, hogy a konfliktus folytatódása az Azerbajdzsán Köztársaság hegyi-karabahi régiójában és körülötte, és a feszültség fennmaradása az Örmény Köztársaság és az Azerbajdzsán Köztársaság között fenyegetné a régió békéjét és biztonságát,

aggodalommal megállapítva, hogy a katonai cselekmények eszkalálódtak a tűzszünet megsértése és az erre adott válaszként az erő túlzott alkalmazása következtében, egyebek között megtörtént Azerbajdzsánban a Zangelani járás és Goradiza város megszállása,

megerősítve Azerbajdzsán és a régió valamennyi többi államának szuverenitását és területi integritását,

ugyancsak megerősítve a nemzetközi határok sérthetetlenségét, és azt, hogy nem alkalmazható erő területek szerzésére,

kifejezve komoly aggodalmát amiatt, hogy legutóbb a Zangelani járásban és Goradiza városban és Azerbajdzsán déli határán nagyszámú polgári személy hagyta el lakóhelyét és rendkívüli humanitárius helyzet alakult kiváló köztársaság,

1. *elítéli* a felek által kitűzött tűzszünet közelmúltban történt megsértésének eseteit, amelyek a katonai cselekménynek megújulását vonták maguk után, és egyebek között, elítéli a Zangelani járás és Goradiza város megszállását, a békés lakosok ellen intézett támadásokat és az Azerbajdzsán Köztársaság tüzérségi tűz alá vételét,

2. *felszólítja* Örményország kormányát, hogy gyakoroljon befolyást annak érdekében, hogy Azerbajdzsán hegyi-karabahi régiójának örményei tartsák tiszteletben 822 (1993), 853 (1993) és 874 (1993) sz.. határozatokat és biztosítsák, hogy a bevont erők ne kapjanak eszközöket katonai kampányuk folytatásához;

3. *megelégedéssel fogadja* az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja kilenc tagjának 1993. november 4-i nyilatkozatát és nagyra értékeli az ebben szereplő javaslatokat a tűzszünetre vonatkozó egyoldalú nyilatkozatokra vonatkozóan;

4. *követeli* az érdekelt felektől a katonai és ellenséges cselekmények haladéktalan megszüntetését, a megszálló erők egyoldalú kivonását a Zangelani járásból és Goradiza városból és a megszálló erők kivonását Azerbajdzsán más, nemrégen megszállt területeiről összhangban „A Biztonsági Tanács 822 (1993) és 853 (1993) sz. határozatai teljesítésére irányuló halaszthatatlan intézkedések megújított ütemtervével", a Minszki csoport 1993. november 2–8 között Bécsben tartott ülésén elfogadott módosításokkal együtt;

5. *a legnyomatékosabban felszólítja* az érdekelt feleket, hogy haladéktalan újítsák fel tűzszünetet, amely az Oroszországi Föderáció kormányának közreműködése révén az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Minszki Csoportja támogatására kialakított közvetlen kapcsolatok eredményeként jött létre, tegyék ezt hatékonnyá és állandó jellegűvé, folytassák a konfliktus tárgyalásos rendezése lehetőségeinek keresését a Minszki folyamat és a „Megújított ütemtervnek" a

kontextusában; a Minszki csoport 1993. november 2–8 között ülésén elfogadott módosításokkal együtt;

6. *ismételten nyomatékosan felszólítja* a régió minden államát, hogy tartózkodjanak mindenfajta ellenséges cselekménytől és mindenfajta beavatkozástól és behatolástól, amely a konfliktus kiszélesedését okozná és aláásná a régió békéjét és biztonságát;

7. *kéri* a Főtitkárt és a megfelelő nemzetközi intézményeket, hogy nyújtsanak haladéktalan humanitárius segítséget a kárt szenvedett polgári lakosságnak, ezen belül a Zangelani járás és Goradiza város és Azerbajdzsán déli határa lakósainak és segítsék a menekülteket és kitelepített személyeket, hogy méltó módon és biztonságban visszatérhessenek otthonukba;

8. *ismét kéri* a Főtitkárt, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet soros elnökét és a Minszki Konferencia elnökét, hogy továbbra is tegyenek jelentéseket a Tanácsnak a minszki folyamat menetéről, a helyszíni helyzet minden vonatkozásáról, egyebek között a Tanács megfelelő határozatainak a teljesítéséről, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet és az Egyesült Nemzetek Szervezetének ezzel kapcsolatos jelenlegi és jövőbeli együttműködéséről;

9. *úgy határoz*, hogy továbbra is aktívan kell foglalkozni ezzel a kérdéssel

Egyhangúlag elfogadva a 3313. ülésen.

Forrás: *A Biztonsági Tanács 1993. évi hivatalos jelentései, 1993. évi határozatai*

---

1. *A Biztonsági Tanács hivatalos jelentései, negyvennyolcadik év, 1993.októberi, novemberi, decemberi kiegészítés*, S/26718 jelzetű. dokumentum

2. U.o., S/26522 jelzetű dokumentum, melléklet

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése

1416 (2005)[1] 1. sz. határozat

A hegyi-karabahi régióban zajló konfliktusról, amelynek megoldásával az EBESZ Minszki konferenciája foglalkozik

1. A Parlamenti Közgyűlés sajnálatát fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy több mint tíz évvel a katonai cselekmények kezdete után a konfliktus a hegyi-karabahi régióban nem nyert rendezést. Több százezer fő mindeddig áttelepült helyzetben van és borzalmas körülmények között él. Azerbajdzsán területének jelentős részét még mindig megszállás alatt tartják az örmény erők, a hegyi-karabahi régiót még mindig a szeparatista erők ellenőrzik.

2. A Közgyűlés aggodalmát fejezi kiváló ki azzal kapcsolatban, hogy a katonai cselekmények és az azokat megelőző széleskörű etnikai ellenségeskedések embereknek etnikai hovatartozásuk alapján történő tömeges elűzéséhez és olyan monoetnikai területek kialakulásához vezettek, amelyek az etnikai tisztogatások borzalmas koncepciójára emlékeztetnek. A Közgyűlés ismételten megerősíti, hogy valamely regionális területnek a függetlensége és kiválása egy állam kötelékéből csak törvényes és békés folyamat eredményeként lehetséges, amelynek alapját e terület lakósai által nyújtott demokratikus támogatás képezi, és nem történhet olyan fegyveres konfliktus következtében, amely embereknek etnikai hovatartozásuk alapján történő elűzéséhez és e terület másik állam által történő annexiójához vezet. A Közgyűlés ismételten kinyilvánítja, hogy külföldi területnek bármely tagállam által történő megszállása e tagállamot, mint az Európa Tanács tagját

[1] Tárgyalás a Közgyűlésen 2005. január 25-én. (2. ülés) l. 10364. sz. dokumentum. A Politikai kérdésekkel foglalkozó bizottság beszámolója. Előadó. Atkinson.úr. A Közgyűlés által 2005. január 25-én elfogadott szöveg. (2. ülés).

terhelő kötelezettség súlyos megsértését jelenti, és ismételten megerősíti, a konfliktus területéről áttelepült személyeknek azon jogát, hogy biztonságosan és méltó módon visszatérjenek otthonukba.

3. A Közgyűlés hivatkozik az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának 822. (1993), 853. (1993), 874 (1993) и 884. (1993) sz. határozataira és nyomatékosan felszólítja a megfelelő feleket, hogy tartsák tiszteletben ezeket, és egyebek között tartózkodjanak bármilyen ellenséges cselekménytől, és vonják ki fegyveres erőiket valamennyi megszállt területről. A Közgyűlés ugyancsak csatlakozik az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsának 853 (1993) sz. határozatában szereplő követeléshez, és ennek megfelelően, nyomatékosan felszólítja valamennyi tagállamot, hogy tartózkodjon bármilyen fegyver és katonai felszerelés szállításától, amely a konfliktus eszkalációjához és a terület megszállásának folytatásához vezetne.

4. A Közgyűlés emlékeztet arra, hogy az Európa Tanácsba történő belépésekor 2001 januárjában mind Azerbajdzsán, mind Örményország kötelezettséget vállalt arra, hogy csak békés eszközöket használ fel a konfliktus rendezésére, tartózkodva a szomszédjai elleni erőszakkal való fenyegetéstől. Egyúttal Örményország kötelezettséget vállalt arra, hogy felhasználja jelentős befolyását a hegyi-karabahi régióban a konfliktus megoldásának elősegítése érdekében. A Közgyűlés nyomatékosan felszólítja mindkét ország kormányát arra, hogy teljesítsék kötelezettségüket és tartózkodjanak az egymás elleni fegyveres erő alkalmazásától, valamint a katonai cselekmények eszkalációjától.

5. A Közgyűlés emlékeztet arra, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) Miniszteri Tanácsa 1992 márciusában, Helsinkiben megállapodott arról, hogy Minszkben konferenciát rendez abból a célból, hogy ez legyen a konfliktus békés rendezésével kapcsolatos tárgyalások lebonyolításának a fóruma. Azerbajdzsán, Örményország, Belarusz, Németország, Olaszország, az Orosz Föderáció, az Amerikai Egyesült Államok, Törökország, Franciaország, a korábbi Cseh és Szlovák Föderatív Köztársaság és Svédország megállapodtak arról, hogy részt vesznek ezen a konferencián. A Közgyűlés

felszólítja ezeket az államokat, hogy tegyenek aktívabb erőfeszítéseket a konfliktus békés rendezése érdekében, és javasolja az ezen államok által a Közgyűlésbe delegált nemzeti delegációknak, hogy évente tegyenek jelentést a Közgyűlésnek országuk kormánya által e kérdésben tett lépéseiről. Ennek érdekében a Közgyűlés kéri Irodáját, hogy hozzon létre egy különbizottságot, amelynek, többek között, tagjai lesznek ezen országok nemzeti delegációinak a vezetői.

6. A Közgyűlés értékeli a Minszki csoport társelnökeinek és az EBESZ soros elnökének folyamatos erőfeszítéseit, amelyeket, egyebek között, az 1994 májusában megkötött tűzszüneti megállapodás és a megállapodás tiszteletben tartásának ezt követő ellenőrzése érdekében tettek. A Közgyűlés felszólítja az EBESZ Minszki csoportjának társelnökeit, hogy haladéktalanul tegyenek lépéseket a fegyveres konfliktus megszüntetésére irányuló politikai megállapodás kidolgozása érdekében, amelynek teljesítése elhárítja a konfliktus fő következményeit valamennyi fél számára és lehetővé teszi a Minszki konferencia összehívását. A Közgyűlés felszólítja Azerbajdzsánt és Örményországot, hogy használják fel az EBESZ Minszki folyamatát és a Minszki csoporton keresztül aktívan cseréljék ki a konfliktus békés rendezésére irányuló konstruktív javaslataikat összhangban a nemzetközi jog megfelelő normáival és elveivel.

7. A Közgyűlés emlékeztet arra, hogy Azerbajdzsán és Örményország aláírták az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmányát, és az alapokmány 93. cikkelye 1. pontja értelmében *ipso facto* a Nemzetközi Bíróság alapokmányának a részesei. Ennek megfelelően, a Közgyűlés javasolja Azerbajdzsánnak és Örményországnak, hogy abban az esetben, ha sikertelenek a Minszki csoport társelnökeinek égisze alatt folyó tárgyalások, vizsgálják meg annak a lehetőségét, hogy a Nemzetközi Bírósághoz fordulnak a Bíróság alapokmánya 36. cikkelye 1. pontjának megfelelően.

8. A Közgyűlés felszólítja Azerbajdzsánt és Örményországot az egymás közötti politikai megbékélés útján haladjanak előre aktívabbá téve a Közgyűlés keretében folyó kétoldalú, parlamentek közötti együttműködést, valamint más fórumokon, olyanokon, mint a „kaukázusi

négyek" parlamenti elnökeinek értekezlete. A Közgyűlés javasolja mindkét delegációnak, hogy tartsanak találkozókat a Közgyűlés ülésszakának minden szakaszában a megbékélés ügyében elért előrehaladás áttekintése céljából.

9. A Közgyűlés felszólítja Azerbajdzsán kormányát, hogy létesítsen kapcsolatokat Hegyi-Karabah mindkét közösségének képviselőivel annak érdekében, hogy megtárgyalja velük a régió jövőbeli státuszának kérdését. A Közgyűlés kész megteremteni a feltételeket Strasbourgban e kapcsolatok számára, emlékeztetve arra, hogy már több alkalommal megtette ezt Örményország részvételével megtartott meghallgatások formájában.

10. Hivatkozva „A menekültek és áttelepült személyek helyzetéről Azerbajdzsánban, Örményországban és Grúziában" c. 1570 (2002) sz. ajánlására, a Közgyűlés felszólítja a tagállamokat és a megfigyelő államokat, hogy nyújtsanak humanitárius segítséget és támogatást több százezer személynek, akiknek el kellett hagyni lakóhelyüket a katonai cselekmények miatt, illetve annak következtében, hogy etnikai örményeket elűztek Azerbajdzsánból és etnikai azerbajdzsánokat elűztek Örményországból.

11. A Közgyűlés elítéli a gyűlölet Azerbajdzsán és Örményország tömegkommunikációs eszközeiben történő megjelenésének bármely formáját. A Közgyűlés felszólítja Azerbajdzsánt és Örményországot, hogy segítsék elő a megbékélés folyamatát, erősítve a népek közötti bizalmat és kölcsönös megértést az iskolákban, egyetemeken és a tömegkommunikációs eszközökben tett megfelelő intézkedések révén. Az ilyen megbékélés nélkül a gyűlölet és a bizalom hiánya nem teszi lehetővé a stabilitás elérését a régióban, és az erőszak újabb fellobbanásához vezethet.

12. A Közgyűlés felszólítja az Európa Tanács főtitkárát, hogy készítsen akciótervet az Azerbajdzsánnak és Örményországnak nyújtandó konkrét segítségre vonatkozóan a kölcsönös megbékélés folyamatának fejlesztése érdekében és vegye figyelembe a jelen határozatot az Azerbajdzsánnal és Örményországgal kapcsolatban foganatosítandó lépésekről szóló döntések meghozatalakor.

13. A Közgyűlés felszólítja az Európa Tanács helyi és regionális hatóságainak kongresszusát, hogy nyújtsanak segítséget Azerbajdzsán és Örményország helyben kiválasztott képviselőinek a kölcsönös kapcsolatok létesítésében és az interregionális együttműködés kialakítása érdekében.

14. A Közgyűlés úgy határoz, hogy meg kell vizsgálni a konfliktusok rendezésének az Európa Tanács keretei között kialakított mechanizmusait, egyebek között, a „Viták békés rendezéséről szóló európai konvenciót", annak érdekében, hogy ennek tagországai hatékonyabb mechanizmusokkal rendelkezzenek az emberi jogokat, a stabilitást és a békét fenyegető kétoldalú konfliktusok békés rendezésére, valamint a belső viták békés rendezésére a helyi vagy regionális területi közösségek vagy hatóságok részvételével.

15. A Közgyűlés úgy határoz, hogy továbbra is rendszeresen figyelemmel kell kísérni e konfliktus békés rendezését, és úgy határoz, hogy visszatér e kérdés vizsgálatára a 2006.évi közgyűlésének első szakaszában.

Az Örmény SZSZK, az Azerbajdzsán SZSZK és a Grúz SZSZK, illetve Törökország között, az OSZSZSZK közreműködésével megkötött barátsági szerződés

1921. október 13.

(Karszki szerződés)

Az Azerbajdzsán Szocialista Szovjet Köztársaság, az Örmény Szocialista Szovjet Köztársaság és a Grúz Szocialista Szovjet Köztársaság kormányai egyrészről, Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya, másrészről, osztva a nemzetek testvériségének elveit és elismerve minden népnek az önrendelkezésre való jogát, azon óhaj által vezérelve, hogy állandó baráti kapcsolatokat és a kölcsönös érdekeken alapuló megbonthatatlan őszinte barátságot kössenek, úgy döntöttek, hogy szerződés kötése céljából tárgyalásokat kezdenek az Orosz Szocialista Szövetségi Szovjet Köztársaság kormányának részvételével és e célból kijelölték megbízottaikat:

Az Azerbajdzsán Szocialista Szovjet Köztársaság kormánya:
Behbut Sahtahtinszkijt, a munkás-paraszt felügyelet népbiztosát.
Az Örmény Szocialista Szovjet Köztársaság kormánya:
Aszkanaz Mravjant, külügyi népbiztost,
Pogosz Makincjant, belügyi népbiztost,
A Grúz Szocialista Szovjet Köztársaság kormánya:
Salva Eliavat, hadügyi és tengerészeti népbiztost és
Alekszandr Szvanyidzet, külügyi és pénzügyi népbiztost,
Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya:
Kjazim Karakbekir pasát, Adrianopolis képviselőjét a Nagy Nemzetgyűlésben
Muhtar bejt, a közmunkaügyi miniszter volt tanácsadóját,
Mahmus Sevket bejt, Törökország azerbajdzsáni meghatalmazott képviselőjét.

Az Orosz Szocialista Köztársaság kormánya:
Jakov Ganyeckijt, az OSZSZSZK lettországi meghatalmazott képviselőjét,

akik meghatalmazásuk kicserélése után, amelyeket megfelelőnek és törvényesnek ítéltek meg, az alábbiakban állapodtak meg:

1. Cikkely

Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya és az Azerbajdzsán, Örmény és Grúz: Szocialista Szovjet Köztársaságok kormányai érvénytelennek és hatályon kívülinek tekintenek minden olyan szerződést, amelyet a szerződő felek területén korábban szuverenitással rendelkező kormányok kötöttek egymással, és amelyek a megjelölt területeket érintik, valamint a Kaukázuson túli köztársaságokat érintő, harmadik államokkal kötött szerződéseket.

Elismerik, hogy az 1921. (1337) március 16-án aláírt szerződés kikerül jelen cikkely hatálya alól.

2. Cikkely

A szerződő felek egyetértenek azzal, hogy nem ismernek el semmilyen békeszerződést vagy egyéb nemzetközi okmányt, amelyek elfogadására erővel kényszerítenék valamelyik szerződő felet.

Ezért az Azerbajdzsán, Örmény és Grúz Szocialista Szovjet Köztársaságok kormányai egyetértenek azzal, hogy nem ismernek el semmilyen Törökországot érintő nemzetközi okmányt, amelyet nem ismert el Törökország nemzeti kormánya, amelyet jelenleg a Nagy Nemzetgyűlés képvisel.

Törökország fogalma alatt a jelen szerződésben azok a területek értendőek, amelyek az 1920. (1336) január 28-i, az Ottomán Képviselőház által Konstantinápolyban kidolgozott és kihirdetett, a sajtóban és valamennyi nagyhatalom számára közölt Nemzeti Török Egyezményben szerepelnek,

A maga részéről Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya egyetért azzal, hogy nem ismeri el semmilyen Azerbajdzsánt, Örményországot és Grúziát érintő és ezen köztársaságok, jelenleg az

Azerbajdzsán, Örmény és Grúz Szovjet Köztársaságok kormányai által képviselt kormányai által el nem ismert nemzetközi okmányokat.

3. Cikkely

Az Azerbajdzsán, Örmény és Grúz Szocialista Szovjet Köztársaságok kormányai, elismerve, hogy a kapituláció rendje összeegyeztethetetlen bármelyik ország szabad nemzetközi fejlődésével, valamint a szuverén jogok teljes mértékű érvényesítésével, hatályon kívülinek és érvénytelennek tekintenek mindennemű lépést és jogot, amely bármilyen módon vonatkozik e rendre.

4. Cikkely

Törökország észak-keleti határát /az Orosz vezérkar térképén 1/210.000-5 verszta hüvelykben/ az a vonal jelenti, amely a Feketetenger melletti Szarp falunál kezdődik, áthalad a Hedimszta hegyen, a Sevsed-gora Kanni-dag hegy vízválasztó vonalát követi, majd az Agdagani és Karszki körzetek korábbi északi közigazgatási határán halad az Arpa-csaj és az Araksz folyók medre mentén az alsó Kara-Szu torkolatáig (a határ részletesebb leírását és az ezzel kapcsolatos kérdéseket a mellékelt, mindkét Szerződő fél által aláírt térképen az I. és II. sz. melléklet tartalmazza. A szerződés szövege és a térkép közötti eltérés esetén a térképpel szemben a szerződés szövege a mértékadó). Azonos számú tagokból az OSZSZSZK részvételével összeállított Vegyes Határbizottság megbízást kap arra, hogy részleteiben határozza meg és a helyszínen tűzze ki az államhatárt és a 4. melléklet határjeleit: térkép

5. Cikkely

A Török kormány és Azerbajdzsán és Örmény Szovjet Köztársaságok kormányai egyetértenek azzal, hogy a Nahicsevani terület a jelen szerződés III. mellékletében megjelölt határokon belül autonóm területet alkot Azerbajdzsán fennhatósága alatt.

6. Cikkely

Törökország egyetért azzal, hogy átadja Grúziának Batumi város és kikötő és a jelen szerződés 4. cikkelyében megjelölt határtól északra fekvő, és a batumi körzetbe tartozó területet, azzal a feltétellel, hogy

1. a Szerződés jelen cikkelyében megjelölt területek lakossága széleskörű helyi autonómiával fog rendelkezni közigazgatási vonatkozásban, amely mindegyik közösségnek biztosítja a kulturális és vallási jogaikat, és a lakosság lehetőséget kap az óhajának megfelelő földtörvény elfogadására.

2. Törökország szabad tranzit lehetőséget kap minden Törökországba irányuló vagy onnan szállított áru számára, a batumi kikötőn keresztül vámmentesen, bármiféle feltartóztatás és bármiféle illeték kiszabása nélkül, Törökország jogot kap a batumi kikötő használatára külön illetékekre való tekintet nélkül.

E cikkely alkalmazása érdekében haladéktalanul a jelen szerződés aláírása után Bizottság alakul mindkét érdekelt fél képviselőiből.

7. Cikkely

A Grúz Szocialista Szovjet Köztársaság kormánya és Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya kötelezik magukat, hogy megkönnyítik a határ menti területek lakóinak a határátkelést azzal a feltétellel, hogy azok betartják a kedvezményes vám-, rendőri és egészségügyi előírásokat, amelyeket e tárgyban a vegyes bizottság szab meg.

8. Cikkely

A Grúz Szocialista Szovjet Köztársaság kormánya és Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya tekintettel annak szükségességére, hogy mindkét ország határ menti területei lakóinak használni kell a határ túloldalán levő nyári és téli legelőket, egyetértenek azzal, hogy ezeknek a lakósoknak jogot adnak arra, hogy állataikat áthajtsák a határon és használják a szokásos legelőiket. A határátlépéskor alkalma-

zandó vámformalitásokat, valamint rendőri, egészségügyi és egyéb előírásokat a Vegyes bizottság határozza meg.

9. Cikkely

A szorosok megnyitása és valamennyi nép kereskedelmi kapcsolatainak érdekében az azokon történő szabad áthaladás biztosítása érdekében Törökország és Grúzia egyetértenek abban, hogy a Fekete-tenger és a szorosok nemzetközi státuszának végleges kidolgozását átadják a part menti országok képviselői közül egy személynek, azzal a feltétellel, hogy az általa hozandó döntések nem sértik meg Törökország teljes mértékű szuverenitását, valamint Törökország és fővárosa Konstantinápoly biztonságát.

10. Cikkely

A Szerződő felek egyetértenek abban, hogy nem engedik meg olyan szervezetek vagy csoportok megalakulását vagy tartózkodását területükön, amelyek a másik ország vagy területe egy része kormányának a szerepére tartanak igényt, valamint olyan csoportok tartózkodását, amelyeknek a célja a másik Szerződő féllel folytatandó harc.

Megállapítottnak tekintendő, hogy a jelen cikkelyben említett török terület alatt értendő az a terület, amely Törökország Nagy Nemzetgyűlése kormányának közvetlen katonai és közigazgatási irányítása alatt van.

11. Cikkely

A Szerződő feleknek a másik fél területén lévő állampolgáraira kiterjednek mindazok a jogok és kötelességek, amelyek annak az országnak a törvényeiből fakadnak, amelyben tartózkodnak, a nemzetvédelmi kötelezettségek kivételével, amelyek alól felmentést kapnak.

A Szerződő felek állampolgárai családi öröklési jogát és jogképességét érintő kérdések szintén e cikkely alól való kivételt képeznek. Ezeket külön egyezmény fogja szabályozni.

12. Cikkely

A Szerződő felek a legnagyobb kedvezményezett nemzet rendjét alkalmazzák mindegyik Szerződő fél állampolgárai tekintetében, akik a másik fél területén tartózkodnak. Jelen cikkely nem vonatkozik azokra a jogokra, amelyeket a szovjet köztársaságok nyújtanak területükön kölcsönösen más szövetségi szovjet köztársaságok állampolgárainak, és ugyancsak nem vonatkoznak azokra a jogokra, amelyeket Törökország nyújt a vele szövetséges muzulmán országok állampolgárainak.

13. Cikkely

Azon területek lakósainak, amelyek 1919-ig Oroszország részét képezték, és amelyekre vonatkozóan elismerték Törökország szuverenitását, lehetőségük lesz arra, ha ezt kívánják, hogy kilépjenek a török állampolgárságból és szabadon elhagyják Törökországot, és magukkal vigyék holmijukat, vagyontárgyaikat vagy azok értékét.

Ugyanígy, azon területek lakosainak, amelyekre a szuverenitást Törökország átengedte Grúziának, lehetőségük lesz arra, ha ezt kívánják, hogy kilépjenek a grúz állampolgárságból és szabadon elhagyják a grúz területet, és magukkal vigyék holmijukat, vagyontárgyaikat vagy azok értékét.

A fent említett lakosok egyhavi haladékot kapnak a hadkötelezettség teljesítésével kapcsolatban attól a naptól számítva, amikor a meghatározott rendben beadták nyilatkozatukat arról, hogy el kívánják hagyni az említett területet.

14. Cikkely

A Szerződő felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy a jelen szerződés aláírásának napjától számítva hat hónapon belül külön megállapodást kötnek az 1918-1920. évi háborúk menekültjeiről.

15. Cikkely

Mindegyik Szerződő fél kötelezettséget vállal arra, hogy a jelen szerződés aláírása után haladéktalanul teljes amnesztiát hirdet a másik fél állampolgárainak a Kaukázusi fronton a háború következtében elkövetett bűncselekményekkel és vétségekkel kapcsolatban.

16. Cikkely

A Szerződő felek egyetértenek abban, hogy a jelen szerződés aláírásának napjától számítva két hónapon belül kölcsönösen visszatelepítik hazájukba az egyik Szerződő fél területén maradt volt hadifoglyokat és polgári foglyokat.

17. Cikkely

Az országok közötti folyamatos kapcsolatok biztosítása érdekében a Szerződő felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy kölcsönös megállapodás alapján megtesznek minden szükséges intézkedést a vasúti, távírdai és más összeköttetési eszközök megőrzése és a lehetséges ütemű fejlesztése érdekében, valamint az embereknek és áruknak a Szerződő felek közötti akadálymentes szabad áramlása érdekében, azonban elismerik, hogy mind a közlekedés, az utasok beutazása és kiutazása, mind az áruk mozgására vonatkozóan teljes mértékben az ezen tárgyban az adott országban elfogadott előírásokat fogják alkalmazni.

18. cikkely

A kereskedelmi kapcsolatok létesítése és a Szerződő felek közötti baráti kapcsolatok erősítéséhez szükséges valamennyi gazdasági, pénzügyi és egyéb kérdések rendezése érdekében a jelen szerződés aláírása után haladéktalanul Tifliszben összehívják az érdekelt országok képviselőinek bizottságát.

19. cikkely

A Szerződő felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy a jelen szerződés aláírásának napjától számítva három hónapon belül konzuli egyezményt írnak alá.

20. cikkely

Törökország, Örményország, Azerbajdzsán és Grúzia kormányai között megkötött jelen szerződés ratifikálandó.

A ratifikációs okmányok cseréjére a lehetőség szerinti közeljövőben Erivánban kerül sor.

Jelen szerződés a ratifikációs okmányok cseréjének időpontjában lép életbe a szerződés aláírása után haladéktalanul életbe lépő cikkelyek kivételével.

A fent ismertetettek hitelessége igazolására a meghatalmazottak aláírták és pecsétjükkel megerősítették a jelen szerződést.

A szerződés 5 példányban készült Karszkban 1924/1337/ október 13-án.

[Aláírások]:

Mravjan
Makincjan
Sahtahtinsznkij
Eliava
Szvanidze

Kazim Karabekir
Veli
Muhtar
Mahmud Sevket

Ganyeckij

1.sz. Melléklet

Törökország észak-keleti határát az alábbiak szerint határozták meg: /az Orosz vezérkar 1/210.000-5 verszta hüvelykben léptékű térképe szerint /:

A Fekete-tengernél fekvő Szarp falu – a Kara-Salvar hegy, majd tovább a vízválasztó vonalon V.Maradidi falutól északra - V.Maradidi falutól északra átszeli a Hedisz-Mta folyót /7053/- Kva-Kibe falu Kavtareti – a Medzibana hegy vízválasztó vonala – Gerat Keszun hegy/6468/, majd a Korda hegy /7910/ vízválasztó vonalát követve kijut a Sevsetszkij gerinc nyugati részén a volt Artvini körzet korábbi közigazgatási határához, átszelve a Sevsetszkij gerincet kijut a Szarp-csaj /Kara-Issal/ /8478/ hegyhez – Kvirali hágó, onnan a volt Argadani körzet korábbi közigazgatási határához a Kanni-dag hegynél, ahonnan észak felé haladva elér a Klil /Grmani/ /8357/ hegyhez, követve az Argadani körzet korábbi határát Badel folyótól észak-keletre kijut a Poszhov-csaj folyóhoz, követi ezt a folyót déli irányban Csamcsah falutól északra fekvő pontig, ott elhagyja a folyót és a vízválasztón haladva kijut az Armiljan Basi hegyhez /8512/, végighalad a Kelle-Tapa hegyeken, a Harman-Tapa hegy /9709/, eléri a Kaszrisz-Szeri hegyet /9681/ a Karzamet-csaj folyó mentén halad a Kura folyóig, onnan a Kura folyó medrében haladva Kartanakev falutól keletre fekvő pontig, ahol eltávolodik a Kurától, végighaladva a Kara-ogli hegy /7259/ vízválasztó vonalán, onnan, két részre osztva a Hazapin tavat kijut a 7580 /7560/ magaslathoz, onnan a Gek-dag hegyhez/9152/ - az Ucs-Tapaljar hegyeken át /9783/, ahol a grúz határ végződik és az örmény határ kezdődik. Taja-Kala /9716/-9065 csúcs, ahol elhagyja az Argadani körzet korábbi határát és végighalad a Nagy Ah-Baba hegyeken /9963 vagy 9973/ - 8828 vagy 8827-7602 és tovább egyenes vonalban a 7518 magaslathoz, elhaladva Ibis falutól keletre, majd a Kizil-Das hegyhez /7439 vagy 7440 vagy 7490/ és onnan követve az Új Kzil-Dason áthaladó folyót Kara-mamedtől észak-nyugatra felvő kanyarulataig, majd a vízválasztón halad és kijut a Dzsamusbu-Csaj folyóhoz* /amely Delaver, Nagy Kmli és Tihnisz falvaktól keletre van/ - Bartanli Bas Suragel falun keresztül, követve az említett folyót kijut az Arpacsaj folyóhoz Kjaljava vagy Kalali falutól

északra, onnan követve az Araksza folyó medrét az Alsó Karaszuba való betorkolásáig.

Természetesen a határ az említett magaslatok vízválasztó vonalán halad.

* A Dzsamusbu-Csaj elnevezés nem szerepel az 1899-ben kiadott térképen

[Aláírások]:

Mravjan	*Kazim Karabekir*
Makincjan	*Veli*
Sahtahtinsznkij	*Muhtar*
Eliava	*Mahmud Sevket*
Szvanidze	
	Ganyeckij

2. sz. Melléklet

Tekintettel arra, hogy a határvonal, mint az 1. sz.Melléklet mutatja, az Arpa-csaj és az Araksza medrét követi, Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya kötelezettséget vállal arra, hogy az erődített őrházak vonalát az Alekszandropol – Erivan vasútvonaltól nyolc versztára visszavonja, amely jelenleg Araksza körzetében az említett vasútvonaltól 4 versztára húzódik. A fenti körzeteket határoló vonalakat az Arpa-csaj zónára vonatkozóan az 1. § A és B pontja tartalmazza.

1.§ Arpa-csaj zóna

A/ Vartanlitól észak-keletre, Uzul-Kilisztól keletre, a Bozur hegyen /5096/, -5084-5047 át – Karmirtól keletre – Ucstapa /6578 vagy 5578/ Araz-oglitól keletre, Anitól keletre, eléri az Arpa-csajt Jenikejtől keletre.

B/ Arpa-csajtól indul az 5019-es magaslattól keletre egyenesen az 5841-es magaslathoz 4 versztára a Kizil-Kultól keletre 2 versztára

Bodzsalitól keletre – majd a Digor-csaj folyó – e folyó mentén halad Duz-Kecsug faluig, egyenesen halad a Karabak romtól északra és kijut az Arpa-csajhoz.

2.§ Arakszaj zóna

Egyenes vonal Haraba-Alidzsen és Szulejman-diza falu között. Azokban a zónákban, amelyeket egyfelől az Alekszandropolis-Erivan vasútvonal, másfelől azok a vonalak határolnak, amelyek a fenti vasútvonaltól 8 és 4 versztára vannak, Törökország Nagy Nemzetgyűlésének kormánya kötelezettséget vállal arra, hogy nem emel erődítményeket /e vonalak a fenti zónákon kívül vannak, nem állomásoztat reguláris csapatokat, azonban fennmarad a joga, hogy a fenti zónákban olyan egységei legyenek, amelyek szükségesek a rend és biztonság fenntartásához és a közigazgatási feladatok ellátásához/.

[Aláírások]:

Mravjan	*Kazim Karabekir*
Makincjan	*Veli*
Sahtahtinsznkij	*Muhtar*
Eliava	*Mahmud Sevket*
Szvanidze	
	Ganyeckij

3. sz. Melléklet

Nahicsevan területe

Urmija falu egyenes vonalban Arazdajan állomáshoz /az Örmény SZSZK-t beleértve/, majd egyenes vonalban Das-Burun hegyhez /3142/, majd tovább a vízválasztón a Das-Burun hegyhez /4108/, átszeli a Dzsaanam-daraszi folyót, a «rod» jeltől délre követi a Bagarszih hegy vízválasztóját /6607 vagy 6587/, tovább a volt Erivani és Surur-Daralagezi járások közigazgatási határán 629-en át a

Kemurlju-dag hegyhez /6839 vagy 6930/ és tovább a Szajat-dg 3080 magaslatokon át /7868/- Kurt-kulag / Kjurt-Kulag/ falu Gamesszur-Dag hegy /160/- 8022 Kjuki-dag magaslat /10282/ és a Nahicsevani járás keleti közigazgatási határa.

[Aláírások]:

Mravjan	*Kazim Karabekir*
Makincjan	*Veli*
Sahtahtinsznkij	*Muhtar*
Eliava	*Mahmud Sevket*
Szvanidze	
	Ganyeckij

Megjegyzés /a térképhez/

Szabair folyó körzetében a Csoroh jobb partján, a határ két tervezet szerint van jelölve /a török vonal A tervezete és a grúz vonal B tervezete/, mivel nem lehetett megállapítani, hogy a térképen jelölt két tervezet közül a szerződés szövege szerint melyik felel meg valójában ezen a helyen a határvonalnak. A határvonalat a helyszínen tűzi ki a jelen szerződés 4. cikkelyében megjelölt Vegyes Demarkációs Bizottság, a szerződés szövegének és a hely topográfiai feltételeinek megfelelően. Az orosz és török nyelvű szöveg eltérése esetén a francia nyelvű szöveg az irányadó.

SAVROV N. I.
AZ OROSZ ÜGYET ÉRT ÚJABB FENYEGETÉS A KAUKÁZUSON TÚL: KÜSZÖBÖN ÁLL MUGAMI ELADÁSA AZ IDEGENEKNEK

(Szentpétervár, 1911. 59-60 o.)

Betelepítési tevékenységünket nem az orosz emberek Kaukázuson túlra történő betelepítésével, hanem az idegenek betelepítésével kezdtük.

Mindenek előtt 1819-ben 500 würtenbergi német családot telepítettünk át azon elemek közül, akiket a hazájukban kiselejteztek, és ezekből a telepesekből telepeket hoztunk létre a Tifliszi és Jelizavetpoli kormányzóságokban. Természetesen, a telepesek a legjobb kincstári földeket és különböző kedvezményeket kaptak.

Majd az 1826-1828. évi háború után két év folyamán 1828-tól 1830-ig több mint 40000 ezer perzsa és 84 600 török örményt telepítettünk át a Kaukázuson túlra és a Jelizavetpoli és a Tifliszi kormányzóságokban a legjobb kincstári földeken helyeztük el őket, ahol jelentéktelen volt az örmény lakosság, valamint a Tifliszi, Botcsalini, Ahalcihi és Ahalkalaki járásokban. A telepesek számára több mint 200 000 gyeszjatyina kincstári földet különítettek el, valamint több mint 2 millió rubelért vásároltunk magántulajdonban levő földet a muzulmánoktól.

A Jelizavetpoli kormányzóság hegyvidéki részét (Hegyi-Karabah) és a Gokcsi (Szevan) tó partvidékét ezekkel az örményekkel telepítették be. Figyelembe kell venni, hogy a hivatalosan áttelepített 124 000 örményen kívül nagyon sok nem hivatalosan áttelepült is érkezett, így az áttelepültek száma összesen meghaladja a 200 000 főt. A krími hadjárat után ismét betelepült egy bizonyos számú örmény, számukat pontosan nem rögzítették.

Az 1864 és 1876 közötti időszakra az jellemző, hogy intenzív tevékenységet folytattunk a Fekete-tengeri partvidéknek örményekkel és görögökkel történő betelepítése érdekében, akiket államköltségen Kis-Ázsiából hoztunk, majd észteket, letteket és cseheket telepítettünk be. Az érkezők a legjobb kincstári földeket kapták.

A szerencsésen befejeződött 1877-79. évi török háború a kisázsiai jövevények egész hadával ajándékozott meg bennünket: a Karszki területre kb. 50 ezer örmény és kb. 40 ezer görög települt be, és így a korábban néptelen terület igen jelentős számú idegen lakosságot kap.

Ezen kívül, Ter-Gukaszov tábornok a Szurmalini járásba 35 ezer szekérnyi török örményt hoz, akik nálunk maradtak. Ezután megindul az örmények szünet nélküli áramlása Kis-Ázsiából, akik családostul vagy egymaguk jönnek.

Még nagyobb méretekben kezdődik meg az örmények áttelepülése az 1893-94 években a törökországi örmény zavargások idején. Amikor 1897-ben Golicin herceg ismét megérkezett e területre, már nem 100 ezer jövevény örmény volt itt, mint 1894-ben, hanem kb. 900 ezer.

Eredménytelen volt Golicin herceg törekvése, hogy eltávolítsa őket, a törökök nem fogadták be őket, a külügyminisztérium pedig nem volt eléggé kitartó, és ennek következtében az örményeknek bejelentették, hogy erővel kitelepítik azokat, akik nem veszik fel az orosz állampolgárságot. Természetesen, mindannyian felvették az orosz állampolgárságot és beolvadtak a már korábban áttelepült örmény lakosságba. Golicinnek az Orosz Birodalom érdekében kifejtett hazafias tevékenysége és az örmény nacionalista-terrorista szervezeteknek adott válasza az ellene elkövetett merénylettel végződött. A sebesült herceget visszahívták a régióból.

Az akkori örmények példája nem maradt követők nélkül – ezután folytatódik a Kis-Ázsiából érkező áradat, és jelenleg csupán a Karszki területen kb. 35 ezer örmény család van, akik kincstári földet akarnak kapni a letelepedésükhöz.

Ezen kívül, a mi területünkre áttelepült egy bizonyos számú ajszor, valamint muzulmán (a Bakui kormányzóságba), de az áttelepültek

3m

legnagyobb része örmény: jelenleg a Kaukázuson túl lakó 1 millió 300 ezer örmény közül több mint 1 millió nem tartozik a vidék őslakosai közé, mi telepítettük be őket.

Az alábbi számok összevetéséből látható, hogy milyen nagy az utóbbi 13 évben a hozzánk áttelepült örmények száma:

1896-ban Seremetyev főhadsegéd rögzítette a Kaukázuson túl lakó örmények számát: kb. 900 ezer fő, 1908-ban pedig már 1 millió 300 ezer férfi és nő volt itt, ez alatt az idő alatt legkevesebb 400 ezer fővel nőtt meg a számuk. Ha figyelembe vesszük a természetes növekményt, kiderül, hogy 13 év alatt több mint 300 ezer örményt telepítettünk be.

Az alább számok mutatják az idegeneknek a Kaukázuson túlra történő (önkényes) betelepülését

örmények kb.	1000000 férfi és nő;
lengyelek kb.	17264 férfi és nő;
csehek úgyszintén	20041;
lettek	5561;
moldávok	2724;
görögök	82043;
zsidók	30890;
észtek	5241;
ajszorok	5028.
Összesen	1147972.

Széles körben élve a hamis tanúzással a korábban földnélküli örmény jövevények hatalmas kincstári földterületeket foglaltak el.

Figyelembe véve, hogy 1907. január 1-én a Kaukázuson túli terület lakosságának a száma 6 318 000 férfi és nő volt, látható, hogy a betelepültek és betelepítettek a lakosságnak több mint 25%-át teszik ki. A Kaukázuson túli területen a gazdasági hatalom az örmények kezében összpontosult – jelenleg ők a vidék gazdái. A Kaukázuson túl folytatott betelepítési politikánk siralmas eredménnyel járt.

Bd-16101

Namik ALIJEV

A jogtudományok doktora, professzor.

Másodosztályú államtanácsos (Azerbajdzsán Köztársaság, 2004).

Az Azerbajdzsán Köztársaság rendkívüli és meghatalmazott nagykövete (2006).

Számos nemzetközi és nemzeti akadémia rendes tagja (akadémikus) (Innsbruck, Moszkva, New-York, Tbiliszi)

1956. május 19-én született Bakuban (Azerbajdzsán Köztársaság) ismert bíró családjában.

Mind hazájában, mind külföldön (Ausztriában, Belgiumban, Magyarországon, Grúziában, Oroszországban, Üzbegisztánban, Finnországban, Franciaországban, Svédországban) hat (azerbajdzsán, angol, török, grúz, orosz, örmény) nyelven megjelent 13 monográfia, könyv és brosúra, körülbelül 90 tudományos, több mint 80 publicisztikai és újságcikk (több mint 200 ív terjedelem) szerzője.

Több mint száz, a parlament által elfogadott törvénytervezet előkészítésében vett részt, egyebek között az alkotmányozás, az önkormányzati és katonai törvényalkotás területén,

Az 1949. augusztus 12-én elfogadott Genfi Konvenciónak és kiegészítő jegyzőkönyveinek azerbajdzsán nyelvre történő fordítását és Azerbajdzsánban 1999-ben a Genfi Konvenció 50. évfordulója alkalmából történt első kiadását vezette.

1992-ben tagja volt a Képviselői vizsgáló bizottságnak, amely a Hegyi-Karabahban, ezen belül Hodzsaliban elkövetett népirtás körülményeit vizsgálta. Nebraska állam díszpolgára (USA, 1999), Lincoln város díszpolgára (USA, 1999).

Nős, két gyermek apja.

ISBN 978-963-88418-5-8